

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
LIETUVIŲ KALBOTYROS IR KOMUNIKACIJOS
KATEDRA

INGA GALIŠANSKYTĖ

Lietuvių kalbotyros specialybės II kurso magistrantė

DEMINUTYVAI ZANAVYKŲ ŠNEKTOS ŽODYNE

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
doc. dr. Jurgita Macienė

Šiauliai, 2007

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. LIETUVIŲ IR UŽSIENIO KALBŲ DEMINUTYVŲ TYRINĖJIMAI.....	6
2. DAIKTAVARDŽIŲ DEMINUTYVAI ZANAVYKŲ ŠNEKTOS ŽODYNE.....	13
2. 1. Deminutyvų vartojimas tekste.....	13
2. 2. Deminutyvų darybos reikšmių ir funkcijų tekste ryšys.....	20
2.3. Deminutyvų vartojimas kalbėjimo situacijose.....	27
2. 4. Deminutyvų vartojimas stiliaus figūrose.....	41
3. BŪDVARDŽIŲ DEMINUTYVAI ZANAVYKŲ ŠNEKTOS ŽODYNE.....	50
3. 1. Deminutyvų vartojimas tekste.....	50
3. 2. Deminutyvų vartojimas kalbėjimo situacijose.....	52
3. 3. Deminutyvų vartojimas stiliaus figūrose.....	55
IŠVADOS.....	57
ŠALTINIS.....	59
SUTRUMPINIMAI IR LITERATŪRA.....	61
SANTRAUKA.....	65
PRIEDAS	66

IVADAS

DARBO OBJEKTAS, TIKSLAS IR UŽDAVINIAI. Viena iš labiausiai išplėtotų lietuvių kalbos daiktavardžių darybos kategorijų – deminutyvai (lot. deminutiva). Greta termino *deminutyvas* KTŽ (1990: 46) nurodomas ir variantas *diminutyvas*. Jais laikomi priesagų vediniai, padaryti iš daiktavardžių, būdvardžių, skaitvardžių ir „žymintys tą patį ar bent tos pačios rūšies dalyką kaip ir pamatinis žodis, tačiau paprastai skirtingo dydžio (dažniausiai – mažesnį, rečiau – didesnį) ar bent taip nusakytą, kad būtų matyti to dalyko emocinis vertinimas (nuo pasigėrėjimo iki pasibjaurėjimo)“ (DLKG 1996: 87; LKE 1999: 130). Panašiai deminutyvus apibrėžia ir K. Aleksynas (1971: 83), S. Keinys (1999: 51), R. Jautakienė (2000: 19).

Deminutyvo terminas pateiktuose apibrėžimuose (žr. DLKG 1996: 87; LKE 1999: 130) suprantamas plačiąja prasme ir apima ne tik mažumą ar malonumą žyminčius žodžius, bet ir tai, kas kartais atskirai pavadinama didinamaisiais dariniais (amplifikatyvais, augmentatyvais) ir menkinamaisiais dariniais (pejoratyvais, deterioratyvais). Daugiausia deminutyvų yra sudaroma iš daiktavardžių (pvz.: *namelis*, *žiedelis*), kiek rečiau – iš būdvardžių (pvz.: *dailutis*, *mažutis*), vienas kitas – iš skaitvardžių (pvz.: *tūkstančiukas*, *šimtelis*), dar rečiau – išrieveksmių (pvz.: *pamažėl*, *tylutėliai*).

Mažybiniai maloniniai žodžiai vartojami ir bendrinėje kalboje, ir tarmėse. Šio darbo **objektas** – „Zanavykų šnektos žodyne“ (I tome) užrašyti daiktavardžių ir būdvardžių deminutyvai.

Darbo **tikslas** – išanalizuoti zanavykų šnektose vartojamus mažybinius maloninius žodžius.

Darbo **uždaviniai**:

1. Apžvelgti mokslinę literatūrą apie bendrinėje kalboje bei tarmėse vartojamus deminutyvus.
2. Aptarti deminutyvų darybos reikšmes.
3. Išnagrinėti deminutyvų vartojimą įvairiose kalbėjimo situacijose.
4. Išanalizuoti mažybinių maloninių žodžių seką bei funkcijas tekste.
5. Aptarti deminutyvų vartojimą stiliaus figūrose.

DARBO NAUJUMAS IR AKTUALUMAS. Deminutyvų tyrinėtojai kur kas daugiau dėmesio skiria bendrinėje kalboje nei tarmėse vartojamiems deminutyvams aptarti. Tai pirmasis

tyrimas, kuriame analizuojami zanavykų šnekoje vartojami deminutyvai. Tai, kad magistro darbe nagrinėjamas mažybinių maloninių žodžių vartojimas įvairiose kalbėjimo situacijose, stiliaus figūrose, aptariamos tarminės priesagos, yra **nauja**. Darbas naujas ir tuo, kad analizuojama deminutyvų seka tekste, aptariamas sekos ir funkcijų ryšys, darybos reikšmės.

Magistro darbo **aktualumą** lemia tai, kad mažybiniai maloniniai žodžiai sudaro ekspresyvų lietuvių kalbos stilistinės sistemos dėmenį. „Zanavykų šnektos žodyne“ užrašyti deminutyvai atskleidžia minėtos patarmės ypatybes, gyventojų charakterio savitumą, emociingumą. Šios savybės būdingos ne tik tos patarmės gyventojams, bet ir visai lietuvių tautai. Žodynas atspindi bendrinės kalbos pamatu tapusios šnektos leksinę ir gramatinę sistemą. Šis darbas, kuriame tiriama zanavykų šnekoje vartojami mažybiniai maloniniai žodžiai, gali būti atspirtis tolesniems tyrinėjimams, bendrinės kalbos kilmės aiškinimo, tarmių ir bendrinės kalbos santykių tyrėjams, kurie domisi vakarų aukštaičių tarme. Darbas gali būti naudingas ir kaip vienas stilistinės teksto analizės aspektas, kadangi analizuojamas deminutyvų vartojimas tekste, derinimas su kitomis kalbos priemonėmis, deminutyvo ir nedeminutyvo santykis. Ne mažiau aktualus yra skyrius apie stiliaus figūras, kurio medžiaga gali būti vertinga stilistikos besimokantiems moksleiviams ar studentams. Darbo medžiaga apie zanavykų šnektos tarmines ypatybes bei deminutyvų vartojimą žodyne naudinga studijuojantiems dialektologijai.

DARBO MEDŽIAGA IR TYRIMO METODAI. „Zanavykų šnektos žodyne“ užrašyti šimtai kaimo senelių ir senučių, vidutinio amžiaus ir jaunesnių žmonių kalbos pavyzdžių, etninės kultūros ir tautosakos dalykų. Kartu rinkti duomenys ir iš Zanavykų krašto autorių raštų, kuriuose atsispindi gimtosios tarmės ypatybės. Zanavykų šnektą pagal dabartinį tarmių skirstymą priklauso vakarų aukštaičių kauniškių plotui. Kauniškiai savo ruožtu (pagal A. Salio klasifikaciją) skiriami į kapsus, zanavykus ir veliuoniškius. Tikrieji (pietiniai) zanavykai, išlaikantys kalbamąjį balsių ilgumą, būtų Višakio Rūdos, Būdos, Jankų, Paluobių, Barzdų, Griškabūdžio, Žvirgždaičių, Kudirkos Naumiesčio apylinkės ir jose vartojama tarmė. Į šiaurę nuo šių apylinkių išlaikomos pagrindinės zanavykų ypatybės, bet žodžio galas paprastai jau sutrumpėjęs iki pusilgių (žr. ZŠŽ 2003: 7–10).

Darbe analizuojami pavyzdžiai išrinkti iš pirmojo „Zanavykų šnektos žodyno“ (2003) tomo. Deminutyvai minėtame žodyne pateikiami ir kaip antraštiniai žodžiai, ir vartojami sakiniuose, iliustruojančiuose visai kitus žodžius. Sakiniai, apibūdinantys įvairius teiginius, rasti ne tik greta deminutyvo kaip antraštinio žodžio, bet rinkti iš visų žodyno tekstų. Iš viso surinkti **3852** deminutyvai (iš jų – **1214** skirtingi žodžiai) (žr. priedą „Zanavykų šnektos žodyne“ rasti deminutyvai“). Darbe analizuojami visi žodyne rasti mažybiniai maloniniai žodžiai, tačiau kaip

ilustracijos pateikiami ne visi, o tik 368 patys ryškiausi, aiškiausi, tiksliausiai pateiktąjį teiginį iliustruojantys pavyzdžiai. Visa tai yra **darbo medžiaga**.

Turimiems pavyzdžiams analizuoti pasirinktas **aprašomasis analitinis ir skaičiavimo metodai**. Deminutyvų vartojimo savitumas atsiskleidžia tik tekste, todėl mažybinis maloninis žodis dažnai analizuojamas platesniame kontekste.

Magistro darbe vartojamas **pakeitimo metodas**, kai vietoje deminutyvo sakinyje įrašomas nedeminutyvas. Tokiu būdu įrodomas teksto prasmės, stilistinių atspalvių bei paties vertinimo pakitimas.

Darbo aprobacija. Tiriamąja tema yra paskelbtas straipsnis:

Gališanskytė I., Macienė J. Zanavykų šnektos deminutyvų seka tekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai* 4(11). Šiauliai, 2006. P.19–24.

Dalyvauta bakalaurantų ir magistrantų mokslinių darbų konferencijoje „Studentų darbai – 2007“, išspausdintos tezės: Gališanskytė I. Daiktavardžių deminutyvų darybos reikšmių ir funkcijų tekste ryšys. *Studentų darbai – 2007: bakalaurantų ir magistrantų mokslinių darbų konferencijos programa ir tezės*. Šiauliai, 2007. P. 56.

DARBO STRUKTŪRA. Įvade (p. 3–5) pateikiami deminutyvų apibrėžimai. Nusakomi darbo objektas, tikslas ir uždaviniai, darbo naujumas bei aktualumas, aptariama tiriamoji medžiaga, metodai, kiti bendrieji dalykai.

Pirmajame skyriuje (p. 6–12) aptariami deminutyvų tyrimo lietuvių ir užsienio mokslininkų darbuose aspektai.

Antrajame skyriuje (p. 13–49) apžvelgiama zanavykų šnektose vartojamų mažybinių maloninių daiktavardžių daryba. Nagrinėjami žodyne užrašyti daiktavardžių deminutyvai: aptariama jų daryba, vartojimas kalbėjimo situacijose, išskiriami keturi pagrindiniai vartojimo atvejai. Analizuojama mažybinių maloninių žodžių seka tekste bei funkcijos, jų vartojimas įvairiose stiliaus figūrose. Nagrinėjamos daiktavardžių deminutyvų darybos reikšmės.

Trečiasis skyrius (p. 50–56) skirtas mažybinių būdvardžių analizei. Kaip ir pirmajame skyriuje, analizuojamas būdvardžių deminutyvų vartojimas kalbėjimo situacijose, aptariama mažybinių būdvardžių seka tekste, deminutyvų vartojimas stiliaus figūrose.

Tyrimų rezultatai pateikti 6 paveiksluose ir 4 lentelėse.

Literatūros sąrašą sudaro 56 pozicijos.

Priede (p. 66) pateikiami magistro darbe tiriami deminutyvai.

1. LIETUVIŲ IR UŽSIENIO KALBŲ DEMINUTYVŲ TYRINĖJIMAI

Lietuvių kalbos deminutyvų tyrinėtojai kur kas daugiau dėmesio skiria bendrinėje kalboje nei tarmėse vartojamiems mažybiniams maloniniams žodžiams aptarti. Deminutyvai nagrinėjami tiek sinchroniniu, tiek diachroniniu požiūriu. Mažybinių maloninių žodžių priesagų kilmę, jų paplitimą tarmėse bei baltų kalbose aptarė S. Ambrazas (2000 II: 87–90; 1993: 82; 135–143). Pasak tyrinėtojo, „dauguma lietuvių kalbos deminutyvų darybos afiksų yra kilę iš priesagos *-ko-, determinatyvų *-l-, *-g-, *-s-, *-t-, kiti atėjo iš būdvardžių, ypatybės turėtojų, veikėjų pavadinimų, vienas kitas jų pasiskolintas iš slavų kalbų“ (2000: 87). Aptardamas priesagą *-ikas*, S. Ambrazas pastebi, kad su šia priesaga sudaryti vediniai būdingiausi vakarų aukštaičių tarmei. Išanalizavus iš „Zanavykų šnektos žodyno“ išrinktus pavyzdžius, galima teigti, kad minėta priesaga dažnai vartojama ir zanavykų šnekte.

L. Bilkis (1999: 51–95) aptaria priesaginių deminutyvinių helonimų darybos tipus, kurių darybos kategorijos pagrindą sudaro šių priesagų vediniai: *-el-*, *-él-*, *-(i)uk-*, *-ait-*, *-(i)ut-*, *-al-*, *-ik-*.

Vis dėlto kur kas daugiau darbų skiriama dabartinės lietuvių kalbos deminutyviniams vediniams aptarti. Plačiausiai bei išsamiausiai daiktavardžių deminutyvų darybą bei reikšmę yra analizavęs V. Urbutis „Lietuvių kalbos gramatikos“ I tome (1965: 253–288) bei „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos“ (1996: 87–94) skyriuose. Autorius aptarė, su kuriomis priesagomis yra sudaromi mažybiniai maloniniai žodžiai, nurodė jų darumą bei vartojimo dažnumą. V. Urbutis pateikia ir tarmėse dažniau vartojamas deminutyvines priesagas (pvz.: žemaičių *-alis*, *-alė*, *-(i)ūtis*, *-(i)ūtė*; dzūkų *-ynas*, *-yna*, *-ėkas*, *-ėka*; aukštaičių *-aička*, *-ička*). Aptardamas deminutyvines priesagas, tyrinėtojas skiria šešias pagrindines darybines mažybinių maloninių žodžių reikšmes: mažumo, malonumo, mažumo ir malonumo kartu, menkumo, gausumo ir specialiąją. Būdvardžių deminutyvus LKG (I 1965: 580–586) ir DLKG (1996: 192–195) aptarė A. Valeckienė. Autorė nurodė priesagas, su kuriomis dažniausiai sudaromi mažybiniai būdvardžiai (pvz.: *-utis*, *-utė*, *-(i)ukas*, *-(i)ukė*, *-(i)ulis*, *-(i)ulė*), išskiria pagrindines darybines būdvardžių deminutyvų reikšmes: didinamąją-pabrėžiamąją, didinamąją-pabrėžiamąją su maloniniu arba menkinamuoju atspalviu, maloninę, menkinamąją ir išskiriamąją.

Apie daiktavardžių ir būdvardžių deminutyvines priesagas, jų darumą rašė E. Jakaitienė ir kt. „Lietuvių kalbos morfologijoje“ (1976: 262, 265), A. Paulauskienė „Lietuvių kalbos

morfologijoje“ (1994: 65–66, 185–186), S. Keinys knygoje „Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba“ (1999: 51–53, 77), A. Gudavičius „Etnolingvistikoje“ (2000: 136–139).

Deminutyvai, vartojami tarmėse, tirti nedaug. Uteniškių ir vilniškių deminutyvus aptarė G. Akelaitienė. Straipsnyje „Uteniškių ir vilniškių deminutyvai: darybos tipai ir leksemų vartojimo aktyvumas“ (2005: 58–62) autorė analizavo ir lygino uteniškių ir vilniškių mažybinių maloninių daiktavardžių darybos tipus, aptarė leksemų vartojimo aktyvumą. Pasak G. Akelaitienės, uteniškių ir vilniškių patarmių atstovų kalboje deminutyvai pasiskirstę netolygiai. Pastebėta, kad uteniškiams būdingiausi formantų *-elis (-ė), -ėlis (-ė), -(i)okas, -(i)ukas* ir *-(i)utė, -ytis (-ė)* vediniai, o vilniškių šnektoje, be minėtų darybos tipų, aktyvesniu galima laikyti priesagos *-aitis (-ė)* darybos tipą (2005: 62). Deminutyvinių daiktavardžių, būdvardžių irrieveiksmių vartojimą Zietelos lietuvių šnektoje nagrinėjo J. Macienė (2005a: 124–133). Autorė taip pat aptarė, su kokiomis priesagomis yra sudaromi Zietelos šnektoje vartojami mažybiniai maloniniai žodžiai, analizavo, kurios priesagos yra būdingos bendrinei lietuvių kalbai, o kurios atpažįstamos tik tarmėse.

Ž. Markevičienės, A. Markevičiaus straipsnyje „Vidiškių šnektos deminutyvai“ (2005: 83–89) nagrinėjama Vidiškių šnektos deminutyvų daryba, darybos reikšmės. Autoriai teigia, „kad nuo daugelio indoeuropiečių ir neindoeuropiečių kalbų lietuvių kalba skiriasi deminutyvų gausa ir įvairove“ (2005: 83). Aptariama mažybinių maloninių žodžių daryba, deminutyvų reikšmės. Daroma išvada, kad mažybinių žodžių darybinės reikšmės Vidiškių šnektoje yra iš esmės tokios pat kaip ir bendrinėje kalboje: mažumo, malonumo (jos abi labai dažnai būna susipynusios), menkumo prastumo (dažnai su smerkimo ar ironijos atspalviu), didumo ir intensyvumo. Išskirti dar vienos reikšmės deminutyvai – familiarizmai (2005: 85, 87). Pastebėta, kad minėtoje šnektoje deminutyvus dažniau linkę vartoti moterys nei vyrai (2005: 88).

Vakarų aukštaičiai išsamiai aptarti „Lietuvių kalbos tarmių chrestomatijoje“ (2004). Pateikiamas tikslus vakarų aukštaičių gyvenamasis plotas, ribos, aprašomos pagrindinės skiriamosios ypatybės. Atskirų tarmių deminutyvus tyrė E. Grinaveckienė (1961: 233–242), V. Grinaveckis, Ž. Urbanavičiūtė–Markevičienė (1993: 66–73).

Nagrinėdamas kapsų-zanavykų tarmių vardažodžių darybą, J. Senkus pateikė priesagas, su kuriomis yra sudaromi mažybiniai maloniniai žodžiai (1972: 143–187). Zanavykų šnektos deminutyvų seką tekste analizavo I. Gališanskytė ir J. Macienė (2006: 19–23), apie širvintiškių patarmės mažybinius maloninius žodžius rašė A. Dunauskaitė, J. Macienė straipsnyje „Širvintiškių patarmės daiktavardžių deminutyvų vartojimas kalbėjimo situacijose“ (2006: 14–18).

Deminutyvais domisi ne tik kalbininkai, bet literatūros, tautosakos tyrinėtojai. Pasak V. Zaborskaitės (1982: 102), „grožinėje kūryboje estetiškai įprasminama ir žodžių daryba, pavyzdžiui, vienokių ar kitokių priesagų (maloninių, mažybinių arba menkinamųjų) vartojimas“. Tai matyti ir iš „Zietelos šnektos žodyne“ rastų deminutyvų, kurie ne tik sudaromi su skirtingomis priesagomis, bet yra vartojami įvairiose kalbėjimo situacijose.

Mažybinių maloninių žodžių vartojimą lietuvių liaudies dainose išsamiausiai išanalizavo K. Aleksynas. Pasak autoriaus, „žodžių priesagos turi dvejopą paskirtį. Pirma, jos žymi objektyvią reikšmę ar jos atspalvį <...> antra, priesagos žymi subjektyvią reikšmę – rodo kalbančiojo požiūrį į tai, apie ką jis kalba, jo santykį su aptariamu daiktu ar reiškiniu“ (1971: 83). Tyrinėdamas liaudies dainose užrašytus mažybinius maloninius žodžius, autorius pastebi, kad labiausiai dainose mėgstama vartoti deminutyvinius daiktavardžius malonine reikšme. Tas pats žodis dažnai yra reiškiamas skirtingomis deminutyvo formomis, kartais vienodos deminutyvinės priesagos eina per kelis dainos posmus, taip sukurdamos atitinkamą lyrinę nuotaiką (1971: 90). Remiantis K. Aleksyno straipsnyje pateiktais pavyzdžiais, galima teigti, kad liaudies dainose dažniausiai vartojamos priesagos yra *-elis* ir *-ėlis* (pvz.: *berželis*, *dobilėlis*), ypač mėgstamas priesagų junginys *-užėlis* (pvz.: *bernužėlis*, *saulužėlė*).

Neretai kūrėjui nebeužtenka tradicinių būdvardžių ir daiktavardžių deminutyvų, todėl jie sudarinėjami ir su dviem, trimis ar daugiau priesagų (pvz.: *mamaitužėlė*, *girnužėlės*). Mažybinių maloninių žodžių vedinių su keliomis priesagomis yra ne tik tautosakoje. „K. Jurkšaičio sudarytąjį *puod-el-ait-uk-ėl-yt-ėlį* galima laikyti ilgiausiu lietuvių kalbos deminutyvu, užfiksuotu raštu, nepamirštant, žinoma, kad jis nėra gyvosios kalbos produktas“ (plačiau žr. Aleksynas 1971: 94).

Anot A. Piročkino, 1910 metais Tilžėje išleistoje V. Kalvaičio knygoje „Lietuviškų vardų klėtelė“ yra užrašytų motinos vardų, sudarytų net su keturiomis ar penkiomis priesagomis (pvz.: *mamaitužytėlė*, *mamalužaitužėlė*) (žr. 1974: 208–210).

Gausus deminutyvų vartojimas tiek lietuvių liaudies dainose, tiek bendrinėje kalboje, tiek tarmėse yra viena iš priežasčių, leidžiančių kalbėti apie mūsų kalbos švelnumą, dainingumą, lyrizmą bei emocingumą. A. Gražiūno teigimu, „pasižiūrėję šiek tiek į žodį, jau galime numanyti, kaip ir tautos tėvynė atsispindi jos kalboje“ (1991: 28). Straipsnyje „Tauta ir kalba“ autorius aptarė, kiek daug mažybinių žodžių galima sudaryti iš vieno žodžio (pvz.: *motina* – *motutė*, *motužėlė*, *motinėlė*, *motulytė*, *močiutėlė* ir t. t.). Pasak A. Gražiūno, „kalboje lietuvis vis

pasigauna deminutyvų, įvairių mažybinių ir maloninių žodžių, kurie jo kalbai teikia švelnumo, grakštumo ir lyrizmo“ (1991: 30).

K. Župerka straipsnyje „Lietuviškas stilius: kalbos išgalės ir tekstai“ (1995: 1–4) svarsto, ar deminutyvai gali atspindėti ypatingą lietuvių būdo meilumą, švelnumą. Pasak autoriaus, svarbu yra ne vien tai, kiek mažybinių maloninių priesagų turime, bet ir tai, „kad į vieną žodį jų „telpa“ keletas, galimi įvairiopi deriniai“ (1995: 3). Apie deminutyvų emociingumą, jų vaidmenį lietuvių tautosakoje rašė J. Pikčilingis (1975: 53), mažybiniame žodyje esantį „sunkiai nusakomą lietuviškumą“ mini ir V. Ramonaitė (2000: 31).

A. Klimas yra sudaręs „Lietuvių kalbos mažybinių (maloninių) daiktavardžių žodynėlį“ (1999), į kurį surašė apie 1400 daiktavardžių, vartojamų su deminutyvinėmis priesagomis.

Mažybiniai maloniniai žodžiai tekste atlieka maloninio kreipinio funkciją, kurią aptarė Z. Šimėnaitė (1990: 65–67) ir B. Jasiūnaitė (1995: 39, 43; 1998: 43–59). Pasak Z. Šimėnaitės, kreipdamiesi į artimą žmogų ar norėdami išreikšti nuolankumą, meilumą ieškome žodžių, galinčių tai išreikšti, todėl dažnai renkames deminutyvų formas (pvz.: *mamyte, tētuk, dukrele*) (1990: 65).

B. Jasiūnaitė straipsnyje „Mūsų maloniniai kreipiniai“ pabrėžia, kad maloninio kreipinio funkciją gali atlikti įvairių semantinių grupių žodžiai: zoomorfizmai (pvz.: *paukšteli, gyvačiuke*), biomorfizmai (pvz.: *dobilėli, lelijėle, žemuogėle*), giminystės terminai, kurie dažniausiai vartojami, kai kreipiamasi į svetimus žmones (pvz.: *tetulyte, broliuk, dukterėle*) ir t. t.

Maloninių kreipinių funkciją, kurią gali atlikti deminutyvai, tyrė ir G. Čepaitienė. Savo darbe autorė analizavo 10–17 metų vaikų, paauglių ir jaunuolių kreipimosi žodžių vartojimo tendencijas, remiantis anoniminės apklausos duomenimis (1996: 29–35). Apibendrinama tyrimo rezultatus, G. Čepaitienė daro išvadas, kad „brėsdami ir berniukai, ir mergaitės ima vis rečiau vartoti malonines formas. Vaikiniai paauglystėje ir jaunystėje kreipdamiesi į mamas, tėčius tokias formas vartoja 4–5 kartus rečiau nei vaikystėje. Tik kreipiantis į draugę maloninių formų dažnumas nesikeičia: jas nurodo kas penktas visų amžiaus tarpinių vaikinas. Brėsdamos mergaitės 2–4 kartus rečiau maloninėmis formomis kreipiasi į tėvus, o bendraudamos su draugėmis ir draugais šias formas ima rinktis net truputį dažniau“ (Čepaitienė 1996: 34).

I. Savickienė (1999), tirdama lietuvių vaiko daiktavardžio morfologiją, pastebi, kad deminutyvai pradkami vartoti nuo pat tiriamojo laikotarpio pradžios, t. y. sulaukus metų ir septynių mėnesių ar kiek vėliau.

J. Barauskaitė ir S. Karenauskienė (1996: 4–9) aptarė giminystės pavadinimų motina bei tėvas ir jų vedinių – kurių yra ir deminutyvų – vartojimą lietuvių rašytojų apsakymuose.

A. Gudavičius, knygoje „Etnolingvistika“ (2000) aptardamas kalbos aksiologinę sistemą, nemažai dėmesio skiria deminutyvams, kurių teigiamas ar neigiamas vertinimas gali atsispindėti ne tik iš konkrečių kalbėjimo situacijų, bet ir iš priesagų. „Paprastai emociinį vertinimą turinti priesaga „nugali“ žodžio reikšmės loginį aspektą. Žodis, turintis aiškių negatyvių vertinimų, gavęs deminutyvinę priesagą, tampa teigiamai konotuotas ir atvirkščiai (*kvailelis, rimteiva*)“ (Gudavičius 2000: 127).

„Zanavykų šnektos žodyne“ užrašyti mažybiniai maloniniai žodžiai yra vartojami įvairiose stiliaus figūrose. Stilistines figūras, kuriose vartojami ir deminutyvai, yra aptaręs K. Župerka knygoje „Stilistika“ (1997). Deminutyvų vartojimą tiesiogine bei perkeltine reikšme „Lietuvių kalbos stilistikos“ II tome nagrinėjo J. Pikčilingis (1975). „Kalbėdamas apie neigiamą asmenį, neigiamą jo bruožą ar ypatybę, neigiamą reiškinį, autorius, žiūrėk, ima ir pavartoja maloninį ar mažybinį daiktavardį, būdvardžio deminutyvą“ (Pikčilingis 1975: 303). Autorius nurodo, kad vartojami perkeltine reikšme mažybiniai maloniniai žodžiai įgyja augmentatyvų prasmę (1975: 304). Aptarta, kokias reikšmes gali turėti deminutyvai, kaip jas stiprina bei pabrėžia kontekstas.

Deminutyvų emociingumas, jų vartojimas įvairiuose kūriniuose nemažai problemų kelia vertėjams. A. Piročkinas straipsnyje „Čekų vertimų tradicija tebetęsiama“ pastebi, kad čekų kalboje taip pat esama mažybinių maloninių daiktavardžių, bet ne tiek, kiek lietuvių kalboje. Todėl verčiant labai dažnai susidaro nemažai nesutapimų: lietuviškai – mažybinė forma, o čekiškai ji „neskamba“ (1999: 149).

Mažybiniai maloniniai žodžiai būdingi ne tik lietuvių kalbai. Deminutyvai vartojami ir latvių, rusų, vokiečių, lenkų bei kitose kalbose.

Savo kalba, kilme lietuvių kalbai yra artimiausia latvių kalba. Plačiausiai bei išsamiausiai tos kalbos deminutyvai aprašomi „Dabartinės latvių literatūrinės kalbos gramatikoje“ („Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika“, 1959) ir V. Rūkės–Dravinios knygoje „Latvių kalbos deminutyvai“ (V. Rūķe–Draviņa „Diminutive im Lettischen“, 1959). Pateikiama apie 60 latvių kalbos priesagų, su kuriomis sudaromi deminutyviniai daiktavardžiai (Rūķe–Draviņa 1959: 50–166; Urbutis 1978: 288). Išskiriamos dažniausiai vartojamos daiktavardžių deminutyvų priesagos: *-iņš, -iņa, -ītis, -īte, -elis* ir kt. Latvių kalboje taip pat vartojami ir keliapakopės darybos mažybiniai maloniniai žodžiai, kurie yra sudaromi su kelių pakopų priesagomis (pvz.: *-ukiņš, -uliņš, -ulīt*).

Lietuvių ir latvių kalbų deminutyvus įvairiose kalbėjimo situacijose išsamiai aptarė J. Macienė ir R. Kvašytė (2006: 244–259). Remiantis lietuvių ir latvių kalbų deminutyvų

pavyzdžiais išskirti mažybinių maloninių žodžių vartojimo atvejai bandomi gretinti, ieškoma skirtumų bei panašumų. Pavyzdžiui, kalbėdamos apie bendrą mažumo ir malonumo reikšmę autorės pastebi, kad latvių pavyzdžiuose malonumas reiškiamas santūriau, kasdieniškiau: *mazs* „mažas“, *vienkāršs* „paprastas“ (*Viņš [puisis] redzēja mazu, vienkāršu ciema baznīciņu zilganā ziemas vakarā, kuras logos sārta mirdzēja svētku ugunis* (Macienė, Kvašytė 2006: 248). Aptardamos kalbėjimo situaciją, kai asmuo raginimas greičiau atlikti kokį veiksmą, pastebėta, kad latvių kalbos pavyzdžiuose išreiškiamas tiesiog raginimas veikti, nebūtinai greitai, tačiau delsti nereikėtų. Pvz.: „*Meitiņ, meitiņ, valdi savu sirdi !*“ *Sniegamāte čukstoši lūdzas, kas Pārslīņa virpuļoja viņai garām* (Macienė, Kvašytė 2006: 251).

V. Rūkė-Dravinia knygoje „Latvių kalbos deminutyvai“ (1959: 165–166) atkreipė dėmesį į mažybinių žodžių paskirtį tekste, aptarė tautosakoje bei grožinėje literatūroje vartojamus deminutyvus. Autorė skiria keletą kalbos vartojimo sričių (auklių, šeimos ir moterų kalba bei žargonas), kur ypač gausu deminutyvų (1959: 24–49). Mažybinių maloninių žodžių vartojimą latvių liaudies dainose apžvelgė A. Uozuolas (Ozols 1993: 32).

Deminutyvus prūsų kalboje mini A. Kaukienė (2002: 23). Pateikiamos dažniausios prūsų kalboje vartojamos mažybinių maloninių žodžių priesagos *-ik-* ir *-uk-*. V. Mažiulis knygoje „Prūsų kalbos paminklai“ (II 1981: 177–178, 206) pastebi, kad deminutyviniai prūsų kalbos vediniai buvo vartojami ir tradicinėmis mažumo (pvz., *gannikan*), ir malonumo (pvz., *bratrickai*) reikšmėmis. Italų bei vokiečių kalbų deminutyvus aptarė V. U. Dresleris ir L. Merlini Barbaresi (1994).

Deminutyvai vartojami rusų kalboje yra sudaromi iš daiktavardžių, būdvardžių irrieveiksmių. Dažniausiai vartojamos priesagos: *-еньк-*, *-онк-*, *-ок-*. M. Kalasniemi (Каласниemi 1992: 11–170) analizuoja, kokias galimybes rusų kalboje turi vertinamoji priesaga *- ≠ k-* (*дом > дом-ик, дом-уч-ек*). Pasak autorės, vertinimo reikšmių reiškimo būdai skirtingose kalbose gali labai skirtis (1992: 12). Savo darbe autorė apsiriboja tik konkrečia priesagos *-k-* analize, nes analizuoti visas rusų kalboje rastas priesagas būtų neracionalu. Pastebėta, kad su ta pačia priesaga sudaryti vediniai dažnai atspindi skirtingus vertinimus: ironiją, simpatiją ar antipatiją, pasitenkinimą ar nepasitenkinimą ir t. t. Nemažai dėmesio mažybinių maloninių žodžių reikšmėms skiria ir V. Vinogradova (Виноградова 1984: 80–85). Deminutyvų vartojimą vaikų kalboje nagrinėjo J. Kurilovičius (Курилович 2000: 251–266).

Ne visos kalbos turtingos deminutyvų. Štai anglų kalboje iš viso nėra „tikrųjų“ deminutyvų: mažybiniai žodžiai bei su jais siejamos konotacijos čia itin artimos vadinamosioms vaikiškosioms formoms, kurioms yra prigijęs vaikų žodžių terminas (Blumfield 1968: 163).

Deminutyvų vartojimas kalboje priklauso nuo tautos kultūros, jos emocingumo. Rusų kalboje tikrinių vardų mažybinės formos (pvz.: *Володя, Катя, Саша*) vartojamos ne tik mažam, bet ir suaugusiam ar net senam žmogui pavadinti. Anglų kultūroje nuo pat vaikystės diegiamas santūrumas, todėl net giminystės terminai, išskyrus itin vaikų mėgstamus *mummy, daddy, auntie* ir *granny* „mamyte, tėveli, tetule ir močiute“ mažybinių formų neturi. Sakoma tiesiog *brother* „broli“, *daughter* „dukterie“ ir pan. (Вежбицкая 1997: 104).

Apžvelgus lietuvių bei užsienio šalių kalbininkų bei literatūrologų tyrinėjimus, galima teigti, kad mažybiniai maloniniai žodžiai vartojami ne tik lietuvių kalboje. Jais domisi ir kitų šalių tyrinėtojai. Nagrinėjama mažybinių maloninių žodžių daryba, aptariamas vartojimas įvairiose kalbėjimo situacijose, pritariant, kad deminutyvų vartojimas tekste priklauso nuo konteksto. Atkreipiamas dėmesys į tai, kuriose sferose deminutyvai vartojami (tautosakoje, grožinėje literatūroje). Nors nėra parašyta daug darbų, kuriuose būtų tiriama atskirų tarmių deminutyvai, galima teigti domėjimasis tarmėse vartojamais mažybiniais maloniniais žodžiais didėja. Nagrinėjama jų vartosena, funkcijos tekste, darybos tipai, reikšmės, leksemų vartojimo aktyvumas.

2. DAIKTAVARDŽIŲ DEMINUTYVAI ZANAVYKŲ ŠNEKTOS ŽODYNE

Išnagrinėjus surinktus pavyzdžius paaiškėjo, kad zanavykų šnektoje vartojami daiktavardžių deminutyvai yra sudaryti su šiomis bendrinei kalbai būdingomis priesagomis: *-(i)ukas, -ė, -elis, -ė, -ėlis, -ė, -ytis, -ė, -(i)utis, -ė, -aitis, -ė, -užis, -inas, -a, -ulis, -ė, -okšnis, -(i)ūkštis, -ėzas*. Mažybiniai maloniniai žodžiai gali būti sudaromi ne tik su viena, bet ir su dviem deminutyvinės priesagom: *-užėlis, -ė* (pvz.: *tėvužėlis, dukružėlė*), *-ututis* (pvz., *girtututis*), *-(i)ukėlė* (pvz., *močiukėlė*), *-ytėlė* (pvz., *saulytėlė*), *-eliukas, -ė* (pvz.: *seneliukas, stubeliukė*), *-eliūkštis* (pvz.: *žodeliūkštis, žmogeliūkštis*). Dažniausiai vartojamos mažybinės priesagos yra *-ukas, -(i)ukė* (šiaurinėje dalyje); *-ukas, -ukė* (pietinėje dalyje) bei *-utis, -utė* (pvz.: *viščiukas, viščiukė, vištukė, žąsiukas, karvutė, takutis*). Su šiomis priesagomis sudaromos ir vaikų pavardės (pvz.: *Puidokiukė, Matusevičiukas*). Kur kas rečiau vartojamos priesagos *-elis, -elė* (LKTCh 2004: 43). Priesaga *-ytis, -ė* dažniausiai vartojama mažiems, jauniems, nesubrendusiems gyvūnams, asmenims pavadinti (pvz.: *antytis, žąsytis, brolytis*). Priesaga *-utis, -ė* plačiai vartojama mažybine ir malonine reikšme (pvz.: *alutis, vaikutis*), pavardėse (pvz., *Marcinkutis*). „Zanavykų šnektos žodyne“ rasta deminutyvinių vedinių, sudarytų su priesagomis, kurios yra atpažįstamos tik tarmėse: *-učė* (pvz., *mergučė*), *-elka* (pvz.: *bobelka, žydelka*), *-iščias, -iščia* (pvz.: *vaikiščias, mergiščia*), *-iškė* (pvz., *moteriškė*), *-ištys* (pvz., *vaikištys*), *-(i)ukis* (pvz., *giliukis*), *-(i)okas* (pvz.: *buliokas, rupūžiokas*), *-ėkas* (pvz., *arklėkas*), *-šė* (pvz., *bobšė*), *-ikė* (pvz.: *senikė, mamikė, kirmelikė*).

2. 1. DEMINUTYVŲ VARTOJIMAS TEKSTE

Dažnai panašiai skambantys žodžiai pavadina skirtingus dalykus. Tačiau pasitaiko ir tokių atvejų, kai skirtingų šaknų žodžiai pavadina tą patį objektą, subjektą ar reiškinį. Viena ar gretimuose sakiniuose gali būti vartojami deminutyvai ir kiti žodžiai, turintys prasminių ryšių. „Galima kalbėti apie tris daiktavardžių deminutyvų vartojimo būdus: postpozicinį, prepozicinį ir dviejų deminutyvų derinį“ (Macienė 2005b: 46). Analizuojant mažybinių maloninių žodžių seką tekste, pirmiausia pateikiami tie pavyzdžiai, kuriuose nagrinėjami žodžiai yra bendrašakniai. Rasta ir tokių atvejų, kai abu daiktavardžiai yra skirtingų šaknų, tačiau konkrečiame tekste tampa kontekstiniais sinonimais.

Daiktavardžio deminutyvo ir bendrašaknio žodžio ar kontekstinio pakaito vartojimas nėra atsitiktinis – deminutyvinis vedinys tekste atlieka tam tikras funkcijas. Dėl šios priežasties tyrime akcentuojamas sekos ir funkcijų ryšys. Išanalizavus surinktus pavyzdžius, galima skirti keturias daiktavardžių deminutyvų vartojimo tekste funkcijas: *tikslinamąją*, *vertinamąją*, *estetinę* ir *teksto siejamąją*. *Tikslinamąją funkciją* mažybinis maloninis žodis patikslina, aiškiau nusako kitu žodžiu įvardytą asmenį, gyvūną, reiškinių ar savybę. *Vertinamąją funkciją* daiktavardžio deminutyvas parodo kalbėtojo požiūrį į kalbamąjį dalyką, kuris gali būti ir teigiamas, ir neigiamas. *Estetinę funkciją* atliekantys deminutyvai vartojami tam, kad būtų išvengta to paties žodžio nemotyvuoto kartojimo. Kartais mažybinis maloninis žodis, vartojamas su savo pamatiniu žodžiu arba kontekstiniu pakaitu ir užimantis distancinę padėtį, atlieka *teksto siejamąją funkciją*.

1. „Zanavykų šnektos žodyne“ užrašyti mažybiniai maloniniai žodžiai gali būti vartojami *postpoziciškai*. Toks mažybinių maloninių žodžių vartojimas yra gana dažnas, todėl darbe deminutyviniai daiktavardžiai pradedami nagrinėti nuo šio atvejo. Pirmiausia daiktas, asmuo, savybė pavadinami nežymėtu stilistinės opozicijos nariu, o vėliau – deminutyvu.

1. 1. Nedeminutyvo – deminutyvo seka būdinga tais atvejais, kai vienam objektui pavadinti vartojamos samplaikos antruoju dėmeniu eina tos pačios šaknies deminutyvas, suteikiantis švelnumo, malonumo atspalvį. Pvz.:

1. *Giltinė giltinėle*¹ / aš tiktai tave prašau / kad tu man tą naštą pakylėtum (Grš 679);

2. Be *kirvio kirvelio*, be *gražto gražtelio*, be *medžio medelio* padirba tiltą (šaltis) (Snt 492);

3. *Grigo grigutis* ežioj atsigulęs / lapą pasiklojęs / lapu užsiklojęs (agurkas) (Gr6 387).

Samplaikose vartojami daiktavardžių deminutyvai gali parodyti ne tik didelį objekto kiekį (pvz.: *kirvis kirvelis*, *medis medelis*), bet ir sušvelninti kalbėjimo situaciją (pvz.: *giltinė giltinėle*). Ne tokia ir baisi mirtis atrodo, jei ji yra švelniai pavadinta. Be to, yra vartojamas prašymas, kalbėtojas prašo pakylėti jam naštą, o gražiai kreipiantis – daugiau vilties prašymui išsipildyti. Pateiktuose pavyzdžiuose deminutyviniai daiktavardžių vediniai atlieka vertinamąją funkciją.

Nedeminutyvo – deminutyvo seka esti tuomet, kai pamatinis žodis ir deminutyvinis daiktavardis žymi tą patį dalyką, bet užima skirtingą sintaksinę padėtį. Pvz.:

1. *Dzūkai geri žmonės* / *dzūkelių* negali peikt (Grš 355);

---

¹ Nagrinėjamų pavyzdžių skyryba pateikta tokia, kokia yra užrašyta „Zanavykų šnektos žodyne“, t. y. vienur dedami kableliai, o kitur žymimos pauzės.

2. *Duonos tai dideli kubilai būdavo / duonkubiliai duonutei minkyt* (Snt 33). Deminutyvinis daiktavardžio vedinys reiškia objektą (pvz., *duonutė*), pavadina asmenį (pvz., *dzūkėlis*). Mažybinis maloninis daiktavardis atlieka estetinę funkciją, t. y. padeda išvengti to paties žodžio kartojimo, akivaizdus teksto jungimas.

Pamatinis žodis ir daiktavardžio deminutyvas, žymintys tą patį dalyką, gali būti atskirti pauzėmis. Pvz.:

1. *Brokai pas mudu tai cukriniai runkeliai / pašarinėj ir cviklai* [raudonasis burokėlis – I. G.] / *cvikliukai* (Nm 209);

2. *Dabar sako gurbas / o mes sakydavom kašė / kašutė* (Snt 635);

3. *Niežų stambesni tie puškučiai / o susnos kaip gruodas / toks gruodelis* (Snt 517).

1. 2. Nedeminutyvo – deminutyvo seka pasirenkama tais atvejais, kai pamatinis žodis ir daiktavardžio deminutyvas žymi skirtingus objektus. Pvz.:

1. *Avys pririštos / avukai palaidi* (Grš 87);

2. *Kumelė nepabėga / padususi / kumeliukas liekasi* (Ssr 347);

3. *Onutė savo vaikus tampė į bažnyčią spaviednes / dabar anūkus tempo kaip garnienė su garniukais* (Šk 414);

4. *Ta katė nė vištukų griebė / nė nieko / labai rami katytė* (Grš 500).

Viename sakinyje esantys du bendrašakniai žodžiai pavadina suaugusį gyvūną ir jo jauniklį (pvz.: *avys – avukai, kumelė – kumeliukas*), tokiu atveju mažybinis maloninis žodis, pavadindamas jauną, nesubrendusį gyvūną, atlieka tikslinamąją funkciją. Ketvirtajame sakinyje ryški vertinamoji funkcija (*labai rami katytė*).

Daikto mažumas ypač ryškus tuomet, kai yra vartojama išvardijimo figūra. „Išvardijimas, kurio komponentai išdėstyti didėjančio arba mažėjančio stiprumo eile, vadinasi laipsniavimas, arba gradacija“ (Župerka 1997: 74). Pvz.:

Tėvas dirbo kubilus / ir statines didžiausias / ir duonkubilius / kubilų / kubilėlių ir kubiliukų baisybę padarė (Snt 787).

Daiktavardžio deminutyvu pavadintas objektas (pvz.: *kubilėlis, kubilukas*) yra daug mažesnis negu pamatinis žodis. Paskutinis įvardijimo narys (*kubilukai*) yra pats emociingiausias. Sukuriamas įspūdis, kad ir tie maži indai yra nevienodi.

1. 3. Nedeminutyvo – deminutyvo seka gali būti ir tais atvejais, kai pamatinis žodis ir mažybinis maloninis daiktavardis yra ne bendrašakniai, o skirtingu šaknų žodžiai, tačiau pavadina tą patį objektą. Tarp nedeminutyvinio žodžio ir deminutyvo susidaro hiperonimo ir hiponimo santykis. Pvz.:

1. *Moteris jau pasikeitusi / suaugesnė tokia / [jis] dirst / kad ta **Albinutė*** (Bd 293);
2. *Ji **mergaitė** net labai ukvatna / prisidirba visko* (Lkč 290);
3. ***Bitė** tai švarus **gyvuliukas*** (Šk 467);
4. *Nusiderėdavai / jis nuleisdavo / **žydėlis*** (Lkš 262).

Deminutyviniu daiktavardžio vediniu gali būti įvardijamas asmuo (pvz.: *Albinutė, žydėlis, mergaitė*). Kai tarp nedeminutyvinio daiktavardžio ir deminutyvinio vedinio susidaro hiperonimo ir hiponimo santykis, ypač ryški tampa tikslinamoji funkcija. Nedeminutyviniu vediniu (pvz., *moteris, ji, jis*) pirmiausia pasakoma platesnė sąvoka, kuri vėliau patikslinama daiktavardžio deminutyvu (pvz.: *Albinutė, mergaitė, žydėlis*). Trečiajame sakinyje atvirkščiai: platesnė sąvoka įvardyta deminutyvu *gyvuliukas*.

Esant hiperonimo – hiponimo santykiui gali atsirasti emocinis atspalvis. Pvz.:

1. *Atvežė kazlinį tą [vargonininką] / žinot / tą **žiliuką*** (Jnk 643);
2. *O jeigu jis / **biesukas** / nesimokina / nes neturi smegenų* (Grš 136);
3. *Bet jos gudrios būta **žalčiuko*** (Lkš 198).

Seną žmogų pavadinus mažybinis maloniniu daiktavardžiu *žiliukas* išryškėja teigiamo vertinimo atspalvis. Kai apie nesimokantį vaiką yra sakoma *biesukas*, neigiamas vertinimas gerokai sušvelninamas. Trečiajame pavyzdyje asmuo pavadinamas *žalčiuku*. Deminutyvinis daiktavardžio vedinys pateiktuose sakiniuose atlieka vertinamąją funkciją.

Mažybinio maloninio daiktavardžio reikšmė gali būti gerokai nutolusi nuo pirmojo žodžio (nedeminutyvinio daiktavardžio). Pvz.:

1. *Burkuoja katinas / tik labai smilus / **judošiukas*** (Br 573);
2. *Mažas vaikas / žemės **angeliukas** / senas / nuskendęs nuodėmėse* (Ssr 42);
3. *Iš šilgalių čia žmogus vienas / toks **barzdyliukas*** (Slv 116).

Pirmajame pavyzdyje deminutyvinis daiktavardis *judošiukas* yra vartojamas perkeltine reikšme katinui įvardyti. Deminutyvinė priesaga *-iukas* sušvelnina neigiamą nedeminutyvinių daiktavardžių vertinimą (pvz.: *judošius, barzdylius*). Antrajame sakinyje vaikas pavadinamas *angeliuku*, ryškus teigiamas asmens vertinimas. Pamatinis žodis ir mažybinis maloninis daiktavardis sakiniuose tampa kontekstiniais sinonimais. Daiktavardžio deminutyvas atlieka estetinę ir vertinamąją funkcijas.

1. 4. Esant hiperonimo ir hiponimo santykiui, gali būti pavadinami skirtingi objektai. Pvz.:

*Dideli medžiai / o tie **eglynukai** palikti* (VšR 20).

Pateiktame pavyzdyje daiktavardžio deminutyvas *eglynukai* atlieka tikslinamąją funkciją.

2. Prepozicinis daiktavardžio deminutyvo vartojimas. Pirmiausia eina mažybinis maloninis daiktavardis, o po jo – artimos reikšmės nedeminutyvinis žodis.

2. 1. Deminutyvo – nedeminutyvo seka pasirenkama dažniausiai tada, kai vengiama kartoti tą patį žodį. Tais atvejais parenkamas bendrašaknis ne deminutyvinis daiktavardis. Pvz.:

1. *Per arimus tik **keliukas** padarytas / jokio keli nėra* (Jnk 57);

2. *Antanina linus mina / prie **spirgučių** nevadina / kai išmynė / pavadino / visus spirgus iškabino* (Snt 583);

3. *Na ir **budinikėlis** [statinys – I. G.] buvo / budinkas didelis* (Lkš 183).

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, deminutyvinis ir nedeminutyvinis daiktavardžiai yra bendrašakniai, tačiau jie žymi skirtingus objektus (pvz.: *keliukas* – *didelis kelias*, *budinikėlis* – *didelis budinkas*). Deminutyvinio ir nedeminutyvinio daiktavardžių vartojimas tame pačiame sakinyje padeda išvengti pasikartojimų, todėl atliekama estetinė funkcija. Pirmajame ir trečiajame pavyzdžiuose mažybinis maloninis žodis atlieka tikslinamąją funkciją, paryškinamas minimų dviejų objektų skirtumas.

2. 2. „Kai deminutyviniu daiktavardžio dariniu ir pamatiniu žodžiu žymimi skirtingi denotatai, paprastai akivaizdžiausia yra deminutyvo tikslinamoji funkcija“ (Macienė 2005b: 51). Pvz.:

1. *Jis buvo pervertas į dvi dalis / **stubeliukė** / ir dičkė stuba* (Grš 273);

2. *Norėtum kokį **paltuką** nusipirkt / ale ten ne paltas / o tik arkliui dekis* (VšR 259);

3. ***Juodumėlis** žemės / toks juodumas kaip per stalą / paskui baltžemis* (Šk 106).

Deminutyvinis ir nedeminutyvinis daiktavardžiai žymi skirtingų dydžių objektus (pvz.: *stubeliukė* – *dičkė stuba*), nevienodą vertinimą (pvz.: *paltukas* – *paltas*, *juodumėlis* – *juodumas*). Antrajame ir trečiajame pavyzdžiuose atliekama ne tik tikslinamoji, bet ir vertinamoji funkcijos. Keliais žodžiais, tačiau labai vaizdžiai yra apibūdinama palto vertė (<...> *ale ten ne paltas / o tik arkliui dekis*), žemės juodumas (<...> *toks juodumas kaip per stalą* <...>), vartojamas palyginimas.

2. 3. Deminutyvo – nedeminutyvo seka pastebėta ir tais atvejais, kai abu daiktavardžiai yra skirtingu šaknu, bet pavadina tą patį asmenį. Pvz.:

1. ***Vingaudukas** buvo labai toks glotnus vaikas / taip plonai šnekėdavo* (Grš 473);

2. *Tos **jaunutės** / tos piemenės / tai verpdavo pakulas / o merginos linus* (Snt 565);

3. *Oi **tėvukas** tai šnekorius / o mes ką / mes nei gert neprinešam* (Grš 438);

4. *Anūkėlį saugosiu kaip savo akį / tik jis mano viltis* (Snt 26).

Mažybinis maloninis daiktavardis bei skirtingos šaknies nedeminutyvas nagrinėjamuose pavyzdžiuose tampa sinonimais. Daiktavardžio deminutyvai pateiktuose sakiniuose atlieka tikslinamąją funkciją.

3. *Deminutyvo – deminutyvo derinys* vartojamas tuomet, kai greta atsiduria du deminutyviniai daiktavardžiai.

3. 1. Deminutyvo – deminutyvo derinys pasirenkamas tuomet, kai norima pabrėžti kalbamojo dalyko svarbumą. Tais atvejais antrą kartą pakartojamas tas pats mažybinis maloninis daiktavardis. Pvz.:

1. *Smagus buvo kitąsyk gyvenimas / su dainele į darbą / su dainele namo* (Šk 230);

2. *Ir jis paėmė tos raganos tą lazdute / ir pradėjo visus tuos / kas tik paverti akmenimis / visus tuos su ta lazdute badinėti* (Grš 89);

3. *Toks tai mano gyvenimas darbelis darbelis / duonutė* (Grš 333);

4. *Vai taip po glėbutį / po glėbutį / ir dalini tas žoleles* (Grš 470).

Kai du kartus vartojamas tas pats deminutyvinis daiktavardis, stipriausia tampa vertinamoji funkcija.

3. 2. Du bendrašakniai daiktavardžių deminutyvai, žymintys tą patį objektą, vartojami norint pabrėžti kalbamojo dalyko vertinimą. Pvz.:

1. *Antelės tai dar dvi laukinės po prūdą / tai kiekvienais metais mūsų ančiukės po balas vaikšto* (Lpl 45);

2. *Per Kūčias reikia žiūrėti / kas ateina į svečius / jei mergos / bus avaičių / jei vyrai / avinukų* (Snt 85).

Pateikti mažybiniai maloniniai daiktavardžiai yra vienodos semantikos, toks deminutyvų vartojimas padeda išvengti pasikartojimų. Ryški estetinė funkcija. Deminutyvinėmis priesagomis parodomas teigiamas kalbėtojo požiūris, pasigėrėjimas.

3. 3. Esama atveju, kai du skirtingų šaknų mažybiniai maloniniai daiktavardžiai vartojami kaip tautosilabinės samplaikos, tarp jų nėra jokios pauzės. Pvz.:

1. *Angelėli sargužėli / sergėk mane visados* (Nm 42);

2. *Ažuolaitis gržuolaitis / miške augęs / marčių laukęs (verpimo ratelis)* (Snt 512).

Deminutyvo – deminutyvo derinys ryškus ir tais atvejais, kai abu mažybiniai maloniniai daiktavardžiai vartojami ne samplaikose. Pvz.:

1. *Oi, baudė barė tėvelis už alyvėlės šakelę (d.)* (Nm 119);

2. *O iškukavo, o išalsavo nuo močiutės dukrelę (d.)* (Nm 33);

3. *Muša kačiukė katinuką / peša žąsiukė žąsinuką* (Nm 636).

Tokia komponentų seka dažniausiai pasirenkama dėl rimo, greta atsidūrę du daiktavardžių deminutyvai neretai vartojami dainose. Dviejų tos pačios šaknies mažybinių maloninių žodžių vartojimui būdingiausios tikslinimo ir vertinimo funkcijos.

3. 4. Esama ir tokių atvejų, kai du daiktavardžių deminutyvai vartojami kaip kontekstiniai sinonimai. Tas pats asmuo, daiktas, reiškiny pavadinamas skirtingų šaknų deminutyviniais vediniais.

3. 4. 1. Daiktavardžių deminutyvai, žymintys tą patį denotatą, yra kontekstiniai sinonimai ir atlieka tikslinamąją funkciją. Pvz.:

1. *Magdute, vaikelį, gelbėk senius [...] ir imk tą pinigingą kriaučiū, bus visiems gerai* (A. Bern 543);

2. *Dar pakojo tiek neįregimų gyvūnelių krebžda: triūsulės skruzdėlikės kirba, vabalėliai kėbždinėja* (P. Or 645).

3. 4. 2. Du daiktavardžių deminutyvai vartojami, kai norima nekartoti tų pačių žodžių. Jų tarpusavio ryšys išaiškėja tik iš konteksto. Pvz.:

1. *Eik dukrele dailiai / lelijėle dailiai / per tėvo dvarelį / į rūtų darželį (d.)* (Grš 229);

2. *Tie vaikeliai driskiai / ubagėliai sėdi prieš saulutę* (Bbl 313);

3. *Ant šito dalyko, vyruti, aš dantis praėdžiau, o tu dar šlapias naujokėlis* (Lkč 385);

4. *Žvejų mergelė / ta juodakėlė / nemoka trijų darbelių (d.)* (Grš 575).

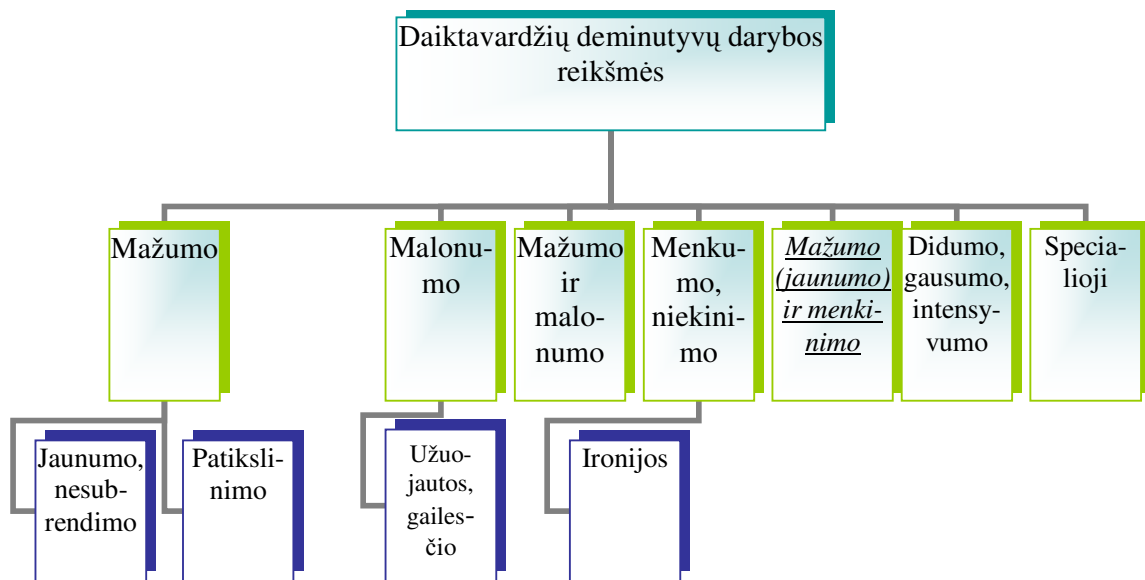
Atskirai šie mažybinių maloniniai daiktavardžiai neturi nieko bendra, tačiau sakiniuose jie yra kontekstiniai sinonimai. Pirmajame ir paskutiniame pavyzdžiuose *dukrelė* vadinama *lelijėle*, o *mergelė* – *juodakėle*. Tai sakiniui suteikia daugiau švelnumo. Likusiuose dviejuose pavyzdžiuose deminutyvai *ubagėliai*, *naujokėlis* dar ir patikslina, t. y. atlieka tikslinamąją funkciją.

Mažybinių maloniniai daiktavardžiai gali būti vartojami prepoziciskai ir postpoziciskai greta nedeminutyvinių daiktavardžių arba greta deminutyvinių daiktavardžių.

Daiktavardžių deminutyvai sakiniuose vartojami postpoziciskai, prepoziciskai ir sudarydami dviejų deminutyvų derinį. Mažybinių maloninių žodžių seka tekste susijusi su trimis funkcijomis: tikslinamąja, vertinamąja ir estetinė. Daiktavardžių deminutyvai vartojami ne tik greta bendrašaknių žodžių. Konkrečiame tekste skirtingų šaknų deminutyviniai ir nedeminutyviniai daiktavardžiai tampa kontekstiniais sinonimais.

2. 2. DEMINUTYVŲ DARYBOS REIKŠMIŲ IR FUNKCIJŲ TEKSTE RYŠYS

Mažybiniai maloniniai žodžiai yra priesagų vediniai, todėl jie turi darybos reikšmę. „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ (1996: 88–90) skiriamos šešios deminutyvų darybos reikšmės: mažumo, malonumo, mažumo ir malonumo, menkumo, didumo ir specialioji. Iš mažumo reikšmės grupės dar skiriamos jaunumo ir nesubrendimo bei patikslinimo reikšmės. Iš malonumo reikšmės grupės – užuojautos ir gailesčio reikšmė, o iš menkumo, niekinimo reikšmės grupės – ironijos reikšmė (žr. 1 paveikslą „Daiktavardžių deminutyvų darybos reikšmės“).

1 pav. Daiktavardžių deminutyvų darybos reikšmės

J. Macienė, remdamasi „Lietuvių kalbos gramatikos“ (I 1965) ir „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikos“ (1996) deminutyvų darybos reikšmių aprašymo nuoseklumu, pagal analogiją *mažumo (jaunumo) ir malonumo kartu reikšmę*, skiria *mažumo (jaunumo) ir menkumo kartu reikšmę* (Macienė 2005b: 56).

Analizuojant „Zanavykų šnektos žodyne“ pateiktus pavyzdžius, rasta keletas atvejų, kai mažybinis maloninis daiktavardis turi *mažumo (jaunumo) ir menkumo kartu reikšmę*. Pvz.:

1. *Ot kibus* [kuriis mėgsta kibinti, erzinti, kirbinti – I. G.] **berniūkštis!** (Br (LKŽ) 677);
2. *Kur ne kur glaudėsi prastos, mažiukės, iš molio krėstos trobelės* (J. August 766);

3. Tokia **krosniukė** buvo iš smėlio sukrėsta (Jnk 772);
4. Kokia **kūtelė** kaime kur buvo aplūžus / ten vaidendavosi (Lkš 818);
5. **Pušaitės** / matytumėt / tokios nukežusios / apkerpėjusios / neauga (Snt 669).

Pirmajame sakinyje deminutyvas sudarytas su priesaga *-iūkštis*, kurios reikšmė yra mažumas, „dažnai kartu lydimas ir stipresnio ar silpnesnio malonumo ar neryškaus menkumo reikšmės atspalvio“ (DLKG 1996: 92). Nors užrašytas sakinyje yra gana trumpas, tačiau to užtenka, kad išryškėtų neigiamas asmens vertinimas. Kalbėtoją erzina berniukščio elgesys (*mėgsta erzinti, kibinti*). Nepasitenkinimą dar labiau sustiprina šaukiamoji intonacija. Antrajame ir penktajame pavyzdžiuose itin ryški *mažumo (jaunumo) ir menkumo kartu darybos reikšmė*. Menkumą parodo greta vartojami epitetai (pvz.: *prastos, mažiukės, apkerpėjusios, aplūžus*), apibūdinimas (pvz.: *iš smėlio krėsta, iš molio krėstos*).

Ne visos deminutyvinės priesagos tiksliai nurodo, kuris požymis yra pagrindinis. Norint tiksliai nustatyti deminutyvų darybos reikšmę, svarbu yra tekste atliekamos funkcijos bei platesnis kontekstas. „Tikslinamoji ir vertinamoji funkcijos yra tiesiogiai susijusios su deminutyvo darybos reikšmėmis, todėl skiriamos kaip pagrindinės, būdingiausios deminutyvams“ (Macienė 2005b: 57). Tikslinamąją funkcija mažybinis maloninis žodis patikslina, aiškiau nusako kitu žodžiu įvardytą asmenį, gyvūną, reiškinių ar savybę. Pvz.:

1. Nusipirkom arklį / **kumelaitę** dveigę (Br 350);
2. Dar pakojo tiek neįregimų gyvūnėlių krebžda: triūsulės **skruzdėlikės** kirba, **vabalėliai** kėbždinėja (P. Or 645);
3. Priėjom prie kelių / neina eit **keliuku** (Šk 375);
4. Kad žmonės katino uodegą įkarbuotų ir kaip šunelio aukštyn pariestų, tas **katinėlis** nė pelės negalėtų pavytie (A. Tat (LKŽ) 619);
5. Išsikvėpinus visa / matai / jau merga / ne **mergučė** (Žlt 825).

Deminutyviniais daiktavardžiais pabrėžiamas asmens, gyvūno jaunumas, objekto mažumas. Minėtus požymius sustiprina šalia vartojami nedeminutyviniai daiktavardžiai (pvz.: *arklys – kumelaitė, kelias – keliukas, merga – mergučė*).

Vertinamąją funkcija daiktavardžio deminutyvas parodo kalbėtojo požiūrį į kalbamąjį dalyką, kuris gali būti ir teigiamas, ir neigiamas. Pvz.:

1. **Magdute, vaikelį, gelbėk senius** [...] ir imk tą pinigingą kriaučių, bus visiems gerai (A. Bern 543);
2. Toks gražus **vyrytis** / gražus kaip parašytas (Žvr 493);

3. *Gaspadinė namų priėmė gražiai svečius: senučiams atnešė raudono aluko, vaikeliams saldaus pienučio* (A. Tat 34);

4. *Baisūs tie gyvenimėliai* (Bbl 98);

5. *Jam tiek daug prikeikė tas žmogeliūkštis* (Grš 646);

6. *O brolis tai jo buvo girtuoklėlis didelis* (Snt 457).

1–3 sakiniuose daiktavardžio deminutyvai vartojami tokiose situacijose, kai jais pavadinami asmenys, objektai kelia malonumo jausmą. Pirmajame sakinyje artimus, šiltus santykius atskleidžia tekste vartojami giminystės pavadinimai (pvz., *vaikeli*). Vertinamoji funkcija aiškėja ir iš platesnio konteksto: artimi žmonės (tėvai) prašo dukters tekėti už turtingo vyro. Antrajame sakinyje malonumą pabrėžia vartojamas epitetas *gražus*. Trečiajame sakinyje teigiamą vertinimą parodo platesnis kontekstas (šeimininkės elgesys su svečiais), viename sakinyje vartojami net keturi mažybiniai maloniniai daiktavardžiai.

4–6 pavyzdžiuose daiktavardžio deminutyvais pabrėžiamas neigiamas asmens vertinimas, akivaizdus menkinimas. Penktajame pavyzdyje menkumą parodo daiktavardžio deminutyvo daryba, vartojama neigiamą vertinimą turinti priesaga *-iūkštis*. Paskutiniame sakinyje neigiamą asmens vertinimą rodo leksinė deminutyvo (ir jo pamatinio žodžio) reikšmė (pvz., *girtuoklėlis: girtuoklis* „kas girtauja, dažnai pasigeria“).

Estetinė ir teksto siejamoji funkcijos nėra tiesiogiai susijusios su deminutyvų darybos reikšmėmis. Estetinė funkciją atliekantys deminutyvai vartojami tam, kad būtų išvengta to paties žodžio nemotyvuoto kartojimo. Pvz.:

1. *Ji lipo per tvorą / susigadino koją / ir ta kojukė mažai augo* (Grš 392);

2. *Antelės tai dar dvi laukinės po prūdą / tai kiekvienais metais mūsų ančiukės po balas vaikšto* (Lpl 45);

3. *Ta katė nė vištukų griebė / nė nieko / labai rami katytė* (Grš 500);

4. *Antanina linus mina / prie spirgučių nevadina / kai išmynė / pavadino / visus spirgus iškabino* (Snt 583).

Kai nenorima kartoti tų pačių žodžių, greta bendrašaknio arba kitos šaknies žodžio vartojamas daiktavardžio deminutyvas (pvz.: *koja – kojukė, katė – katytė*).

Kartais mažybinis maloninis žodis, vartojamas su savo pamatiniu žodžiu arba kontekstiniu pakaitu ir užimantis distancinę padėtį, atlieka teksto siejamąją funkciją. Pvz.:

Duonos tai dideli kubilai būdavo / duonkubiliai duonutei minkyti (Snt 33).

Šias funkcijas gali atlikti su bet kuria deminutyvine priesaga sudarytas vedinys, todėl pagrindinis dėmesys bus skiriamas tikslinamajai bei vertinamajai funkcijoms aptarti.

Su ta pačia priesaga sudarytas mažiškinis maloninis daiktavardis skirtinguose sakiniuose gali žymėti skirtingą darybos reikšmę (žr. 1 lentelė „Deminutyvo *gabaliukas* darybos reikšmės ir funkcijos tekste“).

1 lentelė

Deminutyvo *gabaliukas* darybos reikšmės ir funkcijos tekste

Funkcijos	Tikslinamoji	Vertinamoji
Darybos reikšmė		
Mažumo	1. <i>Nusipirkom mažą gabaliuką žemės</i> (Nm 390)	
Malonumo		2. <i>O šitas žmogus tai aukso gabaliukas</i> (Lkš 390)
Mažumo ir menkumo	3. <i>Atsipjauna ant stalo gabaliuką</i> [mėsos] / <i>ir valgo kruviną</i> (Bbl 390)	

Pirmajame pavyzdyje deminutyvu *gabaliukas* yra tikslinamas žemės dydis, kuris dar labiau pabrėžiamas, kai šalia yra vartojamas epitetas *mažas* (pvz.: *mažas gabaliukas*).

Mažiškinis maloninis žodžiu *gabaliukas* (2 pavyzdys) yra pabrėžiamas teigiamas asmens vertinimas. Vartojama metafora (*žmogus – aukso gabaliukas*). Žmogus sulyginamas su auksu. „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ pateikiamos tokios pagrindinės žodžio *auksas* reikšmės: 1. *geltonas, nerūdijantis, brangus metalas*; 2. *pinigai iš metalo ar jo lydinių*; 3. *prk. kas nors labai brangu, vertinga*; 4. *prk. kas panašus į šį metalą* (DLKŽ 2000: 63). Remiantis trečiąja žodžio reikšme, galima teigti, kad pabrėžiamas itin ryškus teigiamas asmens vertinimas.

Trečiajame pavyzdyje deminutyvu *gabaliukas* tikslinamas dydis (atsipjauna mėsos gabaliuką). Kaip nurodyta „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“, priesaga *-iukas* paprastai žymi mažumą arba malonumą (DLKG 1996: 90). Pateiktame sakinyje deminutyvas turi mažumo reikšmę. Menkumo darybos reikšmė išaiškėja tik iš platesnio konteksto. Mėsa pjaunama ne ant lentutės, o tiesiog ant stalo ir valgoma kruvina, vartojamas epitetas *kruvinas*. Vadinasi, pateiktame sakinyje deminutyvas *gabaliukas* vartojamas mažumo ir menkumo kartu reikšme.

Aptartuose trijuose skirtinguose pavyzdžiuose vartojamas tas pats deminutyvinis vedinys *gabaliukas* turi tris skirtingas darybos reikšmes, kurios išaiškėja iš konteksto, nes sudarytos su ta pačia priesaga.

2 lentelėje „Deminutyvo *karvutė* darybos reikšmės ir funkcijos tekste“ pateikiamos dvi skirtingos deminutyvinio vedinio *karvutė* darybos reikšmės.

Deminutyvo *karvutė* darybos reikšmės ir funkcijos tekste

Funkcijos / Darybos reikšmė	Tikslinamoji	Vertinamoji
Malonumo		1. <i>Karvutę turiu / pieną duodu</i> [į punktą] (Lkč 334) 2. <i>Ką karvutei duosi / ir karvutė duos</i> (Šk 335)
Užuojautos (gailėsčio)		3. <i>Ta karvutė kankinė</i> (Grš 610)

Deminutyviniu vediniu *karvutė* (1 ir 2 pavyzdžiai) gyvulys yra vertinamas teigiamai. Pirmajame pavyzdyje kalbėtojas džiaugiasi augintiniu (*karvutę turiu*), nes duoda pieno. Antrasis sakinytis skamba kaip pamokymas, du kartus pakartotas tas pats mažybinis maloninis daiktavardis *karvutė* leidžia teigti, kad šis deminutyvas turi malonumo reikšmę.

Trečiajame sakinyje vedinys *karvutė* tekste atlieka vertinamąją funkciją bei turi užuojautos (gailėsčio) darybos reikšmę. Tai parodo šalia vartojamas epitetas *kankinė*.

3 lentelėje „Deminutyvo *mergučė* darybos reikšmės ir funkcijos tekste“ pateikiamos keturios skirtingos darybos reikšmės.

Deminutyvo *mergučė* darybos reikšmės ir funkcijos tekste

Funkcijos / Darybos reikšmė	Tikslinamoji	Vertinamoji
Mažumo (jaunumo, nesubrendimo)	1. <i>Jau mes diktos</i> [paaugęs, nebemažas – I. G.] <i>mergučės buvom</i> (Ssr 284) 2. <i>Mergučė su kojom kepši / negaliu nė suvystyti</i> (Grš (LKŽ) 659) 3. <i>Išsikvėpinus visa / matai / jau merga / ne mergučė</i> (Žlt 825)	
Malonumo		4. <i>Graži buvo mergučė</i> (VšR 493)

Menkumo (ironijos)		<p>5. Ta <i>mergučė</i> nuo mažens buvo tokia derkla [kas visur dergia, nevala – I. G.] (Snt 263)</p> <p>6. Tos <i>mergučės</i> tokios kaip čigonės / čiuš čiuš [su ilgais sijonais] (Snt 223)</p> <p>7. <i>Mergučė</i> ir vaikas kaunuoja / poniškuoja / vegi navatnesnė kalba (Nm 640)</p>
Užuojautos (gailėsčio)		<p>8. Tas vokietis pagailo tos <i>mergučės</i> / ir paleido ją (Bbl 395)</p> <p>9. Sudžiūvus kaip geiba ta <i>mergučė</i> (Snt (LKŽ) 427)</p>

Deminutyviniu vediniu *mergučė* yra tikslinamas asmens amžius (1 ir 3 pavyzdžiai). Pirmajame pavyzdyje nurodoma, kad *mergučė* – tai dikta, t. y. paaugusi, nebe maža mergina. Trečiajame pavyzdyje išreikšta opozicija *merga* – *mergučė*. Antrajame sakinyje apie asmens amžių sužinome tik iš platesnio konteksto (*negaliu suvystyti*). Daiktavardžio deminutyvas *mergučė* pateiktuose pavyzdžiuose atlieka tikslinamąją funkciją.

Mažybiniu maloniniu daiktavardžiu *mergučė* (4 pavyzdys) asmuo yra vertinamas, tai pabrėžia ir epitetas *graži*.

Menkumo (ironijos) reikšmė 5–7 sakiniuose išryškėja iš platesnio konteksto. Penktajame sakinyje *mergučė* menkinama dėl netvarkingumo. Neigiamą vertinimą sustiprina pasakymas *nuo mažens*. Sekančiame pavyzdyje *mergučės* lyginamos su čigonėmis. Neigiamą vertinimą lemia neigiama žodžio *čigonė* konotacija. Septintajame pavyzdyje ironizuojama asmens kalbėsena (*kaunuoja, poniškuoja, vegi navatnesnė kalba*).

Aštuntame ir devintame pavyzdžiuose mažybinis maloninis daiktavardis *mergučė* atlieka vertinamąją funkciją. Užuojauta bei gailėstis pabrėžiamas veiksmožodžiu *pagailo* bei palyginimu *sudžiūvus kaip geiba*.

Devyniuose aptartuose pavyzdžiuose tas pats deminutyvinis vedinys *mergučė* turi keturias skirtingas darybos reikšmes.

Su ta pačia priesaga sudarytas deminutyvinis vedinys gali turėti ir daugiau darybos reikšmių. 4 lentelėje “Deminutyvo *bakūžėlė* darybos reikšmės ir funkcijos tekste” deminutyvinis vedinys *bakūžėlė* turi penkias skirtingas darybos reikšmes.

Deminutyvo *bakūžėlė* darybos reikšmės ir funkcijos tekste

Funkcijos \ Darybos reikšmė	Tikslinamoji	Vertinamoji
Mažumo	1. <i>Bakūžėlės</i> mažiukės buvo / tai ir nesudegino (Ssr 100) 2. <i>Ūkininkai</i> tokių <i>bakūžėlių</i> / <i>kūtelių</i> pristatė (Bbl 100)	
Malonumo		3. <i>Gražintų</i> ten <i>į</i> mano tėviškę / <i>į</i> <i>bakūžėlę</i> / tai pasišokinėdamas lėkčiau (Šk 100)
Menkumo (ironijos)		4. <i>Ką</i> aš <i>čia</i> gausiu už tas <i>bakūžėles</i> (Lkš 100)
Mažumo ir menkumo	5. <i>Prastoj</i> <i>bakūžėlėj</i> viena moterėlė gyvena (Bbl 100) 6. <i>Gavo</i> apgriautą <i>bakūžėlę</i> / tai tą atremontavo (Lkš 498)	
Didumo	7. <i>Šita</i> <i>bakūžėlė</i> / <i>nepatikėsit</i> / <i>penkis</i> tūkstančius kainavo (Lkš 100)	

Mažybiniu maloniniu žodžiu *bakūžėlė* gali būti nurodomas kalbamojo objekto mažumas (1 ir 2 pavyzdžiai). Tuomet vedinys atlieka tikslinamąją funkciją.

Trečiajame sakinyje deminutyvinis vedinys atlieka vertinamąją funkciją. Kalbėtojas su malonumu bei nostalgija prisimena tėviškę, kur stovi bakūžėlė. Kalbėjimo situacija leidžia teigti, kad šis deminutyvas turi malonumo reikšmę.

Ketvirto pavyzdžio mažybinis maloninis daiktavardis *bakūžėlė* turi kiek retesnę menkumo (ironijos) darybos reikšmę. Neigiamą požiūrį į kalbamąjį objektą sustiprina ir „Zanavykų šnektos žodyne“ pateikiama antroji žodžio *bakūžė* reikšmė: *prastas namas ar šiaip koks pastatas, lūšna* (ZŠŽ 2003: 100). Be to, minėtas sakinyje skamba kaip retorinis klausimas, akivaizdus ironizavimas.

Kai deminutyvinis vedinys atlieka tikslinamąją ir vertinamąją funkcijas, skiriama mažumo ir menkumo kartu reikšmė (5 ir 6 pavyzdžiai). Remiantis platesniu kontekstu bei prieš tai pateikta žodžio *bakūžė* reikšme, galima teigti, kad deminutyviniu vediniu *bakūžėlė* pavadintas pastatas turi mažumo reikšmę. Norint pabrėžti neigiamą vertinimą, menkumą vartojami epitetai *prasta*, *apgriauta*. Vadinasi, minėtuose dviejuose sakiniuose vartojama mažumo ir menkumo kartu reikšmė.

Paskutiniame pavyzdyje vedinys *bakūžėlė* turi didinamąją reikšmę, kuri išryškėja tik iš platesnio konteksto, kai stebimasi pastato verte. Mažybinis maloninis žodis atlieka ir tikslinamąją, ir vertinamąją funkcijas.

Su ta pačia priesaga sudarytas deminutyvinis vedinys *bakūžėlė* turi penkias skirtingas darybos reikšmes.

Išanalizavus „Zanavykų šnektos žodyne“ pateiktus pavyzdžius galima teigti, kad su ta pačia priesaga sudarytas deminutyvinis vedinys, atsižvelgiant į jo atliekamas funkcijas bei platesnį kontekstą, atskiruose sakiniuose gali turėti keletą skirtingų darybos reikšmių.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad kai mažybinis maloninis žodis tekste atlieka tikslinamąją funkciją, priesaga jam suteikia mažumo reikšmę. Malonumo, menkumo (ironijos) bei užuojautos (gailesčio) darybos reikšmę deminutyvas turi tuomet, kai ryškiausia būna vertinamoji funkcija.

Apie darybos reikšmes galima kalbėti tik žinant platesnį kontekstą bei nustatčius, kokias funkcijas tekste atlieka deminutyvas. Dėl šios priežasties nėra tikslo skirti tiek daug darybos reikšmių (kaip daroma gramatikose), o geriau kalbėti apie konteksto reikšmę, vartojimo intencijas ar vartojimo situacijas.

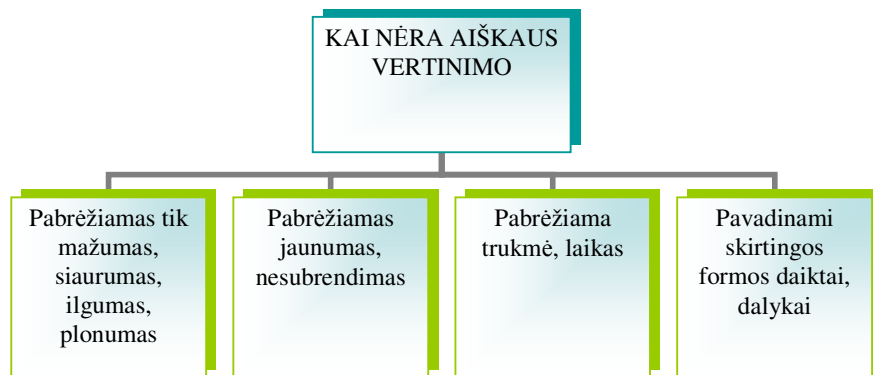
2. 3. DEMINUTYVŲ VARTOJIMAS KALBĖJIMO SITUACIJOSE

Mažybiniai maloniniai daiktavardžiai, sudaryti su tomis pačiomis priesagomis, gali būti vartojami įvairiose kalbėjimo situacijose. *Kalbėjimo situacija* (kalbos situacija) – tai „aplinkybės, kuriomis vyksta kalbinis bendravimas“ (KTŽ 1990: 97). Kalbėjimo situacija yra vienas iš kalbėjimo akto veiksmių. Pasak K. Župerkos, „kiekvienas kalbėjimo aktas priklauso nuo kalbėjimo aplinkybių, situacijos (kalbos vartojimo sferos ir kt.) ir nuo funkcijų (kalbos paskirties, tikslų“ (Župerka 1997: 14). Išanalizavus „Zanavykų šnektos žodyne“ rastus deminutyvus, išskirti tokie daiktavardžių deminutyvų vartojimo atvejai:

- 1) kai mažybiniu maloniniu žodžiu vadinamas mažas (jaunas) asmuo, daiktas, dalykas, bet nėra aiškaus vertinimo;
- 2) kalbėjimo situacijoje išaiškėja deminutyvu nusakytas teigiamas vertinimas;
- 3) kai deminutyvu vadinamas objektas ar subjektas vertinamas neigiamai;
- 4) mažybinis maloninis daiktavardis vartojamas didinamąją reikšme, t. y., kai daiktavardžio deminutyvinis vedinys yra augmentatyvas.

Visi keturi mažybinių maloninių žodžių vartojimo atvejai aptariami išsamiau.

1. Kalbėjimo situacijoje vartojamu mažybiniu maloniniu daiktavardžiu ne visada pasakomas tikslus objekto vertinimas, o tik pabrėžiamas jo mažumas, smulkumas, jaunumas, nesubrendimas. Išskirti keturi daiktavardžių deminutyvų vartojimo atvejai, kai nėra nusakytas aiškus vertinimas (žr. 2 paveikslą „Deminutyvų vartojimas, kai nėra vertinimo“).

2 pav. Deminutyvų vartojimas, kai nėra vertinimo

1. 1. Mažybiniais maloniniais daiktavardžiais pabrėžiamas tik kalbamojo objekto mažumas, siaurumas, ilgumas, plonumas (fizinės ypatybės). Pvz.:

1. *Būtum pagimdinus pilką **akmenėlį*** (d.) Nm (KN 448);
2. *Nedideli **ratukai** / su karbais / gerai įsikabina* (Lkš 583);
3. *Durnadagis vadindavo / po dvi **sėkliukes** mums vaikams duodavo / kad geriau miegotų* (Snt 342);
4. *Tos klėties **langelis** išdurtas* (Šk 345);
5. *Maža **avukė** bebėgdama priėda* (Lkš 385);
6. *Priarė čia arčiau prie **upelio** / krūmus melioracijoje išnaikino* (Grš 56);
7. *Praeina prie daržo tas **keliukas** / tai jei koks dumblas / tai varo per daržą / kad lengviau važiuot būtų* (Jnk 246);
8. *Skęstantis ir už **šiaudelio** griebiasi* (Snt 501);
9. *Patys ilgieji **linukai** duodas / plonai suverpti* (Grš 540);
10. *Brazdas / tokia plona **žievetė** / geri dažai* (Jnk 170);
11. *Plonos **suknelės** nuo lietaus labai greit bliauzgiasi* (Žvr (LKŽ) 152));
12. *Siaurom **gatvelėm** jis išsigavo į didmiesčio pakraštį* (Grš (LKŽ) 424));

13. *Bobą kepdamo / į siaurą puoduką / kad būtų aukšta ir laiba* (Lpl 159).

Aptariamą reikšmę turintys žodžiai pavadina tą patį, tik mažesnę dalyką kaip ir pamatinis daiktavardis. 1–8 sakiniuose pakeitus deminutyvinį daiktavardį nedeminutyviniu, nebeliktų kalbamojo objekto pabrėžiamo mažumo (pvz.: *ratas – ratukas, langas – langelis, akmuo – akmenėlis, kelias – keliukas*). Pateiktą ypatybę dar labiau sustiprina šalia esantys būdvardžiai (pvz.: *maža, nedidelis, siauras, plona*). Paskutiniame pavyzdyje siaurumą rodo ne tik šalia pavartotas epitetas (*siauras*), minėtą ypatybę stiprina ir kalbėjimo situacija (*kad būtų aukšta ir laiba*). Aštuntajame pavyzdyje mažumą pabrėžiantis deminutyvas vartojamas kaip litotė, t. y. „meninis sumažinimas“ (Župerka 2001: 64).

1. 2. Deminutyvu gali būti pabrėžiamas asmens, gyvūno augalo jaunumas, nesubrendimas. Pvz.:

1. *Kai baisiausia giluma / stirniukas pro langus žiūri* (Ssr 448);
2. *Ką padarysi, kaip tą žiedą iš tos merginos išgauti* (J. Basan 424);
3. *Prigavo koks tą mergučę / ir tėvai nepriima į namus* (Grš 425);
4. *Du piemenukus imdavom* (Bbl 543);
5. *Pačios mergaitės nekenčia to savo vardo* (Lkš 666);
6. *Mano akimis atrodo / jauni vyrukai per daug geria* (Nm 26);
7. *Visi tik pavasarį baltuoja tie medeliai* (Šk 106);
8. *Viena jauna tokia čigonkaitė buvo pas mus* (Ssr 216);
9. *Jau reikėjo garniukams risti / tai kai pradėjo peštis / tai vieną nukirto* (Snt 692).
10. *Praniukas į giralovę įsilipęs / kitas brolis ant kaladės / taip ir maldavom* (Ssr 595).

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, mažiųjų maloninių žodžiais pabrėžiamas asmens, augalo, gyvūno jaunumas, nesubrendimas. Minėtą ypatybę sustiprina ir šalia pateiktas epitetas (*jaunas, -a*). 2–3 pavyzdžiuose asmens jaunumą, nesubrendimą pabrėžia deminutyvinės priesagos. „Dabartinės lietuvių kalbos gramatikoje“ nurodyta, kad su priesaga *-inas, -a* sudaryti deminutyvai „suvokiami kaip įprastiniai jaunų (bet paprastai jau subrendusių, tik dar nesusituokusių) žmonių pavadinimai“ (DLKG 1996: 93). Trečiajame pavyzdyje vartojama tarminė priesaga *-učė (mergučė)*. Išanalizavus surinktus pavyzdžius, kuriuose yra vartojamas deminutyvinis vedinys *mergučė*, pastebėta, kad šiuo mažiųjų maloniniu žodžiu visada yra pabrėžiamas asmens jaunumas.

Paskutiniame pavyzdyje įvardijamas vaikas, t. y. mažas, nesuaugęs žmogus (*Praniukas*). Jei šį deminutyvinį vedinį pakeistume nedeminutyviniu, pakistų sakinio prasmė: veikėjas būtų

atpažįstamas jau kaip suaugęs žmogus (*Pranas*). Toks deminutyvo vartojimas suteikia tikslesnės informacijos apie kalbamąjį asmenį.

1. 3. Kai norima pabrėžti kalbamojo dalyko trukmę, laiko atkarpą. Pvz.:

1. *Šiandien gali pasilaidyt kupečius / valandžiukę prapūs / ir gali vežti* (Lkč 808);

2. *Už valandėlės klausosi, kažin kas kopytėlėj barškinasi, tik bar, bar bar...* (Žvr (LKŽ 114));

3. *Praėjus pirmo nustebimo valandėlei, kad šoks vėl ambyti, bet jau daug įnirtingiau* (A. Bern 35).

Pateiktuose sakiniuose deminutyviniai vediniai (pvz.: *valandėlė, valandžiukė*) įvardija laiko trukmę. Jei šiuos deminutyvus pakeistume nedeminutyvais, pakistų sakinio prasmė (pvz.: *valandėlė – valanda*).

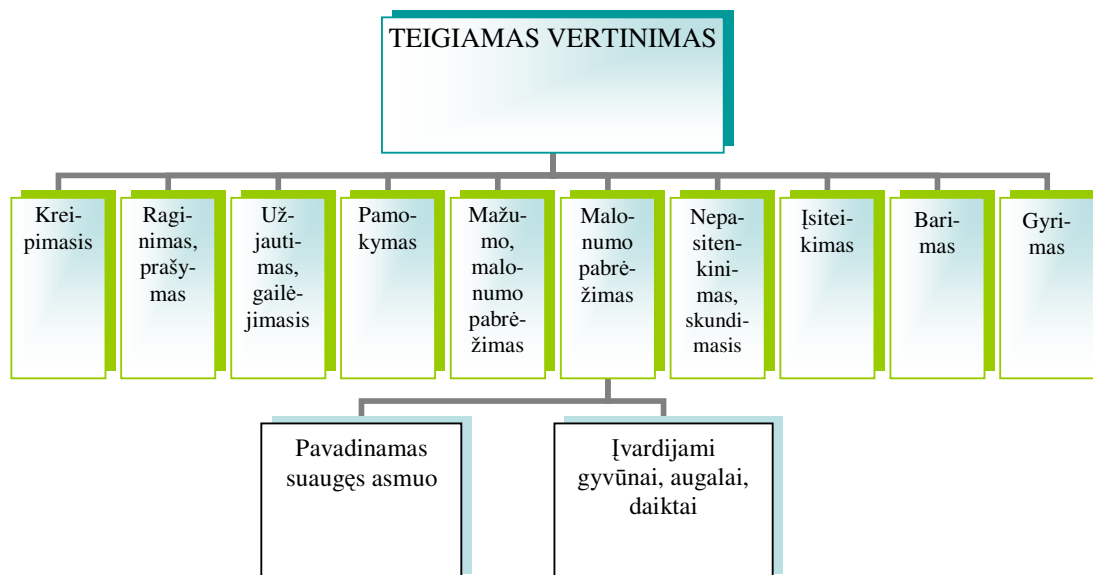
1. 4. Daiktavardžių deminutyvais tekste pavadinami skirtingos formos (storio, ilgio ir t. t.) daiktai, dalykai. Pvz.:

1. *Tėvas dirbo kubilus / ir statines didžiausias / ir duonkubilius / kubilų / kubilėlių ir kubiūku baisybę padarė* (Snt 787);

2. *Brokai pas mudu tai cukriniai runkeliai / pašarinėj ir cviklai* [raudonasis burokėlis – I. G.] / *cvikliukai* (NM 209).

Pavyzdžiuose vartojamos bendrašaknių žodžių samplaikos (pvz.: *kubilai, kubilėliai, kubilukai; cviklai, cvikliukai*). Jei deminutyvinius daiktavardžius pakeistume nedeminutyviniais, nebeliktų skirtumo paryškimo, o būtų pabrėžiama tik daiktų gausa.

2. Mažybinio maloninio daiktavardžiu pavadintas objektas ar subjektas gali būti vertinamas teigiamai. Išskirta trylika daiktavardžių deminutyvų vartojimo atvejų, kai išryškėja teigiamas vertinimas (žr. 3 paveikslą „Deminutyvų vartojimas, esant teigiamam vertinimui“).

3 pav. Deminutyvų vartojimas, esant teigiamam vertinimui

2. 1. Kartais gali būti sunku nustatyti, ar tikrinio arba bendrinio daiktavardžio deminutyvu pavadintas asmuo, daiktas yra tik mažas ar tik malonus, todėl skiriamas toks vartojimas, kai pabrėžiama bendra mažumo ir malonumo reikšmė. Pvz.:

1. *Tas **anūkytis** atnešė [braškių] / tai kai koks obelytis (Žlt 47);*
2. *Turėjau **šuniuką** nedidelį / ateidavo pasitikt suglaudęs ausytes / cypia iš to džiaugsmo (Lpl 208);*
3. *Po pavažom **vyturiukai** čiulba (Šk 220);*
4. *Į kurį akis pražiūrėjau **Albinėlį** nešiodama (A. Bern 25);*
5. ***Bičiukai** lygiai su koriais baltuoja (Slv 106);*
6. ***Galvijėliai** šokinėjo, būbavo, **piemenėliai** dainavo, **paukšteliai** čiulbėjo (A. Tat 180);*
7. ***Bityčiai** birsta iš pero (iš avilio) (Grš (LKŽ 144));*
8. *O jau graži / jau graži ta **kaliukė** buvo / nei šunų reikia / nei **kaliukų** atvedė (Lkš 600);*
9. *Mylėdami tą **sūnelį** susigyveno (Lpl 466);*
10. *Aš iš paukščių paėmus politiką / myliu kiekvieną **grumstelį** (Jnk 548).*

Dvejopa daiktavardžio deminutyvo reikšmė stiprinama konteksto: kitais žodžiais nusakomas objekto mažumas (pvz.: *nedidelis, Albinėlį nešiodama*) bei malonumas (pvz.: *čiulbėjo, mylėdami, cypia iš džiaugsmo, myli*), vartojami giminystės terminai (pvz.: *sūnelis, anūkytis*), kartojimai (pvz.: *graži / jau graži ta kaliukė*).

2. 2. Mažybiniai maloniniai daiktavardžiai gali būti vartojami tokiose situacijose, kai yra reiškiamas kalbėtojo gėrėjimasis, pasitenkinimas kalbamu dalyku, rodomas dėmesys, malonumas, švelnumas.

2. 2. 1. Daiktavardžių deminutyvais įvardijamas suaugęs asmuo. Pvz.:

1. *Mano tėvulėlis neprigirdi* (Jnk 452);
2. *Seneliukas buvo akylas ir gyvas* (Nm 466);
3. *Bajoras norėjo apsčiai senuką apdovanoti, bet senukas nieko neėmė* (Grš (J. Basan 298));
4. *Seselės / jai vėžys / jau baigės dienos* (Jnk 278);
5. *Kad kitąsyk buvo diedelis ir bobelė* (Lpl 276);
6. *Mane palikdamas nepilnų metų ant motinos rankų įsuptą į pilkai rusvą languotą močiutės didskepę su ilgais kutais* (A. Bern 276);
7. *Mamytė neleisdavo / bet vis tiek pasikovoję pasidažydavom* (Grš 643).

Deminutyviniu vediniu pabrėžiami šilti, artimi tarpusavio ryšiai. Tai atskleidžia sakiniuose vartojami giminystės pavadinimai (pvz.: *mamytė, močiutė*). 1–2 sakiniuose vartojami dvipakopės darybos daiktavardžių deminutyvai (pvz.: *tėvulėlis, seneliukas*), taip dar labiau sustiprinimas malonumo ryšys.

2. 2. 2. Maloniniu daiktavardžiu pavadinami įvairūs gyvūnai, augalai, abstraktai, daiktai, sukeliantys kalbėtojui malonius jausmus. Pvz.:

1. *Jau žemelė kvepia tyra / o neima* (Nm 825);
2. *Lietutis palengva krapnoja* (Nm 755);
3. *Ten toks takutis dailus yra* (Bbl 229);
4. *Čia buvo gražus tvarčiukas / ir klėčiukė buvo / ten mes / evakantai / pasislėpę buvom* (Ssr 719);
5. *Duoda karvutė gražaus pienuko* (Grš 493);
6. *Sode obuolėlius tu raškysi, svirne riešutėlius tu gliaudysi* (Nm (LKŽ 471));
7. *Saulytėlė šviečia / vėjutis plezdėna / už sodelio paupyje žąselės gageną* (d.) (Nm 392);
8. *Dar gražesni kvietukai / kad gali risti* (Snt 586);
9. *Bitutės sunkus darbelis / bet saldus medelis* (Snt 236);
10. *Taupėmės taupėmės / pinigų sudėjom / nusipirkom šitą vietelę* (Br 269).

Malonumo išpūdis tampa dar stipresnis, kai viename sakinyje atsiduria keli deminutyviniai daiktavardžiai (4, 6, 7, 9 pavyzdžiai), vartojami dvipakopės darybos maloniniai žodžiai (pvz., *saulytėlė*). Ne mažiau svarbūs ir tekste vartojami epitetai (pvz.: *dailus, gražus,*

gražesni), kalbėjimo situacijos nusakymas (4 pavyzdys – kalbėtoji malonumo jausmą kelia prisiminimai, kurie glaudžiai susiję su tvarčiuku, klėčiuke; 5 pavyzdys – džiaugiamasi karvute, nes duoda pieno).

2. 3. Deminutyviniu daiktavardžiu teigiamas pasakymo atspalvis ypač sustiprinimas, kai asmuo, gyvūnas apie kurį yra kalbama, giriamas, džiaugiamasi juo. Pvz.:

1. *Geras šuniukas / prisiblatina prie kiekvieno* (VšR 148);
2. *Mergaitė / būdavo / arklius nukinko / baisiai ūkiška* (VšR 685);
3. *Taip gerai tarnauja / toks geras / klusnas* [klusnus – I. G.] / *jau tokio vaikino niekur nėra* (Mn 732);
4. *Tai gražūs vaiko dančiukai* (Snt 235);
5. *Tikrai jau tokia išsikultūrinus moteriškė / ramaus tokio charakterio / draugiška / tu neprimesi* (Grš 800);
6. *Tie šerniukai tokie dryži būna / gražūs* (Jnk 314);
7. *Ir žiurkes ima / ir kurmius / gera kačiukė* (Ssr 544).

Gyrimą sustiprina šalia vartojami teigiamą vertinimą nusakantys žodžiai ar pasakymai (pvz.: *geras, gerai tarnauja, gražūs*). Kartais gyrimo situacija paaiškėja tik iš platesnio konteksto. Antrajame pavyzdyje džiaugiamasi ne mergaitės išvaizda, bet jos elgesiu, geru darbu (pvz., *arklius nukinko / baisiai ūkiška*). Penktajame sakinyje moteris giriama ne tik dėl ramaus charakterio ar draugiškumo, bet ir dėl jos kultūringo elgesio. Sekančiame pavyzdyje grožimasi šerniukų išvaizda (pvz., *tokie dryži būna / gražūs*).

2. 4. Kalbėjimo situacijoje, kai asmuo yra prašomas, raginamas atlikti kokį veiksmą, mažybinis maloninis daiktavardis tą raginimą sušvelnina. Pvz.:

1. *Na, sūniuk, duok bučiuką, ir sudiev* (Nm (LKŽ 181));
2. *Joneli gelbėk / jau bėroji apdirbta* (Grš 289);
3. *Močiute, nesėk tankiai žalių rūtelių: jau negedauja mano širdelė* (d.) (Nm (LKŽ 426));
4. *Alguti, pagyvuok kateles* (Zp (LKŽ 636));
5. *Imkita / imkita mergaites / nesidabykit* [nesivaržykit – I. G.] (Šk 225);
6. *Valgyk vaikelį / nesibrangink / dar toli vakaras* (Snt 164);
7. *Einava Jonuk / kaulų padėt* (Bbl 639);
8. *Boružėle lėk / tavo vaikai rėk rėk / dubens šaukštai nemazgoti / po suoloeliais išmėčioti* (Snt 322);
9. *Einam, vaikučiai, po laukus pakūkaliauti* (Žvr (LKŽ 794)).

Pateiktuose pavyzdžiuose vartojami maži bininiai maloniniai daiktavardžiai sušvelnina raginimą, liepimą, nebelieka jokio griežtumo. Jei deminutyvinius daiktavardžius pakeistume nedeminutyviniais, kalbėjimo situacija pasikeistų (pvz.: *mergos, Algi, sūnau*).

2. 5. Tam tikrose kalbėjimo situacijose, kai norima išreikšti užuojautą, gailęstį, vartojami teigiamą vertinimą reiškiantys daiktavardžių deminutyvai. Pvz.:

1. *O toks perkūdęs / o persenęs tas **arklelis** / gatavai / gramdinėja žolę nuo girios kelmų* (Grš 487);

2. ***Žmonelė** kruvinom ašarom apsiverkė* (J. Lozor 787);

3. ***Šunelis** irgi perkritęs / neėdęs* (Grš 776);

4. ***Kregždukės** nabagės / daužosi į langus* (Grš 762);

5. *Gailu **vištelių**, kad tiek daug nuėjo šalin* (J. LOzor 395);

6. *Gailiai verkė mylimo **Jonelio** tėvai, broliai, giminės, draugai ir visi pažįstamieji gailystavo* (J. Lozor 394);

7. *Kitas daktaras jam į ausį vaistų leido su sidabrine yla / tai mirė **nabagėlis*** (Žlt 539);

8. *Liko **vargšėlė** rugienų grėbstyt* (Ssr 494).

Užuojautą, gailęstį stiprina platesnis kontekstas: kalbama apie artimo žmogaus laidotuves, gailimasi seno arklio, vištelių. Vartojami užuojautą stiprinantys epitetai (pvz.: *nabagės, perkritęs*), pasakymai (pvz.: *kruvinom ašarom apsiverkė, gailiai verkė*). Gailęstį pabrėžia ir žodžio leksinės reikšmės (pvz.: **vargšėlė**: vargšė „vargstantis, nelaimingas žmogus, varguolis; **nabagėlis**: nabagas „vargšas“).

2. 6. Kalbėjimo situacijoje, kai asmuo yra mokomas, maži bininiai maloniniai daiktavardžiai pamokymą sušvelnina. Pvz.:

1. ***Jonuk**, pasiimk kelias balanas, į tas spęsk kitas, kol pačios laikysis, ir bus kliudis* [vaikų žaismas iš tam tikru būdu sudėliotų skalų – I. G.] (Snt (LKŽ 725));

2. ***Vaikuti** mūsų, svetimo daikto nenorėk nė vieno grūdelio* (A. Tat 514);

3. ***Vaikeli** / ne tavo buvo / ne tau kliuvo* [vyras] (Snt 727);

4. *Iš anksto mokykis tu, mažas **vaikeli** mano, kad visados ausis pastatęs klausytumeisi* (A. Tat 82);

5. *Iš darbo / aš jums **vyručiai** pasakysiu / tik kuprotas / ne bagotas* (Slv 809).

Kai yra vartojimas daiktavardžio deminutyvas, pamokymas skamba ne taip šiurkščiai, vartojami kreipiniai atskleidžia glaudesnę ryšį tarp adresato ir adresanto (pvz.: *mažas vaikeli mano, vaikuti*). Penktasis pavyzdys skamba kaip patarimas (*aš jums vyručiai pasakysiu*).

2. 7. Daiktavardžių deminutyvai teigiamų emocijų sukelia tuose kalbėjimo situacijoje, kai kalbantysis reiškia nepasitenkinimą, skundžiasi. Pvz.:

1. *Oi, **mamyte**, dantį, dantį [gelia], ir tą patį paklibantį* (flk.) (Slv (LKŽ 719));
2. *Oi **vaikeli** / kliuvo man tų rugelių kirsti* (Snt 727);
3. ***Mamyte** / kaip keptuvėje ten (prie šieno labai karšta)* (Jnk 661);
4. *Ale jau tas **kojeles** kad skauda* (Grš 740);
5. *Mano **skrandelis** dar pusė bėdos, ale kai įdedu ko biški virš karbo, tada jau negerai – skauda ant rytojaus* (Lkč (LKŽ 619));
6. *Reikėjo ganyt / tos **kojukės** suskirdusios* (Snt 740).

Iš pateiktų sakinių bei platesnio konteksto galime spręsti, kad dažniausiai skundžiasi senyvo amžiaus žmonės (pvz.: *skauda kojeles, skauda skrandelį, kojukės suskirdusios*). Vartojami mažybiniai maloniniai žodžiai šį skundą dar labiau sušvelnina, iš klausytojo tikimasi daugiau švelnumo, gailesčio bei supratimo. Trečiajame sakinyje svarbus yra kontekstas: vaikas skundžiasi mamai, kad prie šieno labai karšta, vartojamas palyginimas (*kaip keptuvėje*).

2. 8. Daiktavardžių deminutyvais gali būti reiškiamas pataikavimas, meilikavimas, noras įsiteikti. Pvz.:

1. *Klausyk / **širdute** / jau čia nieko nesugrajinsi* (Grš 486);
2. *Imkit **uogyčių** / kur išaugesnės / valgykit* (Žlt 554);
3. ***Marceliuke ciciliuke** / ką Jurgutis veikia* (Snt 206);
4. *Tu toks gabus **vyrukas** / ar negalėtum paskaitą skaityt* (Bbl 391).

Mažybinių maloninių daiktavardžių vartojimas, kai norima įsiteikti kitam asmeniui, įgyti jo palankumą, dar labiau sušvelnina kalbėjimo situaciją. Pirmajame sakinyje, norint išreikšti meilumą, emocingumą, vartojamas žodžio *širdis* deminutyvas. Trečiajame pavyzdyje parenkami panašiai skambantys deminutyvai (pvz.: *Marceliuke ciciliuke*), paskutiniame sakinyje meilikavimą stiprina tiesioginis kreipimasis į asmenį (pvz., *tu toks gabus vyrukas*), vartojamas epitetas *gabus*.

2. 9. Kalbėjimo situacijoje, kai asmuo yra sudraudžiamas ar subaramas, vartojamas mažybinis maloninis daiktavardis barimą sušvelnina. Pvz.:

1. ***Mergučės** / negrasuokit [lįsti į akis ko prašant, prašant įkyrėti – I. G.]* (Nm 488);
2. *Oi **broliukai**, negerai taip elgdamas padarei* (Nm (LKŽ 380));
3. *O tu **rupūžėle** / sakau / šitą kumelaitę juodąją palikt* (Nm 801);
4. *Nekišk, **mažyti**, pirštų – čia kaka* (Slv (LKŽ 593));
5. *Baikit jau judu **dėduliai** gert* (Jnk 253).

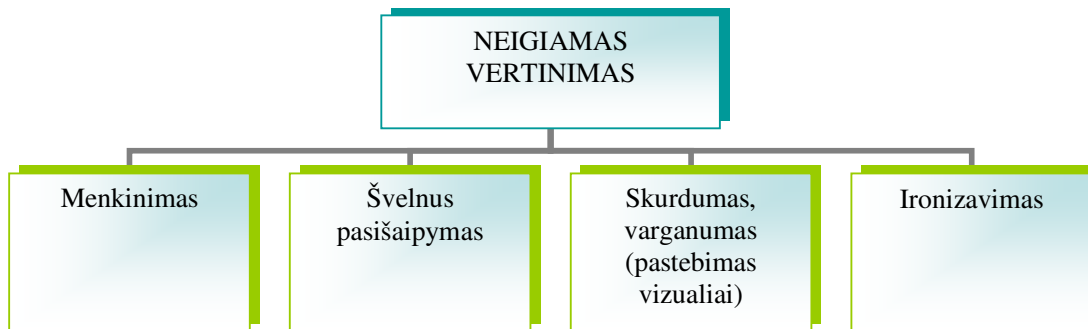
Asmens barimą sustiprina vartojama liepiamoji nuosaka (pvz.: *nekišk, baikit*). Trečiajame pavyzdyje baramas asmuo pavadinamas *rupūžėle*, ryškus emocinis vertinimas. Pakeitus deminutyvinius daiktavardžius nedeminutyviniais neliktų teigiamo vertinimo (pvz.: *rupūžėle – rupūžė, mergučės – mergos*). Pasirinktas mažybinis maloninis žodis tarsi rodo, kad adresantas yra draugiškai nusiteikęs adresato atžvilgiu, bardamas nenori jo įžeisti.

2. 10. Daiktavardžio deminutyvas gali būti vartojimas tuomet, kai į ką nors maloniai kreipiamasi arba tik norint atkreipti kito asmens dėmesį (apeliacijos funkcija). Pvz.:

1. *Dabartės, vyruti, galvijas į galviją* (J. Lozor 404);
2. *Tu jau, vaikelį, dirstelėjęs* (Grš (LKŽ 344));
3. *Aš tai šituos / Vytuk / darinėsiu namie* [grybus] (Snt 238);
4. *Aš turiu būti stipri / vaikelį / reikia duoną užsidirbti* (Ikš 292);
5. *Arba tu Petriuk / arba tu Pranuk / vis tiek mano žentas kuris būsite* (Snt 17);
6. *Aš jau baldinuosi* [beldžiuosi – I. G.] / *Onute / ar namie* (Slv 103).

Norint atkreipti adresato dėmesį, užmegzti kontaktą, daiktavardžio deminutyvo kreipiniu parodomas teigiamas kalbėtojo nusiteikimas.

3. Kalbėjimo situacijoje gali išaiškėti deminutyvu nusakytas neigiamas vertinimas, kurį sustiprina platesnis kontekstas. Nuo konteksto neretai priklauso ir tai, koks menkumo atspalvis yra aktualizuojamas. Kai kurios priesagos parodo tiesioginį neigiamą vertinimą (pvz.: *-iūkštis, -ė, -okšnis, -(i)okas, -ėzas, -šė, -iščia*), tačiau kartais ir kitų priesagų vediniai gali įgyti tokį pat vertinimą atitinkamoje situacijoje (tai dažniausiai lemia kontekstas). Išanalizavus „Zanavykų šnektos žodyne“ užrašytus pavyzdžius, išskirti keturi daiktavardžių deminutyvų vartojimo atvejai, kada išryškėja kalbamojo dalyko, adresato ar pačios kalbėjimo situacijos neigiamas vertinimas (žr. 4 paveikslą „Deminutyvų vartojimas, esant neigiamam vertinimui“).

4 pav. Deminutyvų vartojimas, esant neigiamam vertinimui

3. 1. Daiktavardžio deminutyvas yra vartojamas tokioje kalbėjimo situacijoje, kai norima ką nors sumenkinti, paniekinti. Pvz.:

1. *O brolis tai jo buvo **girtuoklėlis** didelis* (Snt 457);
2. *Jam tiek daug prikeikė tas **žmogeliūkštis*** (Grš 646);
3. *Buvo žmonės pasiskirstę į du luomus / vieni **prasčiokėliai** / o kiti / bajorų kilmės* (Nm 680).
4. *Čia statė kažkokie **ruseliai** bletinę pastogę* (Lkš 151);
5. *Lyg pašiepdamas dar pridūrė: „E, koks **krepšelis**, ko iš jo norėti“* (A. Bern 346);
6. *Į brūzgyną tokį įeina **keliūkštis** toks* (Lkš 180).

Dažniausiai neigiamas vertinimas paaiškėja iš platesnio konteksto. 1–4 pavyzdžiuose ryškus asmens menkinimas, iš jo šaipomasi. Pirmajame sakinyje brolis pavadinamas *girtuoklėliu*. Neigiamą asmens vertinimą lemia neigiama žodžio *girtuoklis* konotacija – *kas girtauja, dažnai pasigeria* (DLKŽ 2000: 176). Antrajame ir šeštajame pavyzdžiuose neigiamą atspalvį suteikia deminutyvo darybos priesaga *-iūkštis*. Ketvirtajame bei penktajame sakiniuose panieką pabrėžia platesnis kontekstas. Pirmuoju atveju, mažybinis žodis *ruselis* skamba menkinamai, šaipomasi iš jų darbo, antruoju – neigiamas emocijas sustiprina vartojamas pusdalyvis *pašiepdamas*, pasakymas *ko iš jo norėti*.

Kartais daiktavardžio deminutyvu yra pavadintas asmuo, kurio menkumas yra susijęs su jo jaunumu. Pvz.:

1. *Tas kuiliavas* [apie nerimtą žmogų, vaikėžą – I. G.] (*berniūkštis, vaikėžas*) *nenustoja per dieną dienas vaikus cypinęs* (Žvr (LKŽ 792));

2. *Ta mergučė nuo mažens buvo tokia derkla* [nevala – I. G.] (Snt 263).

Pateiktuose sakiniuose asmenų menkumas pabrėžiamas deminutyvų priesagomis (-ėzas, -učė) bei platesniu kontekstu. Pirmajame sakinyje berniūkštis menkinamas dėl to, kad erzina vaikus, vartojamas vaizdingas, tarminis epitetas *kuiliavas*. Antrajame pavyzdyje *mergučė* niekinama dėl netvarkingumo, neigiamą vertinimą sustiprina pasakymas *nuo mažens*. Vartojami mažybiniai daiktavardžiai menkinimą sušvelnina.

3. 2. Mažybiniai maloniniai daiktavardžiai gali būti vartojami kalbėjimo situacijoje, kai pavadinamas asmuo nėra ižeidžiamas ar užgaunamas, o tik švelniai šaipomasi iš jo elgesio. Pvz.:

1. *Jau šiandien / marčiuke / druskinė į puodą įkrito* (per sūri sriuba) (Grš 319);

2. *Pijokėliai čia sau geria / padūksta* (VšR 325);

3. *Dabar sutvėrė ūkius / o kitąsyk išdraskė dvarą / ir išdalino dvariokėliams* (Nm 349);

4. *Svočiutei teko ausis / kad iš paniūrų klausės* (Nm 559);

5. *Žmogelis [...] su patrauktu pilvu visą dieną gurinėjo po lauką* (J. Lozor 529);

6. *Ta Onelė čirkšmyža* [karštakošis, greit užsidegantis ar plepus žmogus – I. G.] *tokia – tekšt, kebėkšt ir išpliurpė viską* (Nm (LKŽ 217));

7. *Jau taip vyrukas susibukino / kad paskui neturėjo kur lįst iš tos gėdos* (Lkš 185).

Švelnią pašaipą kelia mažybiniais daiktavardžiais įvardytų asmenų poelgiai, situacijos, į kurias jie patenka. Juokiamasi iš sriubą persūdžiusios marčios (1 pavyzdys), smalsiosios svočiutės (4 pavyzdys), Onelės plepumo (6 pavyzdys) ir pan.

Rasta tokių atvejų, kai kalbėtojas šaiposi iš savęs. Pvz.:

1. *Jeigu sueinat / daktaras / daktare / tai judu šnekat / o aš dabar avinėlis ir sėdžiu* (Grš 86);

2. *Manęs, jaunos pijokėlės, neapjuokit* (Br (LKŽ 579)).

Platesnis kontekstas rodo, kad pateiktuose sakiniuose šaipomasi ne iš kito asmens, o iš savęs. Pirmuoju atveju kalbantis žmogus save sulygina su avinėliu, antruoju – su pijokėliu. Nebijojimas pasijuokti iš savęs tarsi atspindi linksmą kalbėtojo būdą.

3. 3. Daiktavardžių deminutyvai vartojami kalbėjimo situacijose, kai pavadinamo kalbamojo objekto menkumas, skurdumas, varganumas pastebimas vizualiai. Pvz.:

1. *Nusipirkau padėvėtą, nudryžusį, svetimu prakaitu pradvėsusį rudeninį paltelį* (A. Bern 353);

2. *Gavo apgriautą bakūžėlę / tai tą atremontavo* (Lkš 498);

3. *Davė man vėžimėlį su griučkiniais ratais / vadžiukės snarglinės buvo* (Nm 509);

4. *Čia tvartelių vietoj tokia bakūžėlė vištom buvo* (Lkš 100).

Minėtą savybę sustiprina aptariamą objektą apibūdinantys epitetai (pvz.: *padėvėtas, nudryžęs, pradvėsęs, apgriauta, snarglinės*). Objekto menkumą pabrėžia ir leksinė deminutyvo (ir jo pamatinio žodžio) reikšmė (pvz., **bakūžėlė**: *bakūžė = lūšna* „apgriuvusi troba“).

3. 4. Stipriausias neigiamo vertinimo įspūdis sukuriamas, kai daiktavardžio deminutyvas vartojamas ironiškai. Tai atsiskleidžia tik iš konteksto. Pvz.:

1. *Toks jau šventuolėlis, kad Dieve neduok !* (Lkš (LKŽ 336));

2. *Gauna ponai dvarus / ubagai krepšius / o man grėbliuką įsigyt tik juokai* (Šk 349);

3. *Koks jis katalikas / iki kauliukų* [menkas, prastas – I. G.] (Snt 639);

4. *Pakrapštė / pakrapštė kūgį / ir parvežė šieną tai dienai / tik ruseliai taip gaspadoriaut gali* (Lkš 756);

5. *Savo blakutę* [prasta, menka kumelaitė – I. G.] *užsiplėškiavęs kunigą po kaimą vėžins* (Šk 147);

6. *Paliko čia jai tą gyvenimuką penkioliką arų* (Grš 462).

Ironijai, pajuokai, pasityčiojimui atskleisti labai svarbus yra kontekstas, kalbėjimo situacija. Tiesioginis neigiamas vertimas dažniausiai paaiškėja iš priesagų (pvz.: *-iokas, -iotė*), tačiau ne visada. Esant tam tikram kontekstui, ir kitų priesagų vediniai gali įgyti tokį pat vertinimą (pvz.: *-elis, -ėlis, -ukas*). Pirmajame sakinyje ironiją sustiprina šaukiamoji intonacija. Pirmajame ir trečiajame pavyzdžiuose ironizuojamas asmens pamaldumas, ketvirtajame – rusų elgesys (*tik ruseliai taip gaspadoriaut gali*), penktajame sakinyje pašiepiamas noras įtikti, juokiamasi iš prastos kumelės.

4. „Zanavykų šnektos žodyne“ vartojamais mažybiniais maloniniais daiktavardžiais gali būti pavadinamas intensyvus reiškinys, stiprinanti ypatybė ar gausumas. Pvz.:

1. *Daugybė tų [žemės] gabaliukų / o vardų aš nesudėjęs* (Nm 270);

2. *Tų mergučių prisikaupė daug* (Šk (LKŽ 640));

3. *Kolūky privaryta karvyčių gausybė* (Br 422);

4. *Šita bakūžėlė / nepatikėsit / penkis tūkstančius kainavo* (Lkš 100);

5. *Aplinkui daug diktų kalniukų / pakalnių* (Žvr 284).

Didinamoji deminutyvinio daiktavardžio reikšmė paaiškėja, tik esant atitinkamam kontekstui, nes vedinio daryba yra tokia pat, kaip ir kitomis reikšmėmis vartojamų deminutyvų: augmentatyvai sudaromi su priesagomis *-ėlė, -iukas, -ytė* (pvz.: *bakūžėlė, gabaliukas, karvytė*). Gausumui, intensyvumui stiprinti šalia vartojami prievėksmiai (pvz.: *daug, daugybė*).

Išanalizavus visus surinktus pavyzdžius, matyti, kad zanavykų šnektos daiktavardžių deminutyvų vartojimas įvairiose kalbėjimo situacijose nesiskiria nuo mažybinių maloninių žodžių vartojimo bendrinėje kalboje. Išskirti tokie vartojimo atvejai, kai:

- nėra nusakyta aiškaus, tikslaus vertinimo, o mažybinių maloniniu daiktavardžiu tik pabrėžiamas kalbamojo objekto mažumas, siaurumas, ilgumas, plonumas (fizinės ypatybės), pavadinami skirtingos formos daiktai bei dalykai, įvardijamas jaunas, nesubrendęs žmogus, gyvūnas ar augalas, pabrėžiama kalbamojo dalyko trukmė. Taip vartojami daiktavardžių deminutyvai dažnai atlieka tikslinamąją funkciją, t. y. jais patikslinamas kalbamojo objekto dydis. Daiktavardžio deminutyvas gali būti vartojamas kaip litotė;
- kalbėjimo situacijoje išaiškėja mažybinių maloniniu daiktavardžiu nusakytas teigiamas vertinimas. Daiktavardžio deminutyvu vadinamas objektas vertinamas teigiamai, kai jis yra malonus ar kartu malonus ir mažas. Taip pat teigiamas vertinimas juntamas, kai asmuo yra užjaučiamas, giriamas, ko nors prašomas, raginamas, mokomas ar švelniai baramas; kai reiškiamas nepasitenkinimas, pataikaujama ar tik norima atkreipti kito asmens dėmesį;
- daiktavardžio deminutyvu pavadinamas objektas vertinamas neigiamai. Tai geriausiai atsiskleidžia tokiose situacijose, kai siekiama ką nors sumenkinti, paniekinti, kai norima tik švelniai pasišaipyti iš kito asmens, kai ironizuojamas kito asmens elgesys. Tam tikrose kalbėjimo situacijose pavartoti deminutyvai gali sukelti skurdumo, menkumo įspūdį (vizualus vaizdas);
- mažybiniais maloniais žodžiais yra pabrėžiamas kalbamo daikto, dalyko dydis, gausumas, tada deminutyviniai daiktavardžiai yra vartojami didinamąja reikšme.

Skirtingas kalbamojo dalyko vertinimas aiškėja ir iš daiktavardžių deminutyvų darybos priesagų, ir iš platesnio konteksto. Pirmuoju daiktavardžių deminutyvų vartojimo atveju mažybiniai maloniniai žodžiai dažnai atlieka tikslinamąją funkciją, t. y. patikslinamas kalbamojo objekto dydis. Antruoju ir trečiuoju deminutyvinių daiktavardžių vedinių vartojimo atvejais svarbesnė tampa vertinamoji funkcija, paaiškėja teigiamas arba neigiamas pavadinamojo objekto vertinimas.

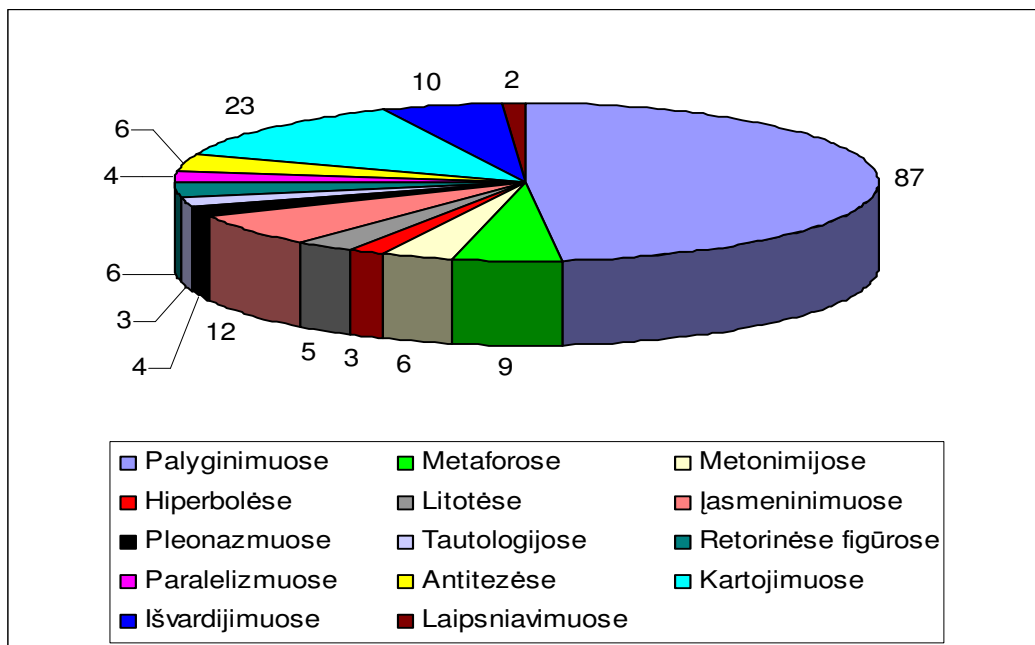
Taikant *pakeitimo* metodą, kai vietoj daiktavardžio deminutyvo yra vartojamas nedeminutyvas, parodoma visai kitokia sakinio prasmė, nelieka emocinių, vertinimo komponentų.

2. 4. DEMINUTYVŲ VARTOJIMAS STILIAUS FIGŪROSE

„Zanavykų šnektos žodyne“ užrašyti šimtai kaimo senolių ir jaunesnių žmonių kalbos pavyzdžių (gyvoji kalba), įvairūs tautosakos dalykai. Žodyne taip pat pateikti ir kai kurių šio krašto autorių raštų, kuriuose vartojama gimtoji tarmė, pavyzdžiai. Dažniausiai kalbama apie nesudėtingus, kaimo žmonėms aktualius klausimus, tačiau ir tame paprastame bendravime galima rasti ne vieną stiliaus figūrą. Įvairių stiliaus figūrų vartojimas pateiktuose pavyzdžiuose leidžia teigti, kad zanavykų šnektą yra emociinga, vaizdinga.

Išanalizavus surinktus pavyzdžius pastebėta, kad mažiųjų maloniniai daiktavardžiai vartojami šiose semantinėse stiliaus figūrose: palyginimuose, metaforose, metonimijose, hiperbolėse, litotėse, įsmeninimuose, pleonazmuose, tautologijose. „Zanavykų šnektos žodyne“ užrašyti deminutyviniai daiktavardžiai taip pat vartojami retorinėse figūrose bei komponavimo figūrose: paralelizmuose, antitezėse, kartojimuose, išvardijimuose bei laipsniavimuose (žr. 5 paveikslą „Daiktavardžių deminutyvų vartojimas stiliaus figūrose“).

5 pav. Daiktavardžių deminutyvų vartojimas stiliaus figūrose

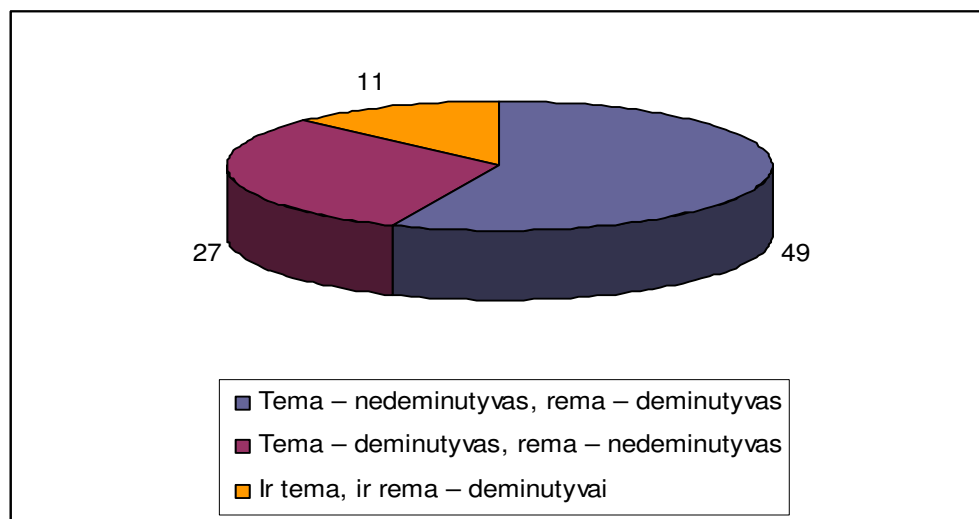
1. „Kadangi deminutyviniai daiktavardžių vediniai turi aiškiai darybos reikšmę (mažumo, malonumo, kartais abi kartu), jais reiškiamos sąvokos gali būti nesunkiai palyginamos su

sąvokomis, išreikštomis kitais žodžiais: ir nedeminutyvais, ir deminutyvais, todėl šie vediniai yra vartojami kuriant vieną iš stiliaus figūrų – palyginimą“ (Macienė 2004: 127).

K. Župerka knygoje „Stilistika“ pateikia tokį meninio palyginimo apibrėžimą: „Meninis palyginimas – tai daikto ar veiksmo ypatybės ekspresyvus pasakymas sugretinant su kitu reiškiniu, turinčiu bendrą (tikrą ar tariamą) požymį“ (Župerka 1997: 58).

Palyginimas yra sudarytas iš kelių duomenų, tačiau ne visi autoriai nurodo vienodą jų skaičių². Remiantis K. Župerkos nuomone, „Palyginime išskiriami trys dėmenys: 1) dalykas, kurį lyginame (tema), 2) dalykas, su kuriuo lyginame (vaizdas, rema), ir 3) lyginimo pagrindas“ (1997: 59).

„Zanavykų šnektos žodyne“ rasti 87 palyginimai, kuriuose vartojami daiktavardžių deminutyvai. Išnagrinėjus visus pavyzdžius, išskirti trys dėmenų vartojimo atvejai, kai, sudarant palyginimą, yra vartojamas mažybinis maloninis daiktavardis. Iš nagrinėtų pavyzdžių matyti, kad dažniausiai (49 kartus) vartojami tokie palyginimai, kai tema įvardyta nedeminutyvu, o rema – deminutyvu. Beveik dvigubai mažiau (27 kartus) rasta tokių atvejų, kai tema pasakyta deminutyvu, o rema – nedeminutyvu, 11 kartų palyginimai sudaryti, kai ir tema, ir rema yra deminutyvai (žr. 6 paveikslą „Daiktavardžių deminutyvų vartojimas palyginimuose“).

6 pav. Daiktavardžių deminutyvų vartojimas palyginimuose

² V. Ramonaitė teigia, kad „palyginimas – dvinarė konstrukcija. Jame atskirais žodžiais pavadinami abu gretinami reiškiniai: tai, kas lyginama (tema), ir tai, su kuo lyginama (objektas)“ (Ramonaitė 1972: 16).

Visi trys atvejai aptariami išsamiau.

1. 1. Tema – nedeminytyvas, rema – deminytyvas. Pvz.:

1. *Tas anūkytis atnešė* [braškių] / *tai kaip koks obelaitis³* [ta braškė] (Žlt 47);
2. *O aš kaip avelė blūdinėjau viena* (Nm (LKŽ 158));
3. *O ant pavasario mergos Papužių kaip avutės gorčiuje subiro* (A. Tat 142);
4. *Jau tu toks darbštus kaip bitelė* (Grš 144);
5. *Ašaros skaudžios kaip akmenėlis* (P. Vaič 29);
6. *Pomidorai kaip bulviukas / bet dar reikia laiko [užaugti]* (Grš 189);
7. *Padaro klumpes baisyai smailom kulnim / kaip bateliai* (Jnk 798);
8. *Kad žmogus numiršta kaip gyvulėlis / ir nieko nebelieka* (Grš 467);
9. *Kur tas mūsų gaidys / snukis kaip geldelė / vieni stebuklai* (Snt 429);
10. *Aš tuoj klaupiu / kaip paršiukas dumblina einu (atsiklaupus bulves ravi)* (Bd 329).

Kai palyginimų rema reiškiamas deminytyvais, yra aiškus deminytyvinių daiktavardžių pasiskirstymas į kelias semantines grupes. Pastebėta, kad dažniausiai (21 k.) yra lyginama su gyvūnais (pvz.: *kaip avelė, kaip paršiukas, kaip šuneliai, kaip katelė, kaip zuikelis*), daiktais (13 k.) (pvz.: *kaip geldelė, kaip dūdutė, kaip karčiukė*) ir augalais (5 k.) (pvz.: *kaip lapelis, kaip žiedelis, kaip obelaitis*). Dažniausiai (42 k.) vartojamas lyginamasis jungtukas *kaip*.

1. 2. Tema – deminytyvas, rema – nedeminytyvas. Pvz.:

1. *Tos mergučės tokios kaip čigonės / čiuš čiuš čiuš* [su ilgais sijonais] (Snt 223);
2. *Ilgas kaklas kaip aguonos / o pilvukas kaip kepalas duonos* (Snt);
3. *Varto akutes kaip guzikus* (Snt 531);
4. *Senukas buvo kietas kaip pirmininkas* (Šk 678);
5. *Mergaitės ateina čia / tai kaip gėlės* (Grš 429);
6. *Sudžiūvus kaip geiba ta mergučė* (Snt (LKŽ 427));
7. *Mano sesers mergaitė tokia kaip kubilas* (Šk 787);
8. *Tik nupjauta / kyla žoliukė kaip vilna / kukuliais ritasi* (GRš 795);
9. *Kiaušiniukai maži kaip ikras* (Snt 539);
10. *Debesyčiai tokie smulkūs eidavo kaip šluotos* (Snt 252).

Tais atvejais, kai palyginimų tema reiškiamas deminytyvais, o rema – nedeminytyvais, mažybiniai maloniniai daiktavardžiai dažniausiai pasiskirsto šias semantines grupes: žmonių (12 k.) (pvz.: *senukas, vyrutis, mergaitės, mergučės*), gyvūnų (4 k.) (pvz.: *žasiukai, šuniukas*),

³ Magistro darbe tema yra pabrūkta vienu brūkšniu, rema – dviem brūkšniais.

daiktų (pvz.: *rutuliukai, lentynėlė*). Rastuose pavyzdžiuose 23 kartus vartojamas lyginamasis jungtukas *kaip*.

1. 3. Ir tema, ir rema – deminutyvai. Pvz.:

1. Vaikų **kojukės** kaip **spragiliukai** / tik kibikšt kibikšt (Nm 675);

2. *Būdavo / ant kupsto auga / ant viršūnėlės tokie žiedukai kaip kačių pėdukai / skursnose pievose augdavo jos / ant skruzdžių kupstelių augdavo tos kačpėdėlės / ir raudonai / ir ružavai / ir balzganai žydėjo* (Snt 586);

3. [Koloradas] *nuėjo / gražus yabaliukas / kaip ta boružkėlė* (Lkš 161);

4. *Tie zanavykai kaip baravykai / o zanavykaitės kaip ūmėdaitės* (Snt 111);

5. *Onutė savo vaikus tampė į bažnyčią spaviednes / dabar anūkus tampo kaip garnienė su garniukais* (Šk 414).

Prieš tai minėtų semantinių grupių – žmonių (8 k.), augalų (6 k.), gyvūnų (3 k.) – deminutyvai dažniausiai vartojami ir abiemis dėmenims – temai bei remai – nusakyti. Kaip ir prieš tai nagrinėtuose pavyzdžiuose, dažniausiai (9 k.) vartojamas lyginamasis jungtukas *kaip*.

Išlaikant tradicinę palyginimo raišką ir derinant temos bei remos įvardijimą deminutyvu, sudaromi trijų grupių deminutyvai. Mažybiniai maloniniai žodžiai palyginimams suteikia daugiau išraiškingumo, sustiprina bei pabrėžia pavadintą objektą.

2. Mažybiniai maloniniai daiktavardžiai gali būti vartojami tropuose. „Kadangi reikšmė perkeliama remiantis daiktų panašumu arba jų ryšiu, tai tikslinga skirti dviejų pagrindinių tropų – metaforos ir metonimijos – grupes“ (Župerka 1997: 60). Metafora remiasi žodžio reikšmės perkėlimu pagal panašumą, o metonimija – sąvokų ryšiu (Župerka 1997: 60, 63).

2. 1. Rasti devyni pavyzdžiai, kai daiktavardžių deminutyvai yra vartojami metaforose. Pvz.:

1. *Retkarčiais pamatome prie geležinkelių prigludusį kaimelį* (Snt 474);

2. *Žmogelis geso ir užgeso* (Grš 443);

3. *Sena bulvė ta bobutė* (Nm 188);

4. *O šitas žmogus tai aukso gabaliukas* (Lkš 390);

5. *O tu rupūžėlė / sakau / šitą kumelaitę juodąją palikt* (Nm 801).

Pateiktuose sakiniuose ypatybės, sudarančios deminutyvu įvardyto žodžio reikšmės metaforizacijos pagrindą, yra nevienodos. Antrajame sakinyje perkėlimas remiasi veiksmu (*geso*), trečiajame pavyzdyje – išpūdžiu (*primena seną bulvę*). Ketvirtajame sakinyje žmogus lyginamas su auksu. Remiantis DLKŽ pateikiama trečiaja žodžio auksas reikšme (*prk. kas nors labai brangu, vertinga*), galima teigti, kad kalbėtojas, pavadindamas žmogų auksu, išreiškia

stiprų teigiamą vertinimą. Paskutiniame pavyzdyje žmogus vaizdingai pavadinamas *rupūžėle* dėl nepaklusnumo, neatidumo.

2. 2. Mažybiniai maloniniai daiktavardžiai gali būti vartojami metonimijose (6 pavyzdžiai). Pvz.:

1. *Po tų šermenių biški galvelė man sukvaišo* (Šk 820);
2. *Išmeskim po burnelę, kad daina geriau skambėtų* (A. Bern 196);
3. *Aš su kvapeliu nešneku* (Snt 822);
4. *Gražiai jie [sutaria] / neužsigauna vienas kito / skerso žodelio nemeta* (Grš 425).

Metonimija leidžia tekste nepasakyti tų dalykų, kurie ir taip aiškūs, suglaudžia pasakymą. Pirmajame pavyzdyje žodžio *galvelė* reikšmės yra „protas, išmanymas“, „atmintis“, deminutyvu *kvapelis* pavadinamas girtas žmogus (3 pavyzdys).

3. „Zanavykų šnektos žodyne“ rasti deminutyviniai daiktavardžiai taip pat vartojami hiperbolėse, litotėse, įsmeninimuose, pleonazmuose, tautologijose.

3. 1. „Hiperbole vadinamas meninis padidinimas“ (Župerka 1997: 64). Rasti trys pavyzdžiai, kai mažybiniai maloniniai daiktavardžiai vartojami hiperbolėse. Pvz.:

1. *Tai juokelių iki kelių* (Snt 649);
2. *Keperėlė galvą laužia / o šoblelė šoną griaužia (d.)* (Grš 402);
3. *Prieš savo prastą darbą užsimerkia / o kito ir šapelį mato* (Šk 237).

Mažybinio žodžiu yra pasakoma daugiau, negu yra iš tikrųjų. Paskutiniame pavyzdyje perdėjimas reiškiamas jungtuku *ir*.

3. 2. Deminutyviniai daiktavardžiai yra vartojami litotėse (5 pavyzdžiai). Pvz.:

1. *Kokį trupinėlių gauna mėsos / į dilgėlynę įdeda / tai vis skaniau* (VšR 285);
2. *Jai mislijasi / nu kas čia per alga / kad tokiam mažam popierėly telpa / ir dar taip gražiai / drūčiai surišti* (Grš 317);
3. *Tu pardavei savo kraštą dėl garbės / dėl gabaliuko aukso* (Snt 339);
4. *Kai tiktai paseno Dulis, tuojaus neduoda jam nė kqsnelio duonos, muša, banitija* (A. Tat 109);
5. *Skęstantis ir už šiaudelio griebiasi* (Snt 501).

Meniniuose sumažinimuose vartojami mažybiniai maloniniai žodžiai dar labiau sustiprina mažumą, tai rodo ir dažniausiai mažumo reikšmę turinčios priesagos *-elis*, *-ė* (pvz.: *kqsnelis*, *šiaudelis*).

3. 3. „Įsmeninimas, arba personifikacija, vadinamas raiškos būdas, negyviems daiktams suteikiantis gyvos būtybės ypatumų, gyvuliams, paukščiams – žmogaus savybių“ (Župerka 1997:

64). Daiktavardžių deminutyvai, vartojami šiose stiliaus figūrose, dažnai pasakymą sušvelnina, suteikia pasigėrėjimo (13 pavyzdžių). Pvz.:

1. *Ta **kulikutė** eina kaukdama* (Lkš 638);
2. *Devynbalsės **dainelė** graži po orą nutilusį greitai lakioja* (P. Vaič 271);
3. *Ve ve / kur ta **mašinėlė** bėga* (Lpl 124);
4. *Puošės **obelaitės** / puošės ir **griūšaitės*** (Nm 509).

Įasmeninimuose vartojami mažybiniai maloniniai žodžiai sušvelnina pasakymą. Kai negyviems daiktams suteikiami gyvos būtybės ypatumai (pvz.: *mašinėlė bėga*), pasakymas tampa dar ir vaizdingesnis.

3. 4. „Pleonazmas yra kalbinis perteklius: vienos reikšmės žodžių ar frazių sukaupimas tam pačiam dalykui nusakyti“ (Župerka 1997: 66). Rasti keturi pavyzdžiai, kai deminutyviniai daiktavardžiai yra vartojami pleonazmuose. Pvz.:

1. *Giltinė **giltinėle** / aš tiktai tave prašau / kad tu man tą naštą pakylėtum* (Grš 679);
2. *Be kirvio **kirvelio**, be grąžto **grąžtelio**, be medžio **medelio** padirba tiltą (šaltis)* (Snt (LKŽ 492));
3. *Margi **marginėliai** ant sienos pakabinti (langinės)* (Snt 584);
4. *Grigo **grigutis** ežioj atsigulęs / lapą pasiklojęs / lapu užsiklojęs (agurkas)* (Grš 387).

Mažybiniai maloniniai daiktavardžiai dažniausiai vartojami greta nedeminutyvinio daiktavardžio (pvz.: *giltinė giltinėle, kirvis kirvelis*), tik trečiajame pavyzdyje – greta nedeminutyvinio būdvardžio (pvz.: *margi marginėliai*). Pleonazmuose vartojami deminutyvai gali sušvelninti pasakymą (pvz.: *giltinė giltinėle*) bei sustiprinti gausumą (pvz.: *grąžtas grąžtelis, medis medelis*).

3. 5. Mažybiniai maloniniai žodžiai yra vartojami tautologijose (3 pavyzdžiai), t. y., kai tos pačios sąvokos yra pakartojamos kitais žodžiais. Pvz.:

1. *Kokių **eilučių** / kokių **dainelių** moka* (Lkš 362);
2. *Ir šiaip / ir taip auginau **paršelius** / kad **bekonaičius** padaryčiau tris* (Jnk 127);
3. *Kokią **dainelę** ir **gaidą** žinau / ale išsyk neatsimeni* (Jnk 393).

Pateiktuose sakiniuose tos pačios sąvokos pavadintos skirtingai skambančiais žodžiais (pvz.: *eilutės – dainelės, paršeliai – bekonaičiai*). Paskutiniame pavyzdyje vartojama deminutyvo ir nedeminutyvo samplaika (pvz.: *dainelė – gaida*).

4. Daiktavardžių deminutyvai gali būti vartojami ir sintaksinėse figūrose. Išskirtos šios retorinės figūros: retorinis kreipinys ir retorinis klausimas bei šios komponavimo figūros: sintaksinis paralelizmas, antitezė, kartinimas, išvardijimas ir laipsniavimas.

4. 1. Rasta nedaug pavyzdžių (6), kai deminutyviniai daiktavardžiai yra vartojami retorinėse figūrose, todėl šios dvi figūros (retorinis kreipinys ir retorinis klausimas) aptariamoms kartu. Pvz.:

1. *Tu tvorele / tu tiesioji / tu girtus kėravoji* (Snt 662);
2. *Kas ten do bobšė kypščioja takučiu* ? (Šk (LKŽ 687));
3. *Ko tu, sesele, verki, ar tau gaila eglės grėblio* ? (Nm (LKŽ 360));
4. *Kas man išakės lygius laukelius* ? (Nm (LKŽ 22));
5. *Ar aš viena tą giriščią iškirsiu* ? (A. Tat 455).

Mažybiniai maloniniai daiktavardžiai, vartojami retorinėse figūrose, parodo teigiamą kalbančiojo nusiteikimą. Trečiasis sakinyss skamba ir kaip retorinis kreipinys, ir kaip retorinis klausimas, vartojamas deminutyvinis daiktavardis *sesele* kreipimasi dar labiau sušvelnina.

4. 2. „Sintaksinis paralelizmas yra išplėstas dviejų ar daugiau reiškinių gretinimas, išreikštas panašios gramatinės sandaros sintaksinėmis konstrukcijomis“ (Župerka 1997: 71). Šiose komponavimo figūrose deminutyviniai daiktavardžiai vartojami keturis kartus. Pvz.:

1. *Koks puodelis, toks ir dugnelis* (Snt 322);
2. *Ažuolinis kebelinis / šimtas šakų šakotinių / kiek šakelių / tiek lapelių / kiek lizdelių / tiek kaušelių (kanapė)* (Snt 644);
3. *Ne tiek daug ant dangaus žvaigždučių / kiek ant žemės skyliųčių* (Nm 37).

Kai gretinami du deminutyvai, sakinyss skamba ne tik maloniau, bet ir žaismingiau. Paralelizmo atmaina yra antitezė (priešingų dalykų gretinimas). Šioje stiliaus figūroje mažybiniai daiktavardžiai vartojami šešis kartus. Pvz.:

1. *Prie Smetonos nei angeliukas / nei perkūniukas / niekam nepriklausiau* (Šk 42);
2. *Na / tai dieve padėk / o tu velniuk / pabėk (pradedant sunkų, ilgą darbą)* (Šk 125);
3. *Buvo žmonės pasiskirstę į du luomus / vieni prasčiokėliai / o kiti bajorų kilmės* (Nm 99).

Pirmajame sakinyje gretinami du deminutyviniai daiktavardžiai (pvz.: *angeliukas – perkūniukas*), likusiuose pavyzdžiuose greta vartojami deminutyvas ir nedeminutyvas (pvz.: *dievas – velniukas, prasčiokėliai – bajorai*).

4. 3. Daiktavardžių deminutyvai, vartojami kartojimo figūrose, dažnai pavadina mažą objektą, atspindi teigiamą kalbamojo dalyko vertinimą (23 pavyzdžiai). Pvz.:

1. *Vai taip po glėbutį / po glėbutį / ir dalini tas žoleles* (Grš 470);
2. *Jau katras paskiau išgena / tai giridi / šaukia / spirgutis / spirgutis* (Snt 458);
3. *Ką karvutei duosi / ir karvutė duos* (Šk 335);

4. Gerai tas **pagaliukas** / skanu būdavo / apie tą **pagaliuką** apkepa ta žarna (Grš 660);
5. Po **kąsniuką** / po **kąsniuką** / jau paskui tie saldainiai greibo (Grš 495);
6. Gydu gydu kateles / keps močiutė **bandeles** / kas katelių negyduos / tam **bandelių** nė neduos (Grš 444);
7. Kius kius į Šakius **pyragėlių** pirkti / **pyragėlių** negavau / ant bulvyčių sutikau (Snt 188).

Kelis kartus pakartotas tas pats mažybinis maloninis žodelis padeda labiau sutelkti dėmesį į kalbamąjį dalyką, pabrėžiamas gausumas.

4. 4. Keletas mažybinių maloninių žodelių, išsidėsčiusių viename sakinyje, gali sudaryti išvardijimo figūrą (10 pavyzdžių). Pvz.:

1. Per krikštynas reikdavo krikštinę **suknelę** / **marškinėlius** / **kepurikę** [turėti] (Snt 770);
2. Dar pakojo tiek neįregimų gyvūnėlių krebžda: triūsulės **skruzdelikės** kirba, **valalėliai** **kėbždinėja** (P. Or 645);
3. Pagriebė [lapė] **viščiukų** / **žąsiukų** (Lkš 503);
4. Patepė tą vaiką / **snapuką** / **kojukes** / varniukas atsigavo (Nm 740);
5. Nuo senatvės apskirdusiom lūpom nulaižo aliai **lašelį**, aliai **trupinėlių** (P. Or 31).

Daiktavardžių deminutyvai, vartojami išvardijimo figūrose, pasakymą padaro ekspresyvesnį, pabrėžiamas daiktų gausumas (pvz.: *suknelė, marškinėliai, kepurikė*).

Rasti du pavyzdžiai, kai daiktavardžių deminutyvai išdėstyti didėjančio stiprumo eile, t. y. vartojamas laipsniavimas. Pvz.:

1. Tėvas dirbo **kubilus** / ir statines **didžiausias** / ir duonkubilius / **kubilų** / **kubilėlių** ir **kubiliukų** baisybę padarė (Snt 787);
2. Brokai pas mudu tai **cukriniai runkeliai** / pašarinėj ir **cviklai** / **cvikliukai** (Nm 209).

Pirmajame sakinyje daiktų kiekį pabrėžia skirtingos daiktavardžių deminutyvų darybos priesagos (pvz.: *kubilėlis, kubiliukas*), antrajame sakinyje laipsniavimas nėra toks intensyvus, kadangi greta deminutyvo yra vartojamas nedeminutyvas (pvz.: *cviklai – cvikliukai*).

Išanalizavus „Zanavykų šnektos žodyne“ rastus pavyzdžius, kai daiktavardžio deminutyvai yra vartojami stiliaus figūrose, galima daryti tokias išvadas:

- daiktavardžių deminutyvai gausiausiai vartojami palyginimuose (87 pavyzdžiai). Kai, sudarant palyginimą, vartojamas mažybinis maloninis daiktavardis, dėmenys gali būti sudėlioti trejopai: 1) tema – nedeminutyvas, rema – deminutyvas; 2) tema – deminutyvas, rema – nedeminutyvas; 3) ir tema, ir rema – deminutyvai.

Dažniausiai vartojami šių semantinių grupių deminutyvai: *gyvūnu, žmonių ir augalų*;

- mažybiniai maloniniai daiktavardžiai tropuose vartojami, kai siekiama vaizdingumo, ekspresyvumo, norima suglausti pasakymą. Daiktavardžių deminutyvai dar vartojami ir kitose semantinėse stiliaus figūrose: hiperbolėse, litotėse, įsmeninimuose, pleonazmuose, tautologijose;
- deminutyvinių daiktavardžių vartojimas retorinėse figūrose parodo teigiamą kalbėtojo nusiteikimą, sušvelnina kreipimąsi. Kai deminutyvai vartojami komponavimo figūrose, pabrėžiamas didesnis kiekis, gausumas. Mažybinių žodžių gretinimas pasakymui suteikia ne tik skambumo, bet ir žaismingumo.

3. BŪDVARDŽIŲ DEMINUTYVAI ZANAVYKŲ ŠNEKTOS ŽODYNE

„Mažybiniai būdvardžiai išsiskiria iš visų kitų būdvardžių savo specifinėmis funkcijomis. Jie gali būti sudaromi iš kiekvieno kokybinės reikšmės pirminio ar pirminę priesagą turinčio būdvardžio, bet dažniausiai pasitaiko įvairios mažybinės formos iš būdvardžio *mažas*“ (LKG 1965: 580).

„Zanavykų šnektos žodyne“ vartojami deminutyviniai būdvardžiai sudaromi su šiomis priesagomis: *-(i)ukas*, *-ė* (pvz.: *mažiukas*, *mažiukė*, *juodbruvukė*), *-utis*, *-ė* (pvz.: *mažutė*, *švelnutė*, *lengvutis*), *-ytis*, *-ė* (pvz.: *mažytė*, *siaurytis*, *baltutis*), *-ėlė* (pvz., *nabagėlė*), *-(i)ulis* (pvz., *mažiulis*), *-utėlis*, *-ė* (pvz.: *juodutėlė*, *mažutėlis*, *baltutėlė*), *-ulytis* (pvz., *mažulytis*), *-uliukas* (pvz., *mažuliukas*).

3. 1. DEMINUTYVŲ VARTOJIMAS TEKSTE

Išanalizavus „Zanavykų šnektos žodyne“ užrašytus pavyzdžius, kuriuose vartojami būdvardžių deminutyvai, nustatyti trys mažybinių maloninių būdvardžių vartojimo sakinyje atvejai: greta nedeminutyvinių daiktavardžių, greta deminutyvinių daiktavardžių ir samplaikoje su kitu bendrašakniu žodžiu.

1. Greta nedeminutyvinių daiktavardžių mažybinis maloninis būdvardis vartojamas prepoziciškai. Pvz.:

1. *A a a / **mažiukas** vaikas už peludės* (Grš 17);
2. ***Mažiukas** vaikas / ale koks gremėzdas / kur eina / ten krinta* (Žvr 496);
3. *Ant stalo buvo užtiesta **baltutėlė** drobulė* (Šk (LKŽ 315));
4. ***Siaurytis** baisiai / plonas [kirvis] / prigula visai gražiai prie medžių* (Šk 526);
5. *Tų **mažiukų** žalčių keletas / kokie šeši* (Lpl 648).

Deminutyviniu būdvardžiu nestipriai pabrėžiama įvardijama ypatybė. Trečiajame pavyzdyje pasigėrėjimą stiprina vartojamas dvipakopės darybos mažybinis maloninis būdvardis (pvz., *baltutėlė*).

Greta nedeminutyvinio daiktavardžio deminutyvinis būdvardis yra vartojamas ir postpoziciškai. Pvz.:

1. *Ta mašina būdo tokia **mažiukė** / kad sykiu eidavo šiaudai / ir grūdai tie tyška* (Grš 364);
2. *Gluosniniai būdavo tie grėbliai lengvučiai* (Grš 474);
3. *Renkam renkam [triušio] vilnų / kurgi tokia gera vilnų / **švelnutė*** (Lpl 811);
4. *Brolių anūkas tai toks išbėgęs [išaugęs – I. G.] / **smulkytis*** (Lkč 125);
5. *Mano kupartas [medinė, gaubtu dangčiu skrynia įvairiems daiktams sudėti – I. G.] buvo **pilnutėlis*** (Grš 807).

Po nedeminytvinio daiktavardžio einantis mažybinis maloninis būdvardis pabrėžia daikto ypatybę, vertinimą.

2. Greta deminytvinų daiktavardžių mažybiniai maloniniai būdvardžiai dažnai vartojami prepoziciškai. Pvz.:

1. *Mūsų **mažutė** bažnyčiukė / ale vis pilna žmonių* (Grš 120);
2. *Ir alučio **mažutėli** vos iščiulpiu užbonėli (d.)* (Nm 34);
3. *Tokios **mažutės** pušaitės / kupstai / ant tų kupstų spanguolės auga* (Lpl 809);
4. ***Mažiukus** paršiukus dar susigaudė* (Šk 421);
5. ***Mažiukams** veršeliams gardeliai padaryti* (Bbl 411).

Deminytvinio būdvardžiu *mažutė* sustiprinimas bažnyčios, pušaitės, gyvulių mažumas. Kai būdvardžio deminytvyvas sudarytas su keliomis priesagomis (pvz., *mažutėlis*), objekto ypatybė yra dar labiau paryškina.

Greta deminytvinų daiktavardžių mažybinis maloninis būdvardis gali būti vartojamas ir postpoziciškai. Pvz.:

1. *Tie arklėkai **mažyčiai** / ta technika baisiai didelė* (Lkč 57);
2. *Avukas **mažiukas** kad rėkia / kad rėkia* (Grš 87);
3. *Kai pradžiai gyvenimo / tai klėtukė **mažiukė** buvo pastatyta* (Grš 719);
4. *Ta bonkutė buvo visai **mažytė*** (Nm 161);
5. *Saulutė **mažytė** breda / nieko gera nežada* (Žlt 172).

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad tais atvejais, kai mažybinis maloninis būdvardis vartojamas postpoziciškai, jis tarsi priduriamas prie prieš tai pateikto deminytvinio daiktavardžio. Kai būdvardžių deminytvyvai vartojami postpoziciškai, atsiskleidžia ne tik vertinamoji, bet ir tikslinamoji funkcijos.

3. Samplaikoje su kitu bendrašakniu žodžiu vartojamais deminytviniais būdvardžiais dar labiau sustiprinama pavadinamo objekto ypatybė, sudaromas pleonazmas. Pvz.:

1. *Tu birbyti / tu **mažytis** / tu **mažytis mažulytis*** (Snt 140);

2. *Siena kaip kada būna juoda juoda juodutėlė* (Lkč 575);
3. *Aš pas tave, bernužėli, juoda juodbruvėlė (d.)* (Nm 576).

Samplaikoje vartojamas būdvardžio deminutyvas gali būti sudarytas su viena priesaga (pvz., *juodbruvėlė*) arba su keliomis deminutyvinėmis priesagomis (pvz., *mažulytis*). Kitas bendrašaknis žodis gali būti nedeminutyvinis (pvz., *juoda*) arba deminutyvinis (pvz., *mažytis*).

Mažybiniai maloniniai būdvardžiai gali būti vartojami prepoziciškai ir postpoziciškai greta nedeminutyvinių daiktavardžių arba greta deminutyvinių daiktavardžių, samplaikose su bendrašakniais žodžiais. Kai deminutyviniai būdvardžiai vartojami postpoziciškai, vertinamoji ir tikslinamoji funkcijos yra ryškesnės.

3. 2. DEMINUTYVŲ VARTOJIMAS KALBĖJIMO SITUACIJOSE

„Būdvardžių deminutyvai savo vartojimu kiek skiriasi nuo daiktavardžių deminutyvų, nes nė vienoje kalbėjimo situacijoje deminutyviniai būdvardžių vediniai neturi mažinamosios reikšmės (mažybinė daiktavardžių deminutyvų reikšmė yra viena iš svarbiausių, pabrėžianti objekto smulkumą, mažumą, trumpumą ir t. t.)“ (Macienė 2005b: 89).

Išanalizavus surinktus pavyzdžius, skiriamos tokios dažniausios kalbėjimo situacijos, kuriose vartojami mažybiniai būdvardžiai:

- 1) kai nėra aiškaus vertinimo, būdvardžio deminutyvu įvardijama savybė, požymis tik sustiprinami, pabrėžiami;
- 2) būdvardžio deminutyvu nusakyta ypatybė yra sustiprinama ir įgyja teigiamą vertinimą;
- 3) mažybiniu būdvardžiu nusakyta ypatybė yra ir sustiprinama, ir įgyja neigiamo vertinimo atspalvį;
- 4) būdvardžio deminutyvu įvardyta savybė, požymis kalbėtojų yra tik malonūs, tačiau ypatybė nestiprinama.

Visi keturi išskirti deminutyvinių būdvardžių vartojimo atvejai aptariami išsamiau.

1. Deminutyviniai būdvardžiai gali būti vartojami tokioje kalbėjimo situacijoje, kai pavadinama pati ypatybė, pabrėžiamas įvardijamos savybės stiprumas, intensyvumas, bet nėra aiškaus vertinimo. Pvz.:

1. *Mažiukas* vaikas / *ale jau toks gremėzdas / kur eina / ten krinta* (Žvr 496);
2. *Siena kaip kada būna juoda juoda juodutėlė* (Lkč 575);
3. *Ta bonkutė buvo visai mažytė* (Nm 161);

4. *Mūsų mažiukė bažnyčiukė / ale visa pilna žmonių* (Grš 120);
5. *Mažučiams vaikams burnutėn įduodavo cacoką* (Nm 195);
6. *Avukas mažiukas kad rėkia / kad rėkia* (Grš 87);
7. *Šis mažiukas beržiukas / beržinė* (Snt 132);
8. *Tu birbyti / tu mažytis / tu mažytis mažulytis* (Snt 140);
9. *Mamytė mažytę lemputę padegdavo* (Snt 256).

Pateikiama savybė, požymis ypač yra sustiprinami, kai vartojami keliapakopės darybos būdvardžių deminutyvai (pvz.: *juodutėlė, mažulytis*), samplaikos iš tos pačios šaknies nedeminytyvų ir deminutyvinių būdvardžių (pvz.: *juoda juodutėlė, mažytis mažulytis*), kai greta atsiduria daiktavardžio deminutyvas (pvz.: *mažiukė bažnyčiukė, avukas mažiukas*).

2. Deminutyviniai būdvardžių vediniai gali būti vartojami tokioje situacijoje, kai yra pavadinama ne tik ypatybė, bet kartu pabrėžiamas ir tos ypatybės teigiamas vertinimas. Pvz.:

1. *Dobiliukas žydi mažiukais žiedučiais / sėklutės jos irgi mažytės / gyvuliai ėda* (Snt 295);
2. *O toks gražus vaikas / balytis / o lūpos kaip nudažytos raudonos* (Plb 252);
3. *Renkam rankom [triušio] vilną / kurgi tokia gera vilna / tokia švelnutė* (Lpl 811);
4. *Jau balytė buvo [duona] kad graži / į burną įsidėjai / tik sutirpsta* (ŪGrš 105);
5. *Siaurytis baisiai / plonas [kirvis] / prigula visai gražiai prie medžių* (Šk 526);
6. *Tokia buvo ilga / švelnutė [triušio vilna]* (Lpl 540);
7. *Ant stalo buvo užtiesta baltutėlė drobulė* (Šk (LKŽ 325)).

Minima ypatybė labiau sustiprinama, kai vartojami keliapakopės darybos mažibiniai būdvardžiai (pvz., *baltutėlė*). Antrajame pavyzdyje teigiamą vertinimą, pasigėrėjimą sustiprina pasakymas „*O koks gražus vaikas...*“, penktajame pavyzdyje pavadinamą ypatybę pabrėžiarieveiksmis *gražiai*. Būdvardžio deminutyvo vartojimas greta deminutyvinio daiktavardžio parodo ypač ryškų kalbamojo dalyko artimumą pačiam kalbėtojui (pvz.: *mažiukais žiedučiais, sėklutės mažytės*).

Pakeitus sakiniuose deminutyvinius būdvardžius nedeminytyviniais (pvz.: *maža, švelni, siaura*) nebeliktų ypatybės stiprinimo, susilpnėtų teigiamas objekto vertinimas.

Rastas tik vienas pavyzdys, kai mažibinis būdvardis, įvardijantis teigiamo atspalvio vertinimą turintį požymį yra vartojamas situacijoje, kai reiškiamas užuojauta. Pvz.:

Ta mergaitė sudilus [pasidaryti smulkaus sudėjimo, silpnam, menkam – I. G.] / mažytė (Snt 286).

Užuojautą stiprina platesnis kontekstas: mergaitės gailimasi dėl jos smulkaus sudėjimo, menkumo (fizinės savybės), būdvardžio deminutyvu *mažytė* dar labiau sustiprinama minima ypatybė.

3. Būdvardžių deminutyvai, sustiprindami bei pabrėždami įvardijamo objekto ypatybę, gali pabrėžti ne tik teigiamą, bet ir neigiamą vertinimą. Mažybiniais būdvardžiais savybė pavadinama ir vertinama neigiamai tada, kai pabrėžiamas menkumas, reiškiamas nepasitenkinimas. Pvz.:

1. *Sakydavo / kutninkai* [mažžemis, trobelninkas – I. G.] / *plecininkai* / *mažiukai gyventojai* (Jnk 818);

2. *Kokia ji buvo gerutė / paskui pasidarė irzlutė* (Snt 553);

3. *Pasirinko tik kur didesnius gyventojus / o tų mažiukų neimdavo* (Lkš 274).

Neigiamą vertinimą stiprinti padeda platesnis kontekstas. Pirmajame sakinyje mažybinis būdvardis *mažiukai* įvardija mažžemius gyventojus, pateikiami tarminiai apibūdinimai: *kutninkai, plecininkai*, kuriuos vėliau apibendrina pasakymas *mažiukai gyventojai*. 2–4 sakiniuose neigiamą vertinimą stiprina vartojama priešprieša (pvz.: *gerutė – irzlutė, didesni gyventojai – mažiukai*).

Deminutyvinis būdvardžio vedinys gali būti vartojamas ironiškai, tuomet neigiamas vertinimas tampa dar ryškesnis. Pvz.:

Šeimynėlė nabagėlė / nedarytus barščius srėbė (Snt 239).

Neigiamas vertinimas išryškėja iš leksinės būdvardžio deminutyvo reikšmės (pvz., *nabagėlė: nabagė = vargšas* „vargstantis, nelaimingas žmogus, varguolis“).

4. Būdvardžių deminutyvai vartojami tokioje kalbėjimo situacijoje, kai norima pabrėžti ypatybės keliamą malonumą, tačiau pati ypatybė nėra stiprinama. Pvz.:

1. *Ji tokia juodbruvukė buvo* (Jnk 575);

2. *Ji (ožka) nejaunikutė* (Jnk 565);

3. *Nėra tų brudukų kačiukų* (Grš 176).

Pateiktuose sakiniuose teigiamą vertinimą pabrėžia ne tik būdvardžio deminutyvu įvardijama savybė, bet ir tas objektas, apie kurį kalbama.

Išnagrinėjus visas kalbėjimo situacijas, kuriose vartojami būdvardžių deminutyvai, galima daryti tokias išvadas:

- deminutyviniai būdvardžiai kalbėjimo situacijoje vartojami tada, kai norima pabrėžti kalbamojo objekto ypatybės stiprinamąją reikšmę. Sustiprinta ypatybė

įgauna neigiamo ar teigiamo vertinimo atspalvį arba gali nebūti jokio vertinimo, o tik sustiprinta pavadinama ypatybė.

- teigiamas ir neigiamas vertinimas labiau išryškėja iš platesnio konteksto. Pakeitus sakinyje deminutyvinį būdvardį nedeminutyviniu, keičiasi ir savybės stiprumas, intensyvumas bei pats vertinimas. Mažybiniai būdvardžiai gali būti vartojami ir tokiose situacijose, kai norima nusakyti ypatybės keliamą malonumą, bet nėra stiprinimo.

3. 3. DEMINUTYVŲ VARTOJIMAS STILIAUS FIGŪROSE

Išnagrinėjus „Zanavykų šnektos žodyne“ pateiktus pavyzdžius, iš viso rasti 89 deminutyviniai būdvardžiai. Visi būdvardžių deminutyvai tekste yra vartojami kaip epitetai, kurie „tiesiog įvardija daikto, reiškinio, veiksmo ypatybę“ (Zaborskaitė 1982: 105).

Tekste epitetais einantys deminutyviniai būdvardžiai gali pažymėti asmenį, augalą, gyvūną, gamtos reiškinius, daikto požymį ar ypatybę bei išreiškia kalbančiojo santykį su tuo, apie ką yra kalbama. Pvz.:

1. *Saulutė **mažytė** brenda* [slenka – I. G.] / *nieko gera nežada* (Žlt 172);
2. *Iš grabės pati pasipjaudavau **mažiukę** gražią eglutę / ir ant stalo papuošdavom* (Lkš 361);
3. *Tokia buvo ilga / **švelnutė*** [triušio vilna] (Lpl 540);
4. *Ta mašina būdo tokia **mažiukė** / kad sykiu eidavo šiaudai / ir grūdai tie tyška* (Grš 364);
5. *Mamytė **mažytę** lemputę padegdavo* (Snt 256);
6. *Iš tos puotos teliko **mažyčiai** butelyčiai degtinės* (Grš 201);
7. *Tu birbyti / tu **mažytis** / tu **mažytis mažulytis*** (Snt 140);
8. *Ant stalo buvo užtiesta **baltutėlė** drobulė* (Šk (LKŽ 315));
9. *Tokios **mažutės** pušaitės / kupstai / ant tų kupstų spanguolės auga* (Lpl 809);
10. ***Mažiukams** veršeliams gardeliai padaryti* (Bbl 411);
11. *Pasilikom **jaunikutę** avi* (GRš 565);
12. *Brolių anūkas tai toks išbėgęs [išaugęs, ištįsęs – I. G.] / **smulkytis*** (Lkč 125).

Epitetu einantys deminutyviniai būdvardžiai pagal funkciją gali būti vaizdiniai (dalykiški, konkretūs) ir emociniai (vertinamieji) (Zaborskaitė 1982: 105).

„Zanavykų šnektos žodyne“ pateiktuose pavyzdžiuose dauguma (72) deminutyvinių būdvardžių yra vartojami kaip vaizdiniai epitetai, t. y. pažymi konkrečias kalbamojo objekto ypatybes, mažiųjų būdvardžiais yra perkeliamas vaizdas (pvz.: *baltutėlė drobulė, mažutė bažnyčiukė, mažytė lemputė, siaurytis kirvis* ir t. t.).

Likusiuose (17) pavyzdžiuose deminutyviniai būdvardžiai yra vartojami kaip emociniai epitetai, t. y. perteikia kalbėtojo emocijas (pvz.: *šeimynėlė nabagėlė, saulutė mažytė, ji buvo gerutė* ir t. t.). Deminutyviniai būdvardžiai, vartojami kaip emociniai epitetai, išreiškia stipresnę kalbančiojo santykį su tuo, apie ką yra kalbama nei tuomet, kai yra vartojami kaip vaizdiniai epitetai.

Epitetu einantis nedeminutyvinis būdvardis tekste dažniausiai atlieka estetinę funkciją. Ši funkcija tampa dar aiškesnė, kai epitetą sudaro deminutyvinis būdvardis, tuomet dar labiau sustiprėja emocinis vertinimas, daikto požymis ar veiksmo ypatybė, aiškiau atsiskleidžia teigiamas ar neigiamas kalbėtojo požiūris.

IŠVADOS

„Zanavykų šnektos žodyne“ (I tome) iš viso buvo rasti **3892** deminutyvai (iš jų – **1214** skirtingi žodžiai). Rasta **3803** (iš jų – **1191** skirtingi žodžiai) daiktavardžių deminutyvų ir **89** (iš jų – **23** skirtingi žodžiai) mažybinių būdvardžių.

Išanalizavus visus surinktus pavyzdžius, matyti, kad zanavykų šnekoje vartojami deminutyvai mažai kuo skiriasi nuo mažybinių maloninių žodžių vartojimo bendrinėje kalboje. Nagrinėti daiktavardžių deminutyvai vartojami trejopai: postpoziciškai, prepoziciškai ir sudarydami dviejų deminutyvų derinį. Postpozicijoje atsidūręs daiktavardžio deminutyvas su nedeminutyviniu daiktavardžiu vartojamas ne tik samplaikose, bet gali sudaryti ir hiperonimo ir hiponimo santykį. Deminutyvo ir nedeminutyvo seka dažnai pasirenkama, kai vengiama kartoti tą patį žodį, pavadinami skirtingi denotatai. Tame pačiame sakinyje vartojami skirtingų šaknų deminutyvai, arba deminutyvas ir nedeminutyvas, tampa kontekstiniais sinonimais. Deminutyvo-deminutyvo derinys dažnas tautosilabinėse samplaikose, kai norima pabrėžti kalbamojo dalyko vertinimą ar svarbumą. Du daiktavardžių deminutyvai vartojami ir kaip kontekstiniai sinonimai.

Su ta pačia priesaga sudarytas deminutyvinis vedinys, atsižvelgiant į jo atliekamas funkcijas bei platesnį kontekstą, atskiruose sakiniuose gali turėti net penkias skirtingas darybos reikšmes. Kai mažybinis maloninis žodis tekste atlieka tikslinamąją funkciją, priesaga jam dažniausiai suteikia mažumo reikšmę. Malonumo, menkumo (ironijos) bei užuojautos (gailėsčio) darybos reikšmę deminutyvas turi tuomet, kai ryškiausia būna vertinamoji funkcija. Apie darybos reikšmes galima kalbėti tik žinant platesnį kontekstą bei nustatčius deminutyvo funkciją, todėl nėra tikslo skirti tiek daug darybos reikšmių (kaip daroma gramatikose), o geriau kalbėti apie konteksto reikšmę, vartojimo intencijas ar vartojimo situacijas.

Nagrinėti deminutyviniai daiktavardžiai vartojami tokiose kalbėjimo situacijose: kai nėra aiškaus vertinimo; kai deminutyvu nusakytas teigiamas ar neigiamas vertinimas; didinamąją reikšmę, t. y. kai daiktavardžio deminutyvinis vedinys yra augmentatyvas. Kai nėra nusakyta aiškaus vertinimo, daiktavardžio deminutyvu įvardijamos fizinės kalbamojo objekto ypatybės, pavadinami skirtingos formos daiktai bei dalykai, įvardijamas jaunas, nesubrendęs žmogus, gyvūnas ar augalas, pabrėžiama kalbamojo dalyko trukmė. Mažybiniu maloniu daiktavardžiu objektas vertinamas teigiamai, kai jis yra malonus ar kartu malonus ir mažas, kai asmuo yra užjaučiamas, giriamas, ko nors prašomas, raginamas, mokomas ar švelniai baramas; kai reiškiamas nepasitenkinimas, pataikaujama ar tik norima atkreipti kito asmens dėmesį. Daiktavardžio deminutyvu išryškėja neigiamas vertinimas, kai siekiama ką nors sumenkinti ar

norima tik švelniai pasišaipyti iš kito asmens; kai ironizuojamas kito asmens elgesys; kai kalbamojo dalyko varganumas pastebimas vizualiai. Kai pabrėžiamas daikto, dalyko dydis ar intensyvumas, mažybinis maloninis daiktavardis vartojamas didinamąja reikšme.

„Zanavykų šnektos žodyne“ rasti deminutyviniai daiktavardžiai vartojami šiose semantinėse stiliaus figūrose: palyginimuose, metaforose, metonimijose, hiperbolėse, litotėse, įsmeninimuose, pleonazmuose, tautologijose. Taip pat buvo rasta mažybinių maloninių daiktavardžių, kurie vartojami sintaksinėse figūrose: retoriniuose klausimuose ir retoriniuose kreipiniuose, paralelizmuose, antitezėse, kartojimuose, išvardijimuose bei laipsniavimuose. Stiliaus figūrose vartojami daiktavardžių deminutyvai sušvelnina kalbėjimo situaciją, atspindi teigiamą ar neigiamą kalbamojo dalyko vertinimą, sakiniams suteikia daigiau vaizdingumo, ekspresyvumo.

Išanalizavus surinktus pavyzdžius, kuriuose vartojami deminutyviniai būdvardžiai, išskirti keli vartojimo atvejai. Mažybinis maloninis būdvardis tekste gali būti vartojamas prepoziciškai ir postpoziciškai greta nedeminutyvinių arba deminutyvinių daiktavardžių. Deminutyviniai būdvardžiai taip pat gali būti vartojami samplaikose su bendrašakniu žodžiu. Tuomet sustiprinama pavadinamo objekto ypatybė.

Mažybiniai būdvardžiai vartojami kiek kitaip nei deminutyviniai daiktavardžiai: nė vienoje kalbėjimo situacijoje deminutyviniai būdvardžiai neturi mažinamosios reikšmės. Mažybiniai būdvardžiai vartojami: kai nėra aiškaus vertinimo, o tik pabrėžiama įvardijama savybė, požymis; nusakyta ypatybė yra sustiprinama ir įgyja neigiamo ar teigiamo vertinimo atspalvį; kai norima pabrėžti ypatybės keliamą malonumą, tačiau pati ypatybė nėra stiprinama. Deminutyvinių būdvardžių vartojimą kalbėjimo situacijose sustiprina kontekstas.

Mažybiniai būdvardžiai nagrinėtuose pavyzdžiuose eina epitetais: vaizdiniais (dalykiškais, konkrečiais) ir emociniais (vertinamaisiais). Epitetais einantys deminutyviniai būdvardžiai išreiškia kalbančiojo santykį su tuo, apie ką yra kalbama, ir atskleidžia teigiamą ar neigiamą kalbamojo dalyko vertinimą.

Gausus deminutyvų vartojimas žodyne yra viena iš priežasčių, leidžiančių kalbėti apie zanavykų šnektos švelnumą, emocingumą. Mažybiniai maloniniai žodžiai atspindi minėtos patarmės ypatybes, gyventojų charakterio savitumą, ekspresyvumą.

ŠALTINIS

Zanavykų šnektos žodynas. T. 1. 2003. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Sutrumpinimai, vartojami „Zanavykų šnektos žodyne“

J. August – Juozas Augustaitis. *Kančių keliai. Atsiminimai*. Kaunas: Raidė, 1994.

J. Basan – *Lietuviškos pasakos įvairios*. Trečia knyga. Surinko Jonas Basanavičius. Vilnius: Vaga, 1997.

Bbl – Būblelių kaimas ir apylinkė.

Bd – Būdos kaimas ir apylinkė.

A. Bern – Albinas Bernotas – jo raštai.

Br – Barzdų miestelis ir apylinkė.

V. Grin – Vladas Grinaveckis. Vakarų aukštaičių kauniškių tarmės ir bendrinės kalbos kirčiavimas. *Lietuvių kalba mokykloje*. III knyga. Kaunas: Šviesa, 1989. P. 5–22.

Grš – Griškabūdžio miestelis ir apylinkė.

Jnk – Jankų kaimas ir Nemirų bažnytkaimis.

KK – *Kalbos kultūra*. Sąs. 1–74, 1961–2001.

KN – *Kudirkos Naumiestis*. Monografija. Vilnius: Mintis, 1990.

LKA – *Lietuvių kalbos atlasas*. I. Leksika. Vilnius: Mokslas, 1977.

Lkč – Lekėčių kaimas ir apylinkė.

Lkš – Lukšių miestelis ir apylinkė, Zypliai.

LKŽ – Lietuvių kalbos žodynas. T. I–XX, 1941–2002.

Lpl – Liepalotų kaimas (Lukšių apyl.) ir apylinkė.

J. Lozor – Juozas Lozoraitis. *Audra kyļa*. Rinktinė. Vilnius: Vaga, 1988.

Nm – Kudirkos Naumiesčio miestas ir apylinkė.

P. Or – Petronėlė Orintaitė – jos raštai.

Plb – Paluobių kaimas ir apylinkė.

Slv – Slavikų kaimas ir apylinkė.

Snt – Sintautų miestelis ir apylinkė.

Ssr – Siesartėnų kaimas ir Gotlybiškių apylinkė.

Šk – Šakių miestas ir apylinkė, Girėnų kaimas.

A. Tat – Antanas Tatarė. *Pamokslai išminties ir teisybės*. Vilnius: Vaga, 1987.

P. Vaič – 1. Pranas Vaičaitis. *Raštai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996.

2. Juozas Vaičaitis. Pranciškus Vaičaitis. Prie Prano Vaičičio biografijos. –
Pranas Vaičaitis. *Raštai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996.

VŠR – Višakio Rūdosa kaimas ir apylinkė.

Zp – Zapyškio ir Ežerėlio miesteliai ir jų apylinkė.

Žlt – Žaltynų kaimas ir apylinkė.

Žvr – Žvirgždaičių kaimas ir apylinkė.

SUTRUMPINIMAI IR LITERATŪRA

Akelaitienė, 2005 – Akelaitienė G. Uteniškių ir vilniškių deminutyvai: darybos tipai ir leksemų vartojimo aktyvumas. *Žmogus ir žodis*. Nr. 1. P. 58–62.

Aleksynas, 1971 – Aleksynas K. Lietuvių liaudies dainų kalbinės stilistinės ypatybės. *Literatūra ir kalba* 11.

Ambrazas, 1993 – Ambrazas S. Daiktavardžių darybos raida. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Ambrazas, 2000 – Ambrazas S. *Daiktavardžių darybos raida II*: Lietuvių kalbos vardažodiniai vediniai. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Barauskaitė, Karenauskienė, 1996 – Barauskaitė J., Karenauskienė S. Giminytės pavadinimų *motina* ir *tėvas* vartosena lietuvių apsakyme. *Kalbos aktualijos* 3. P. 4–9.

Bilkis, 1999 – Bilkis L. Lietuvių priesaginiai deminutyviniai helonimai. *Acta Linguistica Lithuanica (Lietuvių kalbotyros klausimai)* 41. P. 51–95.

Čepaitienė, 1996 – Čepaitienė G. Kreipimosi žodžiai lyčių aspektu. *Mergaitė, jaunuolė šeimoje ir visuomenėje*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas. P. 29–35.

DLKG 1996 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Red. V. Ambrazas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijos leidykla.

DLKŽ 2000 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Red. kol. S. Keinys ir kt. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Dressler, Merlini Barbaresi, 1994 – Dressler W. U., Merlini Barbaresi L. *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages*. Berlin –New York: Mouton de Gruyter.

Dunauskaitė, Macienė, 2006 – Dunauskaitė A., Macienė J. Širvintiškių patarmės daiktavardžių deminutyvų vartojimas kalbėjimo situacijose. *Jaunųjų mokslininkų darbai* 4(11). Šiauliai. P. 14–18.

Gališanskytė, Macienė, 2006 – Gališanskytė I., Macienė J. Zanavykų šnektos deminutyvų seka tekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai* 4(11). Šiauliai. P. 19–24.

Gražiūnas, 1991 – Gražiūnas A. Tauta ir kalba. *Gimtasis žodis*. Nr. 9. P. 28–31.

Grinaveckienė, 1961 – Grinaveckienė E. mažybinės-maloninės priesagos Mituvos upyno tarmėje. *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai. Serija A* 2(11). P. 233–242.

Grinaveckis, Urbanavičiūtė-Markevičienė, 1993 – Grinaveckis V., Urbanavičiūtė-Markevičienė Ž. Žemaičių tarmių deminutyviniai daiktavardžiai. *Lietuvių tarmės: Fonetika. Morfologija. Žemaičių ir aukštaičių tekstai*. P. 66–73.

Gudavičius, 2000 – Gudavičius A. *Etnolingvistika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.

Jakaitienė ir kt., 1976 – Jakaitienė E., Laigonaitė A., Paulauskienė A. *Lietuvių kalbos morfologija*. Vilnius: Mokslas.

Jasiūnaitė, 1995 – Jasiūnaitė B. Endriejaviškių pejoratyvinė leksika (neigiamieji žmogaus apibūdinimai). *Kalbotyra* 44(1). P. 35–57.

Jasiūnaitė, 1998 – Jasiūnaitė B. Mūsų maloniniai kreipiniai. *Kalbotyra* 47(1). P. 43–59.

Jautakienė, 2000 – Jautakienė R. *Pagrindiniai literatūros teorijos terminai*. Šiauliai.

Kaukienė, 2002 – Kaukienė A. *Prūsų kalba*. Klaipėda: Baltų kalbotyros ir etnologijos katedra.

Keinys, 1999 – Keinys S. *Bendrinės lietuvių kalbos žodžių daryba*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.

Klimas, 1999 – Klimas A. *Lietuvių kalbos mažybinių (maloninių) daiktavardžių žodynėlis*. Vilnius: AB „Standartų spaustuvė“.

KTŽ 1990 – Gaivenis K., Keinys St. *Kalbotyros terminų žodynas*. Kaunas: Šviesa.

LKE 1999 – *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Red. V. Ambrazas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

LKG I 1965 – *Lietuvių kalbos gramatika* 1. Red. K. Ulvydas. Vilnius: Mintis.

LKTCh 2004 – *Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*. Sud. R. Bacevičiūtė ir kt. Vilnius.

Macienė, 2004 – Macienė J. Lietuvių kalbos deminutyvai palyginimuose // *Valoda dažėdu kultūru kontekstė*. Zinātnisko rakstu krājums XIV. Daugpilis. P. 127-132.

Macienė, 2005a – Macienė J. Deminutyvų vartojimas Zietelos lietuvių šnektoje. *Baltų kalbų tarmės: rašytinis palikimas*. Šiauliai. P. 124–132.

Macienė, 2005b – Macienė J. *Deminutyvų stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.

Macienė, Kvašytė, 2006 – Macienė J., Kvašytė R. Lietuvių ir latvių kalbų deminutyvai kalbėjimo situacijose. *Lietuvių ir latvių gretinamosios stilistikos klausimai*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. P. 244–259.

Markevičienė, Markevičius, 2005 – Markevičienė Ž., Markevičius A., Vidiškių šnekotos deminutyvai. *Kalbotyra* 54(1). P. 83–89.

Mažiulis, 1981 – Mažiulis V. *Prūsų kalbos paminklai* 2. Vilnius: Mokslas.

MLLVG 1959 – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika* 1. Rīga: Zinātne.

- Ozols, 1993 – Ozols A. *Latviešu tautasdziesmu valoda*. Rīga: Zvaigzne.
- Paulauskienė, 1994 – Paulauskienė A. *Lietuvių kalbos morfologija*: Paskaitos lituanistams. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Pikčilingis, 1975 – Pikčilingis J. *Lietuvių kalbos stilistika 2*. Vilnius: Mokslas.
- Piročkinas, 1974 – Piročkinas A. Motinos vardas. *Žodžiai ir žmonės*. Vilnius. P. 208–210.
- Piročkinas, 1999 – Piročkinas A. Čekų vertimų tradicija tebetęsiama. *Metai* 6. P. 148–151.
- Ramonaitė, 1972 – Ramonaitė V. *Epitetai. Palyginimai*. Šiauliai.
- Ramonaitė, 2000 – Ramonaitė V. Just. Marcinkevičiaus eilėraščio „Žolelė“ ir D. Kajoko „Nuo milžiniško kalno Ararato“ ezoteriniai pasauliai. *Teksto charakteristika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. P. 32–35.
- Rūķe-Draviņa, 1959 – Rūķe-Draviņa V. *Diminutive im Lettischen*. AB PH. Lindstedts univ. Bokhandel, Lund.
- Savickienė, 1999 – Savickienė I. *Lietuvio vaiko daiktavardžio morfologija*: Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Senkus, 1972 – Senkus J. Kapsų-zanavykų tarmių priesaginės vardažodžių darybos bruožai. *Lietuvių kalbotyros klausimai*. Nr. 13. P. 143–187.
- Šimėnaitė, 1990 – Šimėnaitė Z. Maloniniai kreipiniai. *Kalbos kultūra* 59. P. 65–67.
- Urbutis, 1978 – Urbutis V. *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslas.
- Zaborskaitė, 1982 – Zaborskaitė V. *Literatūros mokslo įvadas*. Vilnius: Mokslas.
- ZŠŽ 2003 – *Zanavykų šnektos žodynas*. T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Župerka, 1995 – Župerka K. Lietuviškas stilius: kalbos išgalės ir tekstai. *Gimtasis žodis* 4. P. 1–4.
- Župerka, 1997 – Župerka K. *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
- Župerka, 2001 – Župerka K. *Stilistika*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
- Блумфилд, 1968 – Блумфилд Л. *Язык*. Москва: Наука.
- Вежбицкая, 1997 – Вежбицкая А. *Язык. Культура. Познание*. Москва: Русские словари.
- Виноградова, 1984 – Виноградова В. Н. *Стилистический аспект русского словообразования*. Москва: Наука.
- Каласниemi, 1992 – Каласниemi М. *Оценочный суффикс -ѣ к-в русском языке*. Ювяскюля: Университет Ювяскюля.

Курилович, 1965 – Курилович Е. Лингвистика и теория знака // Звегинцев В. А. *История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях 2*. Москва: Просвещение. С. 423–431.

DIMINUTIVES IN „THE DICTIONARY OF ZANAVYKAI DIALECT“

Summary

The **object** of the present master thesis - diminutives of nouns and adjectives, written in „The Dictionary of Znavykai Dialect“(volume I). The **aim** of the thesis - to analyse diminutive words of endearment, used in Znavykai dialect. This appears to be the first research, providing the analysis of diminutives, used in Znavykai dialect, their usage in various speech situations and figures of style as well as discussions of dialectal suffixes, sequence of diminutives in the text, functions and formational meanings.

Diminutive words of endearment, written in the dictionary, reveal peculiarities of the mentioned subdialect as well as of the Lithuanian people on the whole, individuality and emotionalism of their character. The dictionary reflects the lexical and grammatical system of the dialect, having become the backbone of the standard language. Thus, the present work can be of help for further researches, for the exponents of the origins of the standard language and investigators of dialects, showing interest in western highlander dialect.

After a thorough analysis of all collected examples, it has become evident that diminutives, used in Znavykai dialect, have few differences from the usage of diminutive words of endearment in the standard language. The diminutives of nouns are used in three ways: in a postpositive or a prepositive position or as a mixture of two diminutives. A diminutive derivative, formed with the same suffix, can have five different formational meanings. The diminutive nouns are used: 1) when no precise evaluation is defined; 2) when positive evaluation, defined by a diminutive word of endearment, is clarified in a speech situation; 3) when the object, named by a diminutive noun, is given negative evaluation; 4) when diminutive is an augmentative. The diminutives of nouns are used in various semantic and syntactic figures of style.

Diminutive adjectives are used in both in a postpositive and a prepositive position next to diminutive or non-diminutive nouns or in a combination with the words having common root. In a speech situation diminutive adjectives are used: 1) when there is no precise evaluation; 2) defined peculiarity is intensified and acquires negative or positive evaluation; 3) when given delight of the peculiarity is intended to be stressed, although the peculiarity is not intensified. Diminutive adjectives are used as epithets in the analysed examples.

Key words: Znavykai dialect, diminutives, speech situation, diminutive adjectives.

PRIEDAS

„ZANAVYKŲ ŠNEKTOS ŽODYNE“ RASTI DEMINUTYVAI

Abazėlis	Arbačiukė
Abazukas	Arbatėlė
Abrozdiukas	Arbatikė
Adatėlė	Arklėkas
Adomukas	Arklelis
Adytojukė	Arkliukas
Afganistanukas	Arkliūkštis
Aikščiukė	Armonikėlė
Akelė	Arvydukas
Akmenaitis	Aržuoliukas
Akmenėlis	Ašarėlė
Akmenukas	Ašariukė
Akutė	Ąselė
Albinėlis	Asfaltukas
Albinutė	Asilėlis
Algutis	Ąsotėlis
Alksniukas	Augimėlis
Alksnyniukas	Aukselis
Alkūniukė	Auksinėlis
Alukas	Aulinukas
Alutis	Auliukas
Alvutė	Auselė
Alytukas	Ausiukė
Alyvėlė	Ausytė
Amelis	Avelė
Amželis	Aviliukas
Ančiukas, -ė	Avinėlis
Aneliukė	Avinukas
Angelaitis	Avižiukė
Angelėlis	Avukas, -ė
Angeliukas	Avutė
Angliukas	Avytis, -ė
Anglukas	Ąžuolaitis
Angutė	Ąžuoliukas
Antanėlis	Babytė
Antanukas	Bačkinukas
Antelė	Bačkutė
Antytė	Baikėlė
Anūkėlis, -ė	Bakaniukas
Anūkytis	Bakūžėlė
Anytėlė	Bakūžiukė
Apatinukas	Balaitė
Apjekėlis	Baliukas
Apkasėlis	Balnelis

Balniukas	Bimbokas
Balselis	Birbukas
Balsiukas	Birbytis
Baltytis, -ė	Birgalėlis
Baltukas	Biržiukė
Baltutėlė	Bitaitė
Balutė	Bitelė
Bambaliukas	Bitukas, -ė
Bambukas	Bitutė
Bambutė	Bitytis
Bandelė	Blakutė
Bandutė	Blankelis
Bandžiukė	Blauzdytė
Bandžiulis	Blekutė
Bankelė	Blekutis
Bankrotėlis	Bliekutė
Baravykutis	Bliūdelis
Barborėlė	Bliūdukas
Barbuškėlė	Bliūmiukas
Barimėlis	Blynelis
Barščkubilaitis	Blyniukas
Barzdylukas	Bobelė
Barzdžiukė	Bobelka
Bateliai	Bobšė
Batukas	Bobukė
Batvinėlis	Bobutė
Batytis	Bobytė
Baudžiauninkėlis	Bonkelė
Bažnyčiukė	Boružėlė
Bažnytėlė	Boružkėlė
Bažnytukė	Botikiukai
Bažnytužė	Botikutis
Bekonaitis	Brauniukė
Benkartukas	Brėžinukas
Bernaitis	Briauniukė
Bernelis	Bričkelė
Berniokas	Brikelė
Berniukas	Brižikėlis
Berniūkštis	Brokėlis
Bernotėlis	Brokštelė
Bernukas	Brokštėlis
Bernužėlis	Brolelis
Bernytis	Broliukas
Bertainiukas	Brolytis
Berželis	Brudukas
Beržiukas	Brudžiukas
Bičiukas	Bruselis
Bidonėlis	Brusukas
Biesukas	Brūzgynėlis

Būbnelis	Daktariukė
Bučiuokas	Daktarka
Būdelė	Dalė
Budininkėlis	Dalėlytė
Būdžiukė	Dalgelis
Buliokas	Dalgiukas
Buliukas	Dalgutė
Bulkelė	Dambrelė
Bulkutė	Dančiuokas
Bulvikė	Dangelis
Bulvinaitė	Dangtelis
Bulvinukas	Dantukas
Bulviukas	Darbelis
Bulvytė	Darželis
Bunkeriukas	Daržinukė
Buožiokas	Davatkėlė
Buožiukas	Debesiuokas
Burbuliukas	Debesytis
Burbutė	Dėdulis, -ė
Buriutė	Delniukas
Burnelė	Dešimargėlis
Burninukė	Dėžikė
Burnutė	Dėžutė
Butelaitis	Diedelis
Butelis	Diedukas
Buteliukas	Dienelė
Butelka	Dienutė
Butelytis	Dievaitis
Bužiukas	Dievulis
Chalatėlis	Dirvutė
Chuliganėlis	Diržiukas
Cibuliukas	Dobiliukas
Cibutė	Dombrelė
Ciceliukė	Dovanikė
Cipukas	Dovaniukė
Cukrelis	Drabužėlis
Cvikliukas	Dračiuokas
Čiauškutė	Dratinukas
Čerkutė	Drebulaitė
Čierkelė	Drėviukė
Čigonėlis	Driumelis
Čigoniukas	Drobelė
Čigonkaitė	Drobotė
Čiurpuliukas	Drožinukas
Dagiliukas	Drugelis
Daiktėlis	Duburiukas
Dainelė	Dūdukė
Dainiukė	Dūdutė
Daktarėlis	Dugniukas

Dukrelė
Dukrutė
Dukružėlė
Dūlelė
Dulkelė
Dūmelis
Duobelė
Duobutė
Duonelė
Duonutė
Durelės
Durnelis
Durniukas
Dūšėlė
Dvarelis
Dvariokėlis
Dvariukas
Dvariūnėlis
Eglaitė
Egglė
Egliukė
Eglutė
Eglynaitis
Eglynukas
Egglutė
Eilutė
Eitvariukas
Elenutė
Elksnynėlis
Elniukas
Elytė
Emblemiškė
Ėriukas
Erškėtukas
Eržiliukas
Eržuoliukas
Ežerėlis
Ežeriukas
Ežiukas
Fabrikėlis
Fajetonėlis
Gabalėlis
Gabaliukas
Gabanėlis
Gaidelis
Gaidukas
Gailutė
Gairėlė
Galiukas

Galutis
Galvelė
Galvijėlis
Galvikė
Galvutė
Gardelis
Gariukas
Garmušėlė
Garniukas
Gaspadinaitė
Gatvaitė
Gatvelė
Gegglė
Geldėlė
Geldutė
Gėglė
Geležėlė
Geležiukė
Gėliukė
Gėlytė
Gelžėliukas
Geniukas
Gerklėlė
Gerutis, -ė
Gervėlė
Giesmutė
Giliukas
Giliukis
Giltinėlė
Giraitė
Girėlė
Girgždukas
Giriščia
Girmėlė
Girmikė
Girtuoklėlis
Girtutėlis
Girtututis
Girutė
Gyvutis
Glėbelis
Glėbukas
Glėbutis
Gluosniukas
Glušelis
Gojelis
Gojukas
Gonkelė
Grabelis

Grabutė
Gražtelis
Grėbliukas
Griaužtukas
Grietinukė
Griežinukas
Grigutis
Grioviukas
Griūšiukas
Grįžtelė
Grįžuolaitis
Gromatėlė
Grotelė
Grūdelis
Grumstelis
Grumuliukas
Gruodelis
Gruželis
Grybukas
Gubelė
Gulsčiukas
Gumbelis
Gumburiukas
Gumutė
Guočikė
Gurbelis
Gurbutis
Guriukas
Gurkšnelis
Gūžčiukas
Guzikiukas
Guzulytis
Gyslė
Gysliukė
Gyvatėlė
Gyvenimėlis
Gyvenimukas
Gyventojėlis
Gyventojukas
Gyvulėlis
Gyvuliukas
Gyvūnėlis
Gyvūnytis
Iešmelė
Ignosėlis
Ilčiukė
Ilgukas
Indelis
Irutė

Irzlutė
Janutė
Jaunikaitis
Jaunikutė
Jaunimėlis
Jaunystėlė
Jaunukė
Jaunumėlis
Jaunuolėlė
Jaunutė
Jautelis
Jautukas
Jokūbukas
Jonelis
Jonukas
Judošiukas
Jungelis
Juodakėlė
Juodbruvėlė
Juodbruvukė
Juodgalvėlė
Juodgalviukė
Juodumėlis
Juodutėlė
Juosčiukė
Juostelė
Juozukas
Jupkutė
Jurgutis
Kabinukas
Kabliukas
Kačergutė
Kačiukas
Kačpėdėlė
Kadaginėlis
Kailinukai
Kailiukas
Kaimelis
Kaimukas
Kaimynėlis, -ė
Kaklelis
Kakliukas
Kaladžiukė
Kalaitis, -ė
Kalakučiukas
Kalčiukas
Kaliukas
Kalnelis
Kalniukas

Kalnužis
Kalvukė
Kalvutė
Kalytė
Kamanėlės
Kamarėlė
Kamarotėlė
Kamašiukas
Kambariukas
Kaminėlis
Kampelis
Kamputis
Kankaliukas
Kapčiukas
Kapelis
Kapeliukė
Kapinaitės
Karalaitė
Karčemėlė
Karčiukė
Kareivėlis
Kareivukas
Kareivutis
Karieliukai
Karklelis
Karoliukas
Karpinėlis
Karputė
Kartaitė
Kartelė
Karvaitė
Karveliukas
Karvikė
Karviukė
Karvutė
Karvytė
Kaselė
Kašnelis
Kaštaniukas
Kašutė
Kasytė
Katelė
Katiliukas
Katinėlis
Katinukas
Katytė
Kaulelis
Kauninukė
Kauptuvukas

Kaušelis
Kavalkiukas
Kazelis
Kazimieriukė
Kėdelė
Keduliukas
Kėkštukas
Keliukas
Keliūkštis
Kelniukės
Kelnytės
Kepalaitis
Kepaliukas
Kepurėlė
Kerdžiukas
Kiaulaitė
Kiauliukas, -ė
Kiaušelis
Kiaušinėlis
Kiaušinukas
Kibirėlis
Kieliukas
Kilpelė
Kirbukas
Kirmėlaitė
Kirmėlikė
Kirminėlis
Kirvelis
Kirvukas
Klapačiukė
Klebonėlis
Klėčiuke
Kleckelis
Klėtaitė
Klėtukė
Klierikėlis
Klingutis
Klipatėlė
Klumpaitė
Klumputė
Klumšelis
Kluonaitis
Kluonėlis
Knyburėlis
Knygelė
Kojelė
Kojinukė
Kojutė
Kokytė

Koplyčiukė
Koplytėlė
Kortelė
Košelė
Kostiumėlis
Kotelis
Kraitelė
Krantelis
Kraščiuikas
Kraštytis
Kraujutis
Krautuviukė
Kregždėlė
Kregždukė
Kregždžiukas
Krepšelis
Krepšiukas
Kriaučkutė
Kriaušelė
Kriliukas
Krislelis
Kriukutis
Kriūziukas
Kromelis
Krosniukė
Krūmelis
Krūmokšnis
Krūmutis
Kruopelė
Kruopeliukas
Kruopytė
Krūvutė
Krūzelis
Kryželis
Kryžutis
Kubilaitis
Kubiliukas
Kūčinukas
Kūdikėlis
Kūgutis
Kuiliukas
Kukulaitis
Kukuliukas
Kukulytis
Kulbezdukas
Kūlelis
Kūliukas
Kulkutė
Kulnelis

Kulšiukė
Kumelaitis
Kumeliukas
Kumpsnapiukas
Kungelis
Kunigėlis
Kunigužis
Kuodelis
Kuodžiukas
Kuolelis
Kupetukas
Kuprelė
Kupstelis
Kurčgaliukas
Kurkiukas
Kurkutis
Kurpelė
Kūtelė
Kvartkutis
Kvašiukė
Kviečiukas
Kvietimėlis
Kvietkelė
Kvietkytė
Kvietukas
Laikrodukas
Laivelis
Langelis
Langutis
Lankelis
Lapelis
Lapukas
Laputė
Lašelis
Lašinukai
Laukelis
Lazdutė
Lelijėlė
Lemputė
Lenciūgėlis
Lengvytė
Lengvutis
Lentelė
Lentukė
Lentutė
Lentynėlė
Liemenėlis
Liepsnelė
Lieptukas

Liepukas
Lietutis
Liežuvėlis
Likutis
Linukas
Litelis
Litrelis
Litukas
Liuliukas
Lizdytis
Lizdžiukas
Lomutė
Lovelė
Lovukas
Lovutė
Lovytis
Lūpinukė
Lūputė
Magdutė
Maišelis
Maišiukas
Malūniukas
Mamaitė
Mamelė
Mamikė
Mamukė
Mamulė
Mamutė
Mamytė
Marcelė
Marceliukė
Marčiukė
Marginėliai
Margiukas
Margutis
Mariukė
Mariutė
Marškinaičiai
Martelė
Martukė
Marytė
Mašinėlė
Mašinukė
Mazgelis
Mažylis
Mažytis, -ė
Mažiukas, -ė
Mažiulis
Mažuliukas

Mažulytis
Mažutėlis
Mažutis, -ė
Medelis
Medinukas
Meiteliukas
Mentelė
Mergaičiukė
Mergaitė
Mergelė
Mergina
Merginėlə
Merginukė
Mergiščia
Mergšė
Mergučė
Mergužėlė
Mergytė
Meteliai
Metukai
Mezginukas
Midukas
Midutis
Miegelis
Miesčiukas
Miestelis
Miestukas
Miškelis
Močiukė
Močiukėlė
Močiutė
Morkutė
Moterėlė
Moteriškė
Moteriukė
Motinėlə
Motoriukas
Motutė
Muselė
Muzikantėlis
Nabagėlis, -ė
Namelis
Namukas
Namutis
Narvelis
Našlaitėlė
Našlaitis
Našlelə
Naštelė

Naujokėlis
Nosytė
Obelaitis
Obeliukė
Obuolėlis
Obuoliukas
Olekėlis
Olesiukė
Onutė
Oželis
Ožkelė
Ožkytė
Paduškelė
Pagaliukas
Pagėrimėlis
Pajetoniukas
Pakraščiuukas
Pakutis
Paltukas
Panelė
Pantukas
Paplotėlis
Paršelis
Paršiukas
Pasakėlė
Patalpėlė
Patkavėlės
Paukščiuukas
Paukštelis
Paukštytis
Pavadėlis
Paveiksliukas
Pečiuukas
Pėdelė
Pėdukas
Peilelis
Peiliukas
Pelėdžiukas
Peliukas
Pensijėlė
Perkūniukas
Perliukas
Petriukas
Petronėlė
Piemenėlis
Piemenukas
Pienelis
Pienukas
Pienutis

Pievtutė
Pijokėliu
Pilnutėlis
Pilvukas
Pinigėliai
Pinutis
Pyragaitis
Pyragėlis
Pirkelė
Pirščiuukas
Piršlelis
Pirštelis
Pirštukas
Plaukučiai
Plechavičiuukas
Plėvelė
Plėvesėlis
Plučiuukė
Plunksnelė
Pluoštelis
Plutelė
Plynutė
Plyšiuukas
Plytelė
Plytukė
Ponaitis
Ponelis
Ponužis
Popierėlis
Popieriukas
Popierukas
Porutė
Posmelis
Pranelis
Praniukas
Pranukas
Prasčiokėlis
Produkraitė
Protelis
Prūdelis
Prūdukas
Pūlinukas
Pundelis
Pundukas
Puodelis
Puodukas
Pupelė
Puškutis
Pušynėlis

Radijukė	Seneliukas
Rakčiukas	Senelytė
Ramunėlė	Senikė
Rankelė	Seniukė
Rankenėlė	Senukas
Rankinukas	Senukė
Rankovaitė	Senutis, -ė
Rankutė	Seselė
Rankytė	Seserėlė
Raselė	Sesiukė
Ratelis	Sesutė
Ratukas	Sidabrėlis
Riekelė	Sienelė
Riekutė	Sietukas
Riešutėlis	Siūlelis
Ryšuliukas	Siūliukas
Rytelis	Siuntinėlis
Ritutė	Skarelė
Rogutės	Skarutė
Romukas	Siaurytis
Rožančiukas	Skiedrikė
Rubliukas	Skiedriukė
Rudukas	Skilandukas
Rugelis	Skrandelis
Rupūžėlė	Skrandutė
Rupūžiokas	Skruzdėlikė
Ruselis	Skrynelė
Rusiukas	Skrynutė
Ruskelis	Skudurėlis
Rūtelė	Skūrelė
Rutuliukas	Skūriukė
Saldainiukas	Skylutė
Samagonėlis	Slyvaitė
Samdinukas	Šlyvukas, -ė
Sandėliukas	Smaigelis
Sargiukas	Smakriukas
Sargužėlis	Smilgutė
Saujukė	Smulkytė
Saulelė	Snapelis
Saulutė	Snapukas
Saulytė	Snukutis
Saulytėlė	Sodelis
Sausainiukas	Sodybėlė
Sausukas	Sparnelis
Sedulėlė	Spenelis
Seiliukas	Spintelė
Sėklikė	Spirgutis
Senelė	Spragiliukas
Senelis	Spygliukas

Stalelis
Staltiesėlė
Stasiukas
Statinaitė
Statinukė
Statulėlė
Stefutė
Stiebukas
Stiklelis
Stiklinaitė
Stikliukas
Stirnaitis, -ė
Stirniukas, -ė
Stoginėlis
Stotelė
Stovyklėlė
Stribukas
Stubelė
Stubeliukė
Stubutė
Subinaitė
Subinėle
Suknelė
Sukniukė
Sūnelis
Sūniukas
Suolelis
Suoliukas
Sūrelis
Sveikatėlė
Svočiutė
Svotelė
Šafarėlis
Šakelė
Šakniukė
Šakutė
Šalele
Šalnelė
Šalnukė
Šaltelis
Šaltinėlis
Šapelis
Šarmigėlis
Šaudžiukas
Šaukštukas
Šernelis
Šerniukas
Šėsmargėlis
Šetoniukas

Šiaudelis
Šienikutis
Šilainiukas
Šilelis
Šipuliukas
Širdelė
Širdžiukė
Širmutė
Šiūpelaitė
Šyvukė
Šlakelis
Šluočiukė
Šnapselis
Šniūrelis
Šniurgelis
Šniūriukas
Špikutis
Štarelis
Šūdelis
Šukelė
Šunelis
Šuniukas
Šunytis
Švakutis
Švarkelis
Švelnutė
Šventuolėlis
Švilpukas
Takutis
Tarnaitė
Taškutis
Taurele
Tauriukė
Telefonėlis
Telyčaitė
Telyčiukė
Teresėlė
Tešmenėlis
Tėtukas
Tetutė
Tėvelis
Tėvukas
Tėvulis
Tėvutis
Tėvužėlis
Tiltelis
Tiltukas
Tinklelis
Tomukas

Totoriukas	Valandžiukė
Traktoriukas	Valkatėlė
Trašiukės	Vamzdelis
Triūbelė	Vamzdukas
Triušiukas	Vandenėlis
Trobelė	Vardužėlis
Trobutė	Vargelis
Trupinėlis	Vargšelis
Tulpiukė	Vargužėlis
Turtelis	Varliukas
Tvarčiukas	Varlytė
Tvartelis	Varniukas
Tvorelė	Varputis, -ė
Ubagėlis, -ė	Varteliai
Ūgelis	Veidelis
Ugnelė	Vėjelis
Ūkelis	Vėjutis
Ūkininkaitė	Velniukas
Ūmėdaitė	Vergutis
Uodegytė	Veršelis
Uogelė	Veršiukas
Uogytė	Vėžimėlis
Upelis	Viduriukai
Upeliūkštis	Viduriukas
Urboniukas	Vidutis
Ūselis	Viečiukė
Utelaitė	Viedriukas
Uzbonėlis	Viedrukas
Uždarbėlis	Vietelė
Užpakaliukas	Vinelė
Vabalėlis	Vingaudukas
Vabaliukas	Vyniukas
Vadelės	Vinutė
Vadžiukės	Vyrelis
Vagonėlis	Vyriokas
Vagutė	Vyrukas
Vaikelis	Vyrutis
Vaikėzas	Vytelė
Vaikinas	Vytukas
Vaikinukas	Vyturiukas
Vaikiščias	Viršūnėlė
Vaikištys	Virvelė
Vaikiukas	Viščiukas, -ė
Vaikutis	Vištaitė
Vaikytis	Vištelė
Vainikėlis	Vištukas
Vaisčiukai	Vokietėlis
Vakarėlis	Vokietukas
Valandėlė	Voveriukė

Zanavykaitės
Ziegorėlis
Zyliukė
Zylutė
Zuikelis
Zuikutis
Žabukas
Žaisliukas
Žalčiukas
Žarnelė
Žaselė
Žašinėlis
Žašinukas
Žašiukas, -ė
Žemaitukas
Žemelė
Žemuogėle
Žemutė
Ženkliukas
Žiebtuvėlis
Žiedelis
Žiedukas
Žievutė
Žydelis
Žydelka

Žydukas
Žiliukas
Žingsnelis
Žirgelis
Žirnelis
Žirniukas
Žiurstukas
Žiūrutė
Žmogelis
Žmogeliūkštis
Žmogutis
Žmonelė
Žmonikė
Žmoniukė
Žodeliūkštis
Žolelė
Žoliukė
Žuvelė
Žuvytė
Žvaigždutė
Žvakelė
Žvėrelis
Žvėriukas